

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički
ZATVORENIK

GODINA XV. - PROSINAC 2006. CIJENA 15 KN

BROJ

177

Sretan Božić i Nova godina!

HRVATSKI BOŽIĆ

Sa zadovoljstvom i velikom dozom ponosa nazvah blagdan kojim se proslavlja rođenje Isusovo - HRVATSKI BOŽIĆ. Taj bez sumnje najznačajniji povijesni događaj, postao je najuniverzalniji blagdan, koji se slavi na svim geografskim širinama našeg planeta. I baš zbog univerzalnosti i danas prisutne globalizacije, proslava Božića je u svijetu izgubila izvorni značaj i podređena je jeftinim komercijalnim interesima.

Za pohvalu je ovogodišnji postupak vlasti u Austriji i Njemačkoj, gdje je na božićnim sajmovima zabranjen Djed Božićnjak («Djed Mraz») kao izmišljotina Coca-Cole, te je zamoljen da se vrati na kontinent na kojem je i ponikao.

Hrvatski Božić odolijeva još uvijek beskrupulznoj komercijalizaciji, proslavlja se kao dan rođenja djeteta Isusa Krista, sve crkve diljem Hrvatske za polnoćku su prepune, a s razlogom smo ponosni na naše hrvatske božićne pjesme, nastale uglavnom tijekom narodnog buđenja u XIX. stoljeću. Rijetko kada kao zajednički pjevajući **U se vrime godišća ili Narodi nam se Kralj nebeski**, vjerujemo istu vjeru, govorimo istim jezikom, sljubljujemo pjesmom sve naše regije u jedno narodno biće, potvrđujući naš nacionalni identitet. Hrvatski Božić je kućni i obiteljski blagdan, slavi se u crkvi i svojem domu, a ne po hotelima i turističkim putovanjima kao usputna točka programa.

No, nije svim Hrvatima dano - a koji bi to itekako željeli - da mogu proslaviti naš HRVATSKI BOŽIĆ. Ima ih nekoliko, no spominjem imenom i prezimenom Zvonka Bušića koji je svojom žrtvom inkarnacija hrvatskog političkog uzništva.

Očekivali smo, i nakon nagovještaja Amerikanaca od rujna smatrali gotovim, da će za ovaj Božić nakon trideset godina tamnice on sigurno biti u domovini, no iz neobjasnivih razloga puštanje na slobodu je odgođeno.

Život je prema nekima strašno okrutan, Zvonko Bušić je jedan od takvih. Nema čitatelja našega glasnika, koji nije upoznat s njegovom sudbinom, osobito nakon potresnog pisma vancouverškim Hrvatima objavljenog također u našem mjesecačniku.

Naša udruga u svom programu ima nekoliko projekata koji se prvenstveno odnose na izgradnju spomen-obilježja, dakle materijalni aspekt sjećanja na stradanje hrvatskog naroda. Smatram da je prioritet ustrajati i boriti se za živote, te bez konzultacija predlažem kao program naše udruge pokretanje kampanje za oslobođanje hrvatskih političkih zatvorenika, gdje god bili utamničeni, a započnimo postupcima za oslobođanje Zvonka Bušića. Pri tome moramo voditi računa - upozoreni od rodbine - da se koristimo demokratskim metodama i pristojnom komunikacijom.

Naša udruga je najpozvanija, da traži i moli za Zvonka Bušića na svim američkim instancama, to je naša dužnost i obveza kao njegovi supatnici, stoga sam iskoristio ovaj prostor povodom Božića, smatrajući to najpodobnijim trenutkom za najavu takve akcije.

Vjerujem da ćemo našim razumjevanjem biti ruka, koja mu pomaže nositi njegov križ, te da će mu preostali dani biti podnošljiviji. Budimo uporni.

Na koncu želim svim našim čitateljima, a osobito suradnicima, Sretan Božić i dobro zdravlje u Novoj godini.

*Alfred OBRANIĆ,
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika*

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREĐNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREĐNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kad Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list ureduje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn

1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

www.hdpz.htnet.hr

ULICE GOVORE O NAMA

Nije nevažno, čijim su imenima nazvane naše ulice, trgovini, ustanove i brodovi. Njihovi nazivi manje govore o o imenima tih velikana, nego o nama, o tome što mi smatramo vrijednim, na koji način živimo i što mislimo. Veliki američki gradovi u pravilu imaju ulice označene brojem. Takav pristup olakšava snalaženje i otkriva praktičnost žitelja novoga kontinenta, ali jednako tako pokazuje koliko su plitko njihove žile i zašto u vlastitoj prošlosti nalaze malo uzora.

Europljani postupaju drugačije: dajući ulicama, trgovima, brodovima i ustanovama imena velikana iz davne prošlosti, žele naglasiti svoju povezanost s povijesću i tradicijom.

I prvo što okupator čini, jesu promjene imena ulica. Čim su Talijani u proljeće 1941. došli u naše primorske gradove, počeli su uništavati spomenike naše tisućljetne nazočnosti, rušiti nadgrobne spomenike i preimenovati ulice. Čim su jugoslavenski komunistički partizani preuzezeli vlast u Hrvatskoj, s pročelja naših zgrada nestala su imena ugleđnika i zaslužnika, a na njima su se počeli kočoperiti nekakvi bravari, kokošari, sitni lupeži i beznačajnici prepoznatljivi samo po tome, što su bespogovorno slušali naloge iz Moskve i Beograda.

Da 1990. nismo raskinuli s jugoslavenskom i komunističkom duhovnom baštinom, ništa zornije ne govorи od toga, da mnoštvo onih koji su zadužili ovaj narod ni danas nema ulice u hrvatskim gradovima. Iako je sedamnaest godina bio predsjednik Matice hrvatske, hrabro se opirući diktaturi i pokušaju utapanja Hrvata u jugoslavensku masu, Filip Lukas je na jedvite jade dobio uličicu na periferiji, dok se, recimo, četiri zagrebačka nebodera iz skupine najviših, kočopere u ulici nazvanoj po nekoj braći Domany, a jedna od najprepoznatljivijih zagrebačkih ulica, nadomak Hrvatskoga narodnoga kazališta i središnje zgrade Sveučilišta (Rektorata), nosi ime Tomaša Masaryka. Brat Masaryk je svoj slovački narod zadužio time što se proglašio Čehom, a mi smo mu se Hrvati ulicom u središtu Zagreba odužili zbog toga, što nas nije mogao pronaći na zemljovidu i što je našim zemljama htio podmiriti imperialističke prohtjeve nekih susjeda: Hrvatska i nema razloga postojati, osim da bude nečiji koridor. Milana pl. Šufflaya naši su gradski oci počastili ulicom za koju nitko ne zna gdje je, Ivo Pilar i dalje nema svoje ulice (ali je bar – za divno čudo – po njemu nazvan institut za društvena istraživanja).

Tamo gdje se prešućuju senjske i sibinjske žrtve, gdje su zbrisana imena ulica nazvanih po Marku Hraniloviću i Matiji Soldinu, suvišno je uopće spominjati Milu Budaku ili Zvonimira Remetu.

A na marginama nedavne rasprave o lokaciji za spomenik (i trg, eventualno) dr. Franje Tuđmana, jedan od tobožnjih intelektualnih perjanica novovalnog ljevičarstva dao je oduška svom zgrajanju zbog toga što su u nekim hrvatskim gradićima ulice nazvane i po Brunu Bušiću, «teoretičaru terorizma», pa na slične počasti smije aspirirati i njegov prezimenjak i «teroristički šegrt» Zvonko.

Ono što je u našim očima ključna zasluga, u očima ovog «intelektualca» nepremostitava je zapreka i neoprostiv grijeh: Bruno Bušić i Zvonko Bušić svoj su život posvetili borbi za slobodu i neovisnost Hrvatske. A to što su u toj borbi bili spremni razmišljati i o revolucionarnim metodama ne čini ih zločincima, baš kao što terorističke metode kojima su se dobar dio života služili, nisu bili zapreka Menahemu Beginu i Jaseru Arafatu, da dobiju Nobelovu nagradu za mir i postanu uglednim državnicima. Iz redova tzv. neovisnih intelektualaca nikad se nitko nije zapitao, kako jedan atentator poput Vase Čubrilovića može postati akademik i znanstveni, pa i moralni uzor jednom narodu. Čubrilović je bio za Jugoslaviju (pardon, Srbiju!). Jedino kad je Hrvatska posrijedi, takva mogućnost ne postoji i takvo objašnjenje ne vrijedi...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

S PREDSJEDNIKOM NA KAVI	5
<i>A. LAUS</i>	
"JEDINSTVO" IZNAD SVEGA	7
<i>Ivan Oršanić</i>	
ZAŠTO NACIONALNA ZAKLADA ZA RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA NE PRIHVAĆA PROJEKTE HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA?	8
<i>Alfred OBRANIĆ</i>	
BIBLIJSKA JUNAKINJA – DEBORA, NJEZINA RADOST I TUGA	10
<i>Vjekoslav Božo JARAK</i>	
UTJECAJ KOMUNISTIČKE SVIJESTI NA JAVNI ŽIVOT U HRVATSKOJ	11
<i>Prof.dr. Branimir LUKŠIĆ</i>	
ŽRTVE NACIONALSOCIJALISTIČKE I KOMUNISTIČKE DIKTATURE: RAZLIKE U OBEŠTEĆENJU ZA POLITIČKE NEPRAVDE U NJEMAČKOJ NAKON 1945. GODINE	15
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XLII.)	19
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXXII.)	21
<i>Ivan GABELICA</i>	
KULTURA U HRVATA TIJEKOM DRUGOGA SVJETSKOG RATA	26
<i>Ivica KARAMATIĆ</i>	
KRIŽNI PUT TOMISLAVA JAVORA (III.)	29
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
«NARODNI NEPRIJATELJI» U OPĆINI VRBOVSKO	32
<i>Ivan PIRŠIĆ</i>	
SUDBINA DAVORA ROMIĆA – ZLOUPORABA PSIHIJATRIJE U KOMUNISTIČKOJ JUGOSLAVIJI	35
<i>prof. Bruno ZORIĆ</i>	
OBJAVLJEN DOKUMENT O PARTIZANSKIM ZLOČINIMA U LEPOGLAVI 1946.	38
<i>Tomislav ĐURIĆ</i>	
NAJSTARIJA HRVATSKA DIJASPORA–JANJEVO (II.)	40
<i>Primo PALIĆ</i>	
SLAVKO MILETIĆ: ZA DOSTOJANSTVO I SLOBODU	42
<i>prof. Bruno ZORIĆ</i>	
U POVODU VIJESTI O JEDNOJ BEATIFIKACIJI (2.)	44
<i>Kaja PEREKOVIĆ</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESEM HEFT	48

GLAS KONCILA: NESLOBODA HRVATSKIH POLITIČARA

«Nesloboda ili sputanost hrvatskih političara očituje se ponajprije u samom funkcioniranju vlasti koja se ne ostvaruje u odlučnom provođenju demokratski, argumentirao i dokraja promišljeno definiranog najboljeg programa primijerenog stanju u svim segmentima hrvatskog društva, nego po diktatu najčešće skrivenih užih skupina ili stranačkih vodstava ili čak uvjetovanih pojedinaca kojima su

često važniji neki drugi interesi od boljika hrvatske nacije.

Dokle god će u Hrvatskoj vlast funkcioniрати na principu ucjene, najrigidnijeg stranačkog poslušništva, političke podobnosti ili davanja prednosti nekim drugim interesima pred objektivnim hrvatskim nacionalnim interesima, ne će se moći govoriti o slobodnim političarima, niti će Hrvatska imati stvarno slobodne političare koji bi, duboko uvažavajući odnose u

suvremenom svijetu, podizali Hrvatsku na svoje vlastite noge i izgrađivali je u ravnopravnog partnera svim drugim međunarodnim subjektima. Nitko nikada nije nikome darovao slobodu tek tako, već se sloboda mora uvijek izboriti, pa su i hrvatski političari pozvani lomiti okove prošlosti i sadašnjosti koji ih sputavaju i na taj način stvarati preduvjete da bi mogli izvršiti svoje služenje hrvatskoj naciji.

Oni političari koji ne bi bili voljni ili sposobni lomiti te okove svoje sputanosti, bili bi časni samo onda ako bi odlučili odstupiti ne samo iz vlasti, nego i iz politike.» (*Glas Koncila*, Komentar, br. 50/2006., str. 2.)

ZAŠTIĆENI EKOLOŠKO-RIBOLOVNI POJAS: NOVI DOKAZ HRVATSKE SERVILNOSTI

Način na koji se Hrvatska odnosi prema zaštiti Jadrana kao malo što svjedoči o tradicionalnoj servilnosti naših vladajućih struktura. Dok se većina europskih i svjetskih primorskih zemalja poodavno okoristila povlasticom koju im daje međunarodno pravo mora, Hrvatska je otezala s proglašenjem gospodarskog pojasa. Uzaludne su bile sve fraze i deklara-

cije o pomorskoj orientaciji, o potrebi gospodarske zaštite priobalaj i otoka, a onda i o njihovoj demografskoj obnovi.

Ni nakon 2000. nije bilo ništa drugačije: koalicija je vlada ponudila mutant, kojega je tada oporbena Hrvatska demokratska zajednica nazivala «čudnovatim kljunašem» i ponovno rasprodajom Hrvatske. No, sada, kad je na vlasti, ha-

dezeovska većina nije kadra ponuditi ništa više od sličnoga čudnovatoga kljunaša, a i njega s odgodom, i to nakon kojekakvih zapisnika i tajnih sporazuma koji su potpisani s Italijom i Slovenijom: Sabor je većinom od 87 glasova odlučio da će se Zakon o ekološko-ribolovnoj zoni najkasnije od 1. siječnja 2008. godine početi primjenjivati i na članice Europske unije.

Protiv ovakvog rješenja glasovalo je 18 zastupnika. Premjerov sofizam, kako «najkasnije od 1. siječnja 2008.» ne znači isto što i «1. siječnja 2008.», znademo iz iskustva, ostat će samo sofizam. Od parlamentarnih stranaka samo je Hrvatska stranka prava ustrajala na starome prijedlogu da se proglaši isključivi gospodarski pojaz. No, treba se prisjetiti kako je i ta stranka krajem 2003. i početkom 2004., nudeći se *Sandlerovo* vlasti, pokazivala spremnost odustati od većine onoga što je zagovarala u oporbenim danima. U Hrvatskoj politici, naime, nema načela, jer u njoj ključnu ulogu većinom imaju ljudi koji do načela ne drže. I lako je takav narod pokornim držati... (S. T.)

DIGNIMO GLAS PROTIV DALMATINE!

«Slaveni i sutra, ali Hrvati – nikada!» Pod tim je geslom u hrvatsku povijest ušao **J. Bajamonti**, perjanica dalmatinskog autonomaštva. Svako je ime prihvatljivo, samo je hrvatsko odurno. A stotinjak godina kasnije, kad se se uvukli u hrvatski primorski pojasi i, na svoje iznedenje, shvatili da se tamošnji puk listom i nepokolebljivo osjeća hrvatski, talijanski su obaveštajci i propagandisti 1941.-1943. savjetovali Rimu, da promicanje talijanstva u južnoj Hrvatskoj može izazvati otpor, pa radi toga treba propagirati – dalmatinstvo.

Treba stalno govoriti o dalmatinskoj tradiciji, o dalmatinskom narodu i Dalmatincima, treba isticati zastavu s tri leopardove glave. Jer, protiv toga imena ne će ni moći ni smjeti ustati ni najradikalniji hrvatski nacionalist. A kad se taj nepismeni živalj otrgne – kao dijete od majčine sise – od hrvatskog imena, i kad prigrli dalmatinstvo, bit će ga lako prevesti na talijanstvo, na plemenitu misao jednoga **Dantea** i jednog **Petrarke**.

Isti su recept htjeli primijeniti jugoslavenski komunisti, osnivajući pokrajinske komitete za Dalmaciju i oslanjajući se na **Jurjevića Baju** i medijsku iskoristivost jednoga **Miljenka Smoje**. Strah od Hrvatske motivirao je i **Ivicu Račana**, kad je objašnjavao kako je *Hrvatsko proljeće* strebalo skršiti i zbog suvišnih, nacionalističkih projekata poput auto-ceste Zagreb-Split.

Spontano je sedamdesetih toj cesti nadjenuto ime kralja Tomislava. No, kad je jednom napokon napravljena, nameće joj se ime *Dalmatina*. Iz istih krugova i s istim motivima. Po uzoru na lujzijansku ili jozefinsku cestu, Lujzijanu i Jozefinu, ovoj se cesti hoće dati ime «Dalmatina». Sve, samo nek' nije hrvatska! Dokle ćeš, Katilino, zloupotrebljavati našu strpljivost?! (**P. R.**)

Dr Franjo Tuđman (1922 - 1999)

JASENOVAČKE MAGLE

Nikako da se dignu magle s nesretnog Jasenovca, mjesto koje je zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac sredinom rata, na vijest o stradanju slovenskih svećenika, nazvao ljagom na hrvatskom imenu. Još ne znamo točan broj žrtava jasenovačkog logora, a iz dana u dan otkrivamo neke čija je smrt smještena u Jasenovac, a umrli su tko zna gdje i tko zna kad. Ne znamo ni to, je li na suđenju Dinku Šakiću otkriveno ili utvrđeno nešto, što bi bilo zanimljivo za povijest, ili je *antifašistički* sastav obrane poduzeo sve što je moguće, da se o samoj stvari ne raspreda.

Ne znamo ni to, kakva će biti sudbina zahtjeva «preživjelih iz Jasenovca» koji najavljuju potraživanje 172 milijuna eura od Hrvatske, jer ne znamo, u kojoj će se mjeri o tome odlučivati po političkome, a ne po pravnome kriteriju, iako znamo da se sadašnja Hrvatska odriče pravnog sljedništva u odnosu na NDH. (No to nije zapreka, kako reče **Slavko Goldstein**, da se smatra obveznom obnoviti srušenu zagrebačku sinagogu.) A znademo, napokon, i to, da bi bilo krajnje vrijeme i o tome preteškom pitanju raspravljati činjenicama i argumentima, a ne političkim diskvalifikacijama. (**R. P.**)

PEVALJKA PO NARUDŽBI

Skandalom s govorom predsjednika **Mesića** u Australiji davne 1992. ovih se dana bave zapravo svi mediji. Svi suglasno konstatiraju da je Mesića, unatoč njegovim tadašnjim pohvalama Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, u zaštitu uzelo sveukupno «antifašističko» novinstvo, koje vrlo uvjerljivom smatra Mesićevu tvrdnju, da je govorio pred »nabrijanim

ljudima», koje je trebalo motivirati na obranu Hrvatske. Nikomu kao da ne pada na pamet, da te uopće nije trebalo motivirati na obranu Hrvatske, jer nisu oni sjedili po partijskim forumima, niti srkali s jugoslavenskih jasala. Oni su za Hrvatsku uvijek bili spremni na žrtvu, pa dakako i tu, da im se iz Hrvatske dođe s drugom i drugačijom pripoviješću o njihovoj prošlosti.

Ne radi se, dakle, kod Mesića o tome, da je u takvome vojnopolitičkom kontekstu podilazio političkim emigrantima. Radi se o tome, da on čitav život govori ono što drugi od njega želi čuti. On je *pevaljka* čiji repertoar ovisi o narudžbama i raspoloženju publike.

Kad je bilo popularno podilaziti **Milosu Žanku** i prijetiti bukagijama potpisnicima Deklaracije, Mesić je bio grlat. Kad je bilo oportuno biti uz **Savku**, a protiv Žanka, bio je uz Savku. Kad je bilo korisno doušivati u Petrinjskoj, bio je na uslu-

zi. Kad je **Tuđman** ponesen na valu narodnog oduševljenja, Mesić je brže-bolje pristavio svoj lončić Tuđmanovoj vatri. Kad se činilo da će Amerikanci natjerati Tuđmana da napusti vlast, Mesić je odmjeravao sedlo. Kad se plačalo da se Tuđmana «razmontira», Mesić je prvi obukao *trliš*, radno odijelo i prionuo na plaćenički, udarnički posao. Kad je trebalo podilaziti ustašama, klicao je **Paveliću** i Desetomu travnju, kad procijeni da se isplati kaditi **Radetu Bulatu**, opet je prvi. Uvijek blizu jasala, uvijek blizu vlasti.

Na sadašnjeg predsjednika Republike ne treba, dakle, trošiti riječi. S nevjerojatno istančanim instinktom da se dodvori, on će uvijek naperiti uši i, poput medvjeda na kakvome bosanskom pazaru, osluškivati s koje se strane udara u bubanj. Mesić će svoje otplesati, to se znaće. I glazbu i riječi uvijek bira netko drugi. (T. J.)

NAGRADNO PITANJE: MILAN BANDIĆ NA GROBU MATE BOBANA

Jedan od najpoznatijih društveno-političkih radnika u današnjoj Hrvatskoj, dugogodišnji dužnosnik Saveza komunista Hrvatske u zagrebačkoj općini Peščenica i lider zagrebačkog Saveza komunista Hrvatske – Stranke demokratskih promjena, o sad već u drugom mandatu gradonačelnik metropole, drug **Milan Bandić**, svojom je nazočnošću sredinom studenoga uveličao obljetnicu utemeljenja Hrvatske zajednice Herceg-Bosne u Grudama, te je tom prigodom – javljaju mediji – položio vijenac na grob druga **Mate Bobana**, svojedobnog direktora imotskog «Napretka», člana tamošnjeg Općinskog odbora OK SKH za obilježavanje 80. rođendana druga Tita 1972., kasnijeg osuđenika za gospodarski kriminal i lidera HZ HB odnosno prvog predsjednika Hrvatske Republike Herceg-Bosne.

Kao što vidimo uz njihovih usporednih životopisa, Bandića i Bobana veže puno više od zavičaja.

A tzv. neovisni mediji, kojima je spomen Bobanova imena crvena krpa (iz sasvim drugih, dijametalno suprotnih razloga od onih koji motiviraju pisca ove bilješke!), ni jednom jedinom riječju nisu se narugali drugu Bandiću, niti su mu tu prividnu političku nedosljednost zamjerili. Drug Bandić ih, naime, na ovaj ili onaj način (su)financira iz sredstava zagrebačkog gradskog proračuna. Dakle, iz moga i vašega novčanika. Za-uzvrat mu pletu lovoroj vijenac oko glave.

Tih je dana drug Bandić bio na još jednom pobjedonosnom putu u Hercegovinu. Nadomak Čitluka je, naime, kao počasni gost sudjelovao na otvorenju i blagoslovu tamošnje crkve. Pozvali su ga, kaže se, fratri. Budući da u svome predživotu drug Bandić nema drugih preporuka za status počasnog uzvanika na crkvenim slavlјjima, osim (tuđeg!) novčanika, postavlja se pitanje: koja je razlika između onih svećenika

koji su pozvali Bandića (ne, dakle, svih!) i Radija 101, koji za Bandića nalazi samo riječi pohvale i na Bobanovu grobu.

Najduhovitiji odgovor (samo ako je točan), bogato nagrađujemo! (L. Z.)

Na proslavi Herceg-Bosne u Grudama

Na obilježavanju 15-godišnjice Herceg-Bosne u Grudama gost

Milan Bandić je bio gradonačelnika Gruda Viktora Marića okitio značkom Majke od Kamenith vrata. (M.T.)

S PREDSJEDNIKOM NA KAVI

Stalna ili povremena emisija *Hrvatskog radija* pretencioznog naziva „S predsjednikom na kavi”, trebala bi, valjda, po zamisli autora slušatelja uputiti na pristni odnos *predsjednika-građanina* s vlastitim narodom.

Novinar i „narod” postavljaju pitanja, a predsjednik odmah odgovara. Ono što zapitujuje jest predsjednikova nepodnošljiva lakoća odgovora na svako pitanje. Ne

treba pojašnjavati da lakoća odgovora koje daje predsjednik, ne proizlazi iz lucidnosti njegove osobe, nego iz njegove uhodane formule da on sva pitanja koja se upućuju izravno njemu, automatski distribuira na „institucije sistema”.

Dakle, sve te njegove „institucije” i „distribuiranje problema» na njih stil je njegova predsjednikovanja. Ne postoji niti jedan jedini društveni, gospodarski ili politički problem, koji bi on vezao uz svoju osobu kao „instituciju sistema”.

Zato njegova „kava” vrvi trivijalnošću odgovora i stvarno je šteta gubiti vrijeme na takvu emisiju.

No, u pondjeljak, 27. studenoga 2006., dok sam se vozio u automobilu i slušao radio, otpočela je predsjednikova „kava”, pa odredih ne mijenjati postaju, kako bih čuo nekoliko pitanja i odgovora i time potvrdio ili eventualno izmijenio svoje stajalište prema toj emisiji. Raskoš trivijalnosti predsjednikovih odgovora potvrdili su njegovu dosljednost u improvizaciji i neznanju. Zbog toga ga ne treba kriviti. Svaki čovjek ima svoj limit.

Druga je stvar što osoba tako skromnog znanja, teško gdje u svijetu (osim – nažalost - kod nas!) može obnašati takvu funkciju. Baš zbog tako limitiranog znanja, on je do savršenstva izgradio model im-

Piše:

A. LAUS

provizacije i k tome već izrečene „distribucije problema” na „institucije sistema”. Nema tog problema na svijetu kojega on ne „rješava” na taj način. Na njega kao takvu „instituciju” hrvatske države smo već navikli. Ali teško se možemo naviknuti na sve njegove, recimo blago, gafove, odnosno izjave, koje potvrđuju razinu njegova morala, što je manje bitno, ali je nažalost vrlo štetno za hrvatsko nacionalno biće.

Tu svoju karakternu crtu potvrdio je iznova u spomenutoj emisiji već na prvom pitanju novinara o njegovu dojmu o novom postavu Memorijalnog muzeja u Jasenovcu (jer se **Mesić** upravo vratio s te svečanosti). Njegov odgovor u slobodnoj interpretaciji glasi: „Ja sam relativno zadovoljan s postavom, jer ja o Jasenovcu *sve znam*, ali izražavam bojanjan što će biti s petnaestgodišnjacima koji će tu dolaziti i neće ništa razumjeti jer su već indoktrinirani školskim udžbenicima s povjesnim falsifikatom o tom razdoblju naše povijesti”.

Nakon te izjave nameće se pitanje, zar zaista temeljimo svoju budućnost na lažima, izobrazujući buduće generacije na povijesnim falsifikatima, ili je ta predsjednikova izjava jedna u nizu njegovih stupidnih izjava, koja ne samo sa istinom, nego niti sa zdravom pameti nemaju никакve veze. Radi se o izjavi, koja po tko zna koji put potvrđuje Mesića u atribuciji koja obezvrađuje funkcija predsjednika hrvatske države i vrijeda hrvatski narod.

Može se i mora se raspravljati o opsegu povijesne građe. Sigurno je da smo „najtanji“ u rasvjetljavanju komunističkih zločina. Ali pustimo sada to. Nitko dobromjeran, a posebice predsjednik države, ne može udžbenike vlastitog naroda proglašavati falsifikatom. Ovom izjavom Mesić je dao snažan vjetar u leđa velikosrpskim „istoričarima á la Bulatović“, «akademicima» i «pregaocima iz Francuske ul. 7» u Beogradu, koji su već „znanstveno“ udeseteros-

tručivali jasenovačke žrtve kako bi temeljem *magnum crimena* Hrvata ostvarili svoj velikosrpski projekt.

Potrebito je reći nešto drugo u svezi s ovom Mesićevom izjavom, a to drugo je nedostatak reakcije npr. iz hrvatske vlade, Sabora, Ministarstva prosvjete itd.

Ministar prosvjete **Dragan Primorac** trebao bi temeljem toga nešto poduzeti, tj. povući školske udžbenike iz škola ako su falsifikati, ili u suprotnom zatražiti „povlačenje,“ Mesića procedurom „institucija sistema,“ zbog njegovih lažnih i uznemirujućih izjava koje nanose štetu ugledu hrvatske države.

Općenito, treba se ozbiljno zapitati tko je uopće S. Mesić? U nizu prigoda, pa i u ovoj emisiji, kad je od strane jednog slušatelja pritisnut neugodnim pitanjem, on zauzima agresivni gard i proziva anonimnog slušatelja, kako je on (Mesić) robijao za Hrvatsku (za razliku od njega – slušatelja).

Je li on robijao kao hrvatski domoljub i borac za hrvatsku slobodu, ili je bio tek kolateralna žrtva frakcijskih borbi unutar komunističke partije, gdje je, gradeći karijeru partijskog aparatčika, u datome povijesnom trenutku – *fulao stranu*? Naime, teško je povjerovati da je komunistički aparatčik Stjepan Mesić, koji je 1967. energično tražio kažnjavanje potpisnika „Deklaracije o stanju i položaju hrvatskog književnog jezika,, evoluirao u hrvatskog domoljuba koncem osamdesetih.

Je li to autentični Mesić ili onaj iz 90-ih godina, kad napušta **Savku Dabčević** i priklanja se **Franji Tuđmanu** i HDZ-u?

Je li autentičan onaj Mesić iz 1994. koji s **Manolićem** pokušava srušiti Tuđmana i tako ponistiti volju hrvatskog naroda?

ANTIFAŠIZAM 60. obljetnica pobjede nad fašizmom, Dan Europe i oslobođenja Zagreba

Mesić: Tita se ne smije proglašavati zločincem

Piše **Sergio Trajković**

ZAGREB - Organizirani antifašistički otpor bez komunističke partije ne bi bilo moguće postići. Istina je da mnogi antifašisti nisu bili komunisti, ali istina takođe je da komunistička partija povela veliku protiv fašizma na ovim prostorima.

To treba jasno reći, napisati u školskim udžbenicima, pa i objasniti nekim u Saboru. Dan pobjede protiv fašizma povijesni je dan kada su na ovim prostorima zasjedali i koji će željeti da se ponovo piše historijat 2. svjetskog rata i da se poraženi naknadno promoviraju u pobjednici.

Budite ponosni!

Vi borci, vi ste pobinici i zaštitnici slobode, autonomske i liberalne pobjede, a Hrvatska vam mora biti zahvalna. Antifašističkim borcima moramo osigurati status koji im pristupa - obratio se jučer okupljenim sudionicima NOB-a u Koncertnom dvorcu Vatroslava Lisinskog predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović, pozivajući du svećanosti obilježavanju 60. obljetnice pobjede nad fašizmom, Dana Europe i Dansko obilježenja Zagreba.

Mesić je istaknuo kako je Josip Broz Tito kroz ratovnog vremena i poslije, u vlasti, u svom prostoriju ne smije proglašavati zločinom, dok Nezavisna Država Hrvatska nije bila država nego uređiva za hrvatski narod, zasnovana na zločinu.

- Govoriti o Poglavniku kao o domoljubu mogu samo oni koji

● **Govor predsjednika Mesića okupljeni su popratili burnim pljeskom**

bili željni cijeli hrvatski narod učiniti tačem prošlosti. Ne potrebam da je ponekad antifašizam bio maska za prikrivanje zločina, ali to su uvijek bili incidenti.

Ustaše - služe fašizma

I jedni i drugi bili su žrtve, ali među njima se ne može povlažiti znak jednakosti - poručio je predsjednik Mesić okupljenim antifašistima, uzvanicima iz pro-

štinskog političkog života te veleposlanicima brojnih zemalja, koji su govor popratili burnim pljeskom. Predsjednik Hrvatske takođe i tako je počeo, potom je takođe i Sabor donio Jesnu deklaraciju kojom se potvrdio antifašističko odjeljenje. Hrvatske i dodata da samu istinu o 2. svjetskom ratu može pomiriti hrvatske gradane.

- Ustaški poredak je bio sluga fašizma, ali treba dati glas i pro- tiv ţelje da se četnici proglašene antifašistima, protiv čega je stala i sama država Srbija i Crne Gore. Sami istini o ţravama u Hrvatskoj i u Srbiji moraju u miriti ljudi - poručio je Boban. Dan pobjede nad fašizmom građanima Hrvatske je putem hrzojava čestitao premijer Ivo Sanader, a govorom se obratila i građanskačina Zagreba Vlasta Pačić te predstavnici Saveza antifašističkih boraca Hrvatske.

Je li autentičan onaj Mesić koji 1997. svjedoči kao svjedok optužbe na haškom sudištu, gdje svojim lažnim iskazom otvara proces kriminalizacije Domovinskog rata kao zločinačkog pothvata?

Je li autentičan onaj Mesić koji 2000. zagovara novo „bratstvo i jedinstvo“, amnestirajući Srbeju i Srbe od odgovornosti, a Hrvatskoj nameće kolektivnu krivnju po formuli: „Svi se svi ma trebaju ispričati“?

Je li pravi Mesić onaj koji je 90-ih godina (kako se sada otkriva) apostrofira 10. travanj 1941. kao dan pobjede i stvaranja hrvatske države?

Je li autentičan onaj Mesić koji je u isto to vrijeme „grmio“, kako Srbi mogu otici iz Hrvatske i odnijeti samo onoliko zemlje, koliko mogu ponijeti na opancima, ili je „pravi“, Mesić prigodničarski „antifašist“, koji s **Radom Bulatom, Milkom Planincem** i ostarijelim SAB-ovcima pjeva „Po ūumama i gorama“, i priziva neko novo balkansko „bratstvo i jedinstvo“?

Odgovor je jednoznačan.

On je sve to!

S „ustašama“, on veliča NDH, a s partizanima veliča „bratstvo i jedinstvo“.

Sve za karijeru!

Činjenica je da Stjepan Mesić uživa podršku svjetskih moćnika, kojima je on poslužio kao krunki svjedok njihove teorije o podjeli krivnje za rat na Balkanu (Tuđman – Milošević).

Tragedija je u tome što aktualna vlast u projektu ulaska Hrvatske u Europsku uniju skoro podnosi prihvaća sve moguće i nemoguće uvjete i ucjene tih moćnika, pa u tom smislu trpi i štiti Mesića, jer je on zbog svog svjedočenja prema njihovom projektu etabliran kao njihova vrijednost, koja se mora poštovati i čuvati.

Tragično!

Naime, bliska budućnost će pokazati, ako želimo biti suvereni narod i država u pravom smislu riječi, moramo snažno afirmirati svijest o vlastitoj vrijednosti i dostojanstvu te neodgodivo i konačno ucjenama, blefu, laži i prevrtljivosti reći – NE! •

PLJESKALI SU MU

Pljeskali su mu, kad je pričao sitnorasističke viceve o Hercegovcima ili o svomu prethodniku u službi, ne i u duhu, predsjedniku Tuđmanu.

Pljeskali su mu, kad je na Pantovčak doveo raznorazne balkanske i haške „isljednike“ da raznesu sve dokumente i kompromitiraju sve ciljeve koje je hrvatska država prvih godina slobode u krvavom ratu stvarala ili pokušala stvoriti.

Pljeskali su mu, kad je dijelio „dokumente“ raznoraznim kriminalcima i svojim čestim dvorskim gostima koji su postali vlasnici raznoraznih tiskovina za zaglpljivanje naroda.

Pljeskali su mu, kada je svjedočio u Haagu lažno optužujući i svoga prethodnika i svoje sunarodnjake u Srednjoj Bosni.

Pljeskali su mu, kad je u nakani da kompromitira povjesnu pobjedu hrvatskoga naroda „umirovio“ hrvatske generale koji su stajali na čelu pobjedničke vojske.

Pljeskali su mu, kad je dva puta posjetio Baščaršiju i stočni sajam u Gradačcu, ali ne i Hrvate u Bosni i Hercegovini (oni ga, uostalom, nisu ni očekivali).

Pljeskali su mu, kad je trčao u Beograd da se ispriča zbog „hrvatskih zločina nad Srbima“, iako se ti ne htjedoše ispričati za neusperedivo veće zločine. (Isprčao se Crnogorac Marović, koji je iz druge države, ne iz Srbije).

Pljeskali su mu, kad je na Pantovčak doveo Tomislava Jakića-Jantara, Budu Lončara e tutti quanti, da „individualiziraju“ hrvatsku krivnju.

Pljeskali su mu, kad je pjevao „Po ūumama i gorama“ na melodiju Dušana Bilandžića.

Pljeskali su mu, i kada je zakasnio i kada je šutio u Vukovaru, a himbeno blagoglajao u Jasenovcu.

Sada šute svi oni, jerbo nisu razumjeli vic – iako su članovi PEN-a, HHO-a ili B.a.b.a. On se čitavo vrijeme ipak samo šalio i smijao a oni to uzeli za ozbiljno – i s grlom u jagode.

Poučak: Mi koji se nismo smijali i nismo pljeskali, ni danas nemamo razloga za smijeh, ali imamo zadovoljstvu upravo na Tuđmanovu obljetnicu. Nakon što je i Vlatko Pavletić objavio svoje pubertetske snove da bi ljudi saznali kako je i on bio ušao u predsjedničke dvore slično kao i Poncije Pilat u Apostolsko vjerenje, a veliki Witzmacher konačno ostao bez vica, ostaje nam spoznaja: imali smo jednoga Predsjednika i Državnika.

Bogu budi hvala!

Zvonko PANDŽIĆ

"JEDINSTVO" IZNAD SVEGA

Na svijetu ima mnogo riječi sa sugestivnom moći, koje pružaju izvjesne uspjehe i prednosti onima, koji ih znaju vješto upotrebljavati i montirati. U neku ruku izlazi nezgodno naći se makar i u prividnom sudaru i neskladu s takvim riječima. Osobe; koje lako podlježu sugestivnom pritisku, osobe slabe inteligencije, površne i bezbrižne, siguran su pljen ovakvih riječi s dopadljivim i moralističkim prizvukom.

Tako, na primjer, vješto nametanje riječi mir po komunističkim intelektualcima u cijelom izvankomunističkom svijetu stvara utisak, da su za rat svi oni, koji se ovom nametanjem suprostavljaju, kritiziraju ga, otkrivaju besmisao, laž i, pravu pozadinu njegovu. Sama riječ sugestivno hvata većinsku površnost i komotnost, dok razotkrivanje i tumačenje, kao temeljiti i intelektualniji poslovi, zahtjevaju ipak neko veće zanimanje. Površna struja će reći: "Ali što gnjavite, jeste li za mir ili niste, što uvijek tražite neka tumačenja i izmišljanja." Ta neugodna pitanja, koja naružuju upinjanje u shvaćanju pojave. Stvarno služe da bi se opravdala i sakrila površnost.

Ovako je odprilike i sa riječi jedinstvo. Jedinstvo iznad svega; moramo biti jedinstveni; nema ništa bez jedinstva; drugi su narodi jedinstveni, samo smo mi nesložni, i zato nam tako ide, i t. d.; sve moguće montaže i svi moralistički prizvuci oko riječi jedinstvo. Ako nešto pitate, kvarite jedinstvo, ako nešto hočete, kvarite jedinstvo; ako nešto primijetite, rušite jedinstvo, jednom riječi, samo pravi pravcati mulac se manifestira dostoјnjim članom toga i tako isticanog jedinstva, iznad kojega su postavljeni gospodari jedinstva, koji bi htjeli imati narod psihološki zatupljen i osposobljen za nesavjesno i neodgovorno vođenje u ostvarenja i događaje, koje narod cijelim svojim bićem' odbija.

Hrvati treba da isključuju sve oblike crnačko-patrijarhalnog jedinstva i da se upućuju pouzdanim i odgovornijim oblicima političkog jedinstva.

Piše:

Ivan O[RŠANIĆ]

Političko jedinstvo ne može se postići na silu niti na sam milozvučni udar riječi. Usiljenim isticanjem jedinstva želi se nojevski prikriti činjenica da jedinstva nema, želi se izbjegći i mimoći prave i duboke razloge pomanjkanja jedinstva, želi se osigurati nesmetana politika ovoga ili onoga smjera, koja bi mogla doći u pitanje pred kriterijima odgovornosti, želi se tobože pred neprijateljima i pred stranim svijetom pokazati, da smo jedinstveni, jer se nekim čudnim zaključivanjem treba smatrati, da svijet kojega mi zanimamo ne bi mogao u čas upoznati vrijednost krivo serviranog jedinstva.

Pa, kako je opći razvitak čovječanstva pokazao, kako se prave i definiraju politička jedinstva, tu mi uzalud želimo biti izumitelji.

Sigurno je, da se hrvatski narod želi vidjeti jedinstveno predstavljen u svojim osnovnim ciljevima, ali da se pri tome ne mora odreći onih ideja, osjećaja, pobuda i pogleda, koje smatra da mu jedinstvo ne mora i ne treba dovoditi u pitanje. I to naravno preko političkih organizacija i ljudi, u kojima smatra, da u te ideje, osjećaji,

pobude i pogledi najbolje i najsigurnije evidentirani. Ovo je put političkog realizma, koji, ako ne može dati dogovorenog, ugovorenog, definiranog i formuliranog djelotvorno jedinstvo, onda je svako drugo jedinstvo u stvari prazna slama, koju nikakva deklamatorstva, nikakva dobromarnjernost, nikakve pobožne želje, ambicije i opsjene ne mogu učiniti ozbiljnim i uspješnim. Ne mogu jedinstvo predstavljati niti improvizirani odbori, koji se dobromarnjerno žele nasaditi cjelinu, usvojivši iskreno sve što narod u cijelosti želi. Politika ima svoje zakone, koje se može varati, izigravati i opsjenjivati, ali uz sigurne odgovarajuće posljedice.

Prema tome, ako se hoćemo baviti pitanjem stvaranja političkog jedinstva hrvatskog naroda, onda moramo započeti ulaziti u analizu hrvatske političke realnosti, bez mržnje, po mogućnosti, makar i s najvećom političkom oštrinom, jer je to jedini mogući put, koji može dati izgled za ozbiljne oblike političkog jedinstva.

Pri tom ostaje uvijek otvoreno pitanje, da li je političko jedinstvo bezuvjetno nužni čimbenik u postizavanju političkog uspjeha u pitanju. A o tome drugi put.

*(Republika Hrvatska, br. 1/I,
Buenos Aires, listopad 1951.)*

Ćesić-Rojs, M. Veselica i A. Kovačević - budućnost Hrvatske.
Nedostaju samo dr. Tomislav Petrac i Anto Prkačin

ZAŠTO NACIONALNA ZAKLADA ZA RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA NE PRIHVAĆA PROJEKTE HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA?

I ove godine naša se udruga prijavila na raspisani natječaj Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, u cilju dobivanja finansijske potpore za konkretan projekt i za institucionalnu potporu razvoju i stabilizaciji društva.

Konkretno, prijavili smo se u programskom području DEMOKRATIZACIJA I RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA (PP-4) s Dokumentacijskim projektom «Mjesta sjećanja na komunističke diktature u Europi 20. stoljeća» i zahtjevom za 76.600,00 kuna, što prema traženom iznosu spada u skromnu kategoriju zahtjeva. Također smo se prijavili za program INSTITUCIONALNE POTPORE RAZVOJU I/ILI STABILIZACIJI UDRUGA (PP-6) i opet sa skromnim zahtjevom od 50.000,00 kuna.

Savjet za strateška ulaganja u razvoj civilnoga društva u sastavu: Vedran Horvat, predsjednik te članovi Vesna Vašićek, Ines Loknar-Mijatović, Siniša Kuhar i Igor Vidačak nije odobrio finansijsku potporu za prijavljeni projekt «Mjesta sjećanja na komunističke diktature u Europi 20. stoljeća» i nije odobrio institucionalnu potporu našoj udrudi, što je svojom Odlukom potvrđio Upravni odbor Zaklade.

Povoljna ocjena svih u Europi, samo ne u Hrvatskoj!

Najprije, ovako glasi obrazloženje Savjeta o neprihvatanju projekta: «Projekt jasno opisuje ciljeve i aktivnosti koje će se provoditi tijekom jedne godine i predstavlja dio šireg okvira «suočavanja s prošlošću» koji, u novom, demokratskom okružju pridonose rasvjjetljavanju tragičnih razdoblja iz povijesti. Ipak, opisani projekt ima suviše naglašenu istraživačku komponentu. Rezultati projekta i korisnici projekta nisu čvrsto povezani, a metode evaluacije nedovoljno su jasno prikazane. Zbog ograničenog broja potpora, te u usporedbi kvalitete s ostalim prijavama projekt nije ušao u najuži izbor.»

A sada komentar obrazloženja odnosno izmišljenih prigovora:

Projektu se prigovara da ima suviše naglašenu istraživačku komponentu. Da je to doista tako, nije jasno zašto bi to bio nedostatak predloženog projekta. No, projektom se ništa ne istražuje, već se registriraju i prema određenom kriteriju opisuju mesta sjećanja na represiju, progone i žrtve komunističkog režima.

Navodno rezultati projekta i korisnici nisu čvrsto povezani. Prigovor stoji samo u slučaju, ako većina naših sugrađana (kao na pr. gore navedeni članovi Savjeta) ne žele

Piše:

Alfred OBRANIĆ

da se išta sazna o stradanju u vrijeme komunističkog režima u Hrvatskoj.

Savjet tvrdi, da u usporedbi kvalitete s ostalim projektima naš projekt nije ušao u najuži izbor. Ne mogu govoriti o kvaliteti projekata ovogodišnjih kandidata, no ako su približno na prošlogodišnjem nivou, onda bi naš projekt trebao biti među vodećima.

Iz obrasca prijave moglo se doznati, da je nositelj projekta za sve bivše europske komunističke zemlje berlinska Zaklada za prevladavanje posljedica komunističke dik-

tature u bivšoj DDR-a. Projekt su usuglasile i prihvatile sve udruge bivših političkih zatvorenika u tim zemljama i obvezale se na provedbu svaka u svojoj državi. Nije stoga jasno, kakvim se to visokim kriterijima rukovodi Savjet u ocjenjivanju kvalitete projekata, tj. da je kvaliteta projekta upitna jedino u Hrvatskoj, a kvalitetom zadovoljava Madžare, Čehe, Slovake, Estonce, Letonce, Litavce, Rumunje, Bugare, Albane, Slovence, Poljake i Nijemce.

Savjet ne naglašava čitav niz pozitivnih aspekata prijavljenog projekta kao što su: međunarodna povezanost udruga na zajedničkom projektu; projekt se ostvaruje na čitavom prostoru Hrvatske, a ne samo u kabinetima metropole; ostvarenje projekta uključuje angažman velikog broja članova ud-

rige; osim neizbjegljivih materijalnih troškova, sav se posao obavlja se volonterski; projektom se događaji iz naše nedavne prošlosti iz stanja prikrivenosti daju na uvid javnosti, pa se time pridonosi demokratizaciji društva, oprostu i pomirenju.

HDPZ diskriminiran zbog hrvatstva!

Odbijanje naše udruge u programu INSTITUCIONALNE POTPORE RAZVOJU I/ILI STABILIZACIJI UDRUGA ne bih detaljnije elaborirao, jer u obrazloženju Savjeta, među inim, stoji da su strateški pravci djelovanja naše udruge više usmjereni **blagodatima** samih članova udruge, a ne razvoju civilnog društva, da su planirani oblici samofinanciranja udruge nejasno razrađeni i vrlo neuvjerljivi, da nedostaje suradnja s drugim udrugama koje nisu usmjerene na istraživanje komunističkih diktatura i zločina, te na koncu da je i ovdje upitna kvaliteta.

Dakle, naša udruga pretežiti dio naših aktivnosti i samog funkciranja udruge financira iz vlastitih izvora, tj. članarine. Već 15 godina redovito izlazi na 48 stranica naš mjesecišnik POLITIČKI ZATVORENIK, također zahvaljujući pretplati naših članova. Naši članovi su do sada uz pomoć udruge izdali pedesetak naslova. Sudjelujemo na međunarodnim skupovima, koji su predmet interesa naše udruge, nažalost bez nazročnosti hrvatskih institucija koje imaju znanstveni karakter – to bi kao trebala biti argumentacija, da je djelovanje udruge usmjereni **blagodatima** članova.

Procjenjujem, da smo i u programu Institucionalne potpore razvoju i stabilizaciji udruga odbijeni bez argumenata, pa proizlazi da nas takvim postupkom Zaklada destabilizira, dakle postiže efekt suprotan intencijama programa za koji smo se prijavili natječajem.

U tri godine postojanja Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, naša udruga prijavila se na natječaj ove i prošle godine. Odbijeni smo u svemu izmišljenim razlozima kao što je opisano u gornjem tekstu. Smatram, da je **Hrvatsko društvo političkih zatvorenika** odlukama Zaklade diskriminirano, prvenstveno zbog naglašene nacionalne boje.

Što možemo, tu boju stekli smo tijekom robijanja u Lepoglavi, Staroj Gradiški, Zenici, Golom otoku i ostalim kaznionicama, mi ju ne želimo isprati, a vodstvo Zaklade ne namjeravamo više uznemiravati u njihovoj idili. •

ZAGUBILA SE KAZNENA PRIJAVA PROTIV RADE BULATA I DR.!

Kao što je čitavoj hrvatskoj javnosti poznato, 8. svibnja 1998. *Hrvatski domobran* podnio je kaznenu prijavu protiv **Rade Bulata, Marka Belinića, Lutve Ahmetovića i Milke Kufrin**, zbog osnovane sumnje da su odgovorni za kazneno djelo ratnog zločina, koje je izvršeno nad tristotinjak hrvatskih vojnika i civila početkom 1943. u Krašiću. Kaznenoj su prijavi priloženi bili isključivo partizanski dokumenti (i to oni objavljeni!), iz kojih jasno proizlazi da su prijavljene osobe ili izravno sudjelovale u pokolju ili imale efektivni nadzor nad snagama koje su bez suda i suđenja poubijali i u jamu na Žumberku bacili oko tri stotine ljudi.

Kasnije je ta kaznena prijava u više navrata dopunjavana podnescima, te iskazima svjedoka, od kojih su neki i očeviđci. Suvišno je napominjati, da se prijava nije makla s mrtve točke. U međuvremenu su dva prijavljenika (M. Belinić i M. Kufrin) umrli, a trećega se dade vidjeti u društvu s predsjednikom Republike, **Stipom Mesićem**, dok skupa obilježavaju zajednička slavlja, bit će i «petrovogorske uranke».

Svaka je vlast i svaka vlada povremeno isticala, kako je vrijeme da se osude svi ratni zločinci, pa je najavljujala poduzimanje svih koraka kako bi se i ova kaznena prijava «procesuirala». Bilo je to u **Tuđmanovo** vrijeme, a pamtimo i **Gorana Granića** kako je to pitanje potezao uvjek nakon što bi se **Carla Del Ponte** pobjednički vratila u Haag. Narodu je trebalo dati zadovoljstvu, po običaju u obliku ispravnih obećanja...

A da se u Hrvatskoj vlada ozbiljno priprema za izbore, potvrđuje opet sudbina te nesretne kaznene prijave.

Kriminalistički sektor Ministarstva unutarnjih poslova zatražio je, naime, od prijavitelja (*Hrvatskog domobrana!*) dostavu preslika kaznene prijave, kako bi se «po tom pitanju nešto radilo». Prijava je, dakle, zatražena od prijavitelja, što jasno pokazuje najmanje četiri stvari. Prvo, nalog za poduzimanje «izvida» nije došao s mesta s kojega bi treba doći, tj. iz Državnog odvjetništva. I drugo, kad je policiji već došao «befel» da izvede tu fintu, Ministarstvo unutarnjih poslova nije zatražilo spis i instrukcije od onoga tko bi ih trebao imati – od Državnog odvjetništva, nego se moralno obratiti samom prijavitelju. Treće, ako poticaj za poduzimanje (pred)istražnih radnji nije došao od mjerodavnog tijela, tj. od Državnog odvjetništva, morao je doći s druge strane. Na čitatelju je odgonetnuti, je li to Kozari bok, ili je to Markov trg...

A četvrti i najvažnije, taj odnos prema spisu formiranom povodom kaznene prijave

protiv partizanskih osumnjičenika za ratne zločine sasvim zorno pokazuje je li se, što se i kako se u tom spisu radi(lo).

Je li komu, naime, zamislivo, da bi se tako zagubio spis protiv **Ante Gotovine**, protiv **Dinka Šakića** ili **Ive Rojnica**? Bi li se tako zagubio predmet **Pede Matvejevića**? Ne bi, vidjeli smo. Tako, naime, upravo poput **Orwellove Životinjske farme** funkcionira pravna država u Hrvatskoj: od posljednjega provincialnog suda, do Ustavnog suda, u čijim se pretincima već punih pet godina kiseli

prijedlog za pokretanje postupka ocjene usavnosti Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, koji je izglasovan slavnoga 29. novembra 2001.

Kad se, pak, radilo o zabrani rada nedjeljom, i kad su intervenirali trgovacki lanci, sve se razriješilo za nekoliko dana.

Čija je ova naša država, dakle? Treba li uopće pitati biskupa **Bogovića** ono što i samm znamo? (H. D.)

ODVJETNIK TOMISLAV JONJIĆ Sudski tumač za njemački jezik HR - 10000 ZAGREB, Gajeva 7/I Tel/Fax: (01) 48-11-203	ŽUPANIJSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO U GRADU ZAGREBU Primljenio: 8 - 05. 1998 <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <th>Org. jed.</th> <th>B r o j</th> <th>Prilog</th> <th>Vrijednost</th> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	Org. jed.	B r o j	Prilog	Vrijednost				
Org. jed.	B r o j	Prilog	Vrijednost						
U Zagrebu, 8. svibnja 1998.									
ŽUPANIJSKOMU DRŽAVNOM ODVJETNIŠTVU									
ZAGREB									
Prijavitelj: HRVATSKI DOMOBRAN , iz Zagreba, Bauerova 21, zastupan po Tomislavu JONJIĆU, odvjetniku u Zagrebu, Gajeva 7/I									
Prijavljenici: 1) Rade BULAT , iz Zagreba, Nazorova 66 2) Marko BELINIĆ , iz Zagreba, Novakova 16, 3) Lutvo AHMETOVIĆ , iz Zagreba, Novakova 19 4) Milka KUFRIN , iz Zagreba, Nazorova 66									
KAZNENA PRIJAVA									
zbog kaznenog djela iz čl. 160. Kaznenog zakona Republike Hrvatske - ratni zločin -									
odnosno									
kaznenog djela iz čl. 187. st. 1. i 2. KZ RH - udruživanje radi činjenja kaznenih djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom -									
Protiv navedenih prijavljenika, svojedobno istaknutih pripadnika jugoslavenskoga partizanskog pokreta i Komunističke partije Jugoslavije-Komunističke partije Hrvatske, prijavitelj podnosi kaznenu prijavu, zbog utemeljene sumnje da su:									

BIBLIJSKA JUNAKINJA – DEBORA, NJEZINA RADOST I TUGA

Nastanivši se u obećanoj zemlji, u Kanaanu, poznatoj pod imenom Palestina, Izraelci su se našli pred velikim i teškim zadacima prilagodbe posve novomu načinu života, a zatim postupnoj i mukotrpoj izgradnji međusobnih odnosa i društvenih ustanova, kako bi se stvorila jedinstvena državna zajednica sposobna voditi i izgraditi svoj narod i odvažno se suprotstaviti moćnim susjednim narodima, koji se nisu mirili s njihovim dolaskom i zaposjedućem prelijepih predjela što su ih oni sebi svojatali.

To dugo razdoblje povijesti od ulaska u Palestinu do uspostave kraljevske vlasti, Biblija pojednostavljeno naziva *dobom sudaca*. Riječ je o pojavi izuzetnih pojedincara, koji su se naglo pojavljivali u sudbonosnim događajima za cijeli narod i koji su izvanrednom darovitošću, kao istinski karizmatičari, darom Božjega duha, spašavali narod. Svojom zauzetošću za opće dobro, stjecali su velik ugled u narodu, pa su slovili kao istinoljubivi i pravedni presuditelji u prijepornim stvarima. Zbog toga su nazivani i sudcima.

Među njima bijaše i jedna žena – prorocica i sudkinja, pjesnikinja i – napokon – junakinja u obrambenom ratu. Zbog svojih vrlina i zasluga za cijeli narod prozvana je «majkom u Izraelu». A Debora, odista kao prava majka, sve je radila iz čiste, nesebične majčinske ljubavi. Nikad nikome nije nijedne svoje usluge naplatila, sve je radila besplatno, za što zasluga pripada njezinu plemenitom, nesebičnom mužu.

U Bibliji se pak posebno ističe njezina uloga u obrambenu ratu i pjesma zahvalnica nakon izvojevane pobjede nad neprijateljima. U njezino doba, vjerojatno 1125. pr. K., bijaše se udružilo nekoliko susjednih plemena i krenulo u osvajački pohod. Na udaru bijahu prvenstveno dva izraelska plemena Naftali i Zebulin. Protiv njih je pošla sila, premoćna i brojem i naoružanjem. U narodu je zavladala strava i bezglavost. Tada se oglasila Debora.

Piše:

Vjekoslav Božo JARAK

U svojstvu prave proročice prenijela je vojskovođi Baraku Božju poruku:

- Okupi sinove Naftalijeve i Zebulijone, pa ih izvedi na goru Tabor i Bog će ti predati u ruke neprijatelje!

Barak je na to odgovorio kako je spreman prihvatići Božju poruku, ako i Debora podje na bojište zajedno s njim i njegovim vojnicima.

U svojoj skromnosti Debora ga je u svom odgovoru upozorila kako bi njezino sudjelovanje moglo imati nepoželjne posljedice za nj – narod bi mogao njoj, a ne njemu, pripisati glavnu zaslugu za pobjedu nad neprijateljem. Nu Barak se na to nije osvrtao, pa su krenuli zajedno.

Na putu prema bojišnici, pridružili su im se dobrovoljci – po izbor junaci iz plemena Efraimova, Benjaminova, glavarji iz Makira, što znači iz plemena Mana-seova – onoga dijela što se bijaše naselio u Istočnoj Jordaniji; knezovi iz plemena Jisakarova bijahu Deborina pratnja, a oni iz plemena Naftalijeva, s područja Genezaretskoga jezera, Barakova. Svi su krenuli junački, odvažno pjevajući «uz povike razdraganih pastira kod pojila».

Međutim, premda bijahu u zanosu oduševljenja, nisu gubili prisebnosti. Zastali su kod Rubenovih potoka i dugo se savjetovali, smisljavali su gdje i kako dočekati neprijatelja. Namamili su ga u tjesnac gore Tabor, gdje se neprijatelj nije mogao slobodno kretati svojim bojnim kolima, pa su se ona jedna za drugom zaglavljivala. Shvativši kako je nadmudren, neprijatelj se počeo povlačiti i bezglavo bježati.

Pobjeda Izraelaca bijaše potpuna!

Debora je tada ispjevala pjesmu zahvalnicu Gospodu Bogu, koji je tom pobjedom ponovno zajamčio svoju vjernost i ljubav spram izraelskoga naroda.

Na poseban pak način Debora je izrazila svoju radost glede junaka koji su na bojišnici posvjedočili svoje junaštvo – odanost i vjernost svome narodu!

Ali je istodobno izrazila svoju duboku tugu zbog onih izraelskih plemena koja su u tome obrambenom ratu ostala po strani. Debora najprije priziva pleme Rubenovo:

«Zašto si ostao u torovima da slušaš sred stada svirku frule?», a zatim spominje Gilead, brdovit kraj istočno od rijeke Jordana čiji su stanovnici bili u sukobu s Efraimovim plemenom i time ugrožavali jedinstvo naroda, potom se obraća plemenu Dan i pita, zašto je na tuđinskim lađama i zašto pleme Ašer za vrijeme boja sjedi na obali mora, «mirno prebiva u svojim zaljevima!?». Odgovora na ta pitanja nema, jer se izostanak ničim ne može opravdati, ali se preko toga ne može šutke prijeći. Potrebno je neizostavno razmišljati o posljedicama.

Debora im stoga iznosi pred oči primjer Jaele, žene tuđinke, koja je otvorila vrata svoga stana neprijateljskom vojskovođi Siseri, dok je bježao s bojnog polja, omamila ga i ubila. Zbog svoga junaštva ona će biti blagoslovljena, dok će spomenuta plemena stići prokletstvo, jer su se iznevjerili narodu; i više od toga: iznevjerili su se Gospodu jer to bijaše njegov rat – rat u obranu njegova naroda.

Suprotno tomu, istinski su se junaci uzdigli do zvijezda u svojoj ljubavi i vjernosti spram Boga i naroda. I za njih Debora moli Gospoda: «A oni koji tebe ljube, neka budu kao sunce kada se diže u svome sjaju!» •

UTJECAJ KOMUNISTIČKE SVIESTI NA JAVNI ŽIVOT U HRVATSKOJ

Još kao kardinal, današnji sveti otac, govoreći o Europi, izrekao je ovu misao: "Prava i istinska propast, koju su komunistički režimi ostavili iza sebe nije gospodarske naravi. Ona se sastoji u otvrdnuci duša, u uništenju moralne savjesti... Zbog toga pustoš, koju je iza sebe ostavio marksizam, a koja se nastavlja i postoji i danas, naime rastakanje najsigurnijih čovjekovih spoznaja o Bogu, o sebi samome, o svemiru, rastakanje svijesti o nedodirljivim moralnim vrijednostima, još je uvijek i upravo sada iznova naš problem, i ona može dovesti do samouništenja europske svijesti".

I doista, pravo bi bilo čudo, da jedan totalitarni sustav teorije i prakse, koji je ulazio u sve pore društvenoga i osobnog života u komunističkim državama, koji je htio transformirati čovjeka, ne samo njegovo vanjsko ponašanje, nego i njegovu dušu, njegov način mišljenja, koji je, dakle, htio potpuno promijeniti čovjeka i društvo, pravo bi čudo bilo, da on nije ostavio duboke tragove u osobnom životu pojedinaca, u njegovoj svijesti, kao i u društvenom životu onih naroda koji su bili izloženi komunističkom totalitarizmu. Zato je Skupština Vijeća Europe u svojoj rezoluciji o osudi komunističkih totalitarnih režima od 25. siječnja 2006. naglasila, da je svijest o komunističkim zločinima jedan od predviđeta njihova izbjegavanja u budućnosti, i da ta svijest igra važnu ulogu u odgoju mlađih naraštaja (točka 7.).

U Hrvatskoj je marksistički komunizam trajao skoro pola stoljeća i utjecao na način razmišljanja i ponašanja ne samo članova komunističke partije, nego i onih koji to nisu bili, ali su živjeli u tom ozračju. I danas, nakon pada komunizma, tragovi su tog mentaliteta vidljivi kod nas u Hrvatskoj. Iako nije samo utjecaj komunizma taj, koji truje današnje duhovno ozračje u Hrvatskoj, ovdje ćemo prikazati utjecaj komunističkog mentaliteta, jer je komunizam, s obzirom na skoro polustoljetnu nazočnost, ostavio najmaligniji trag na javni život u Hrvatskoj.

Utjecaj na politiku

Kao svaki totalitarizam, i komunizam poznaje samo jednu spasiteljsku političku stranku; za komunizam to je komunistička partija, kako se to tada govorilo, "avan-garda" radničke klase, na čelu koje je stoji

Piše:

Prof.dr. Branimir LUKŠIĆ

centralni komitet, a na njegovu čelu "veliki vođa". Narod ih je morao slijediti, a ako je narod bio protiv njih, onda su oni, da tako kažemo, raspustili narod, jer su znali bolje od naroda što narodu treba, kao što su znali unaprijed kako će narod glasovati, pa su rezultate toga glasovanja već unaprijed držali kod sebe pod ključem. Marksisti su na društveno-političkoj razini razmišljali u kategorijama "priatelj-neprijatelj", tako da je svatko tko nije bio s njima, tko je imao različito političko mišljenje, bio njihov neprijatelj kojega je trebalo likvidirati, ili barem odstraniti.

J. Broz Tito na konju - lik hohstaplera imponira njegovim sljedbenicima

Za marksiste ne postoji demokratsko ophođenje s ljudima koji su politički neistomišljenici. I u samoj komunističkoj partiji okrutno se razračunavalo s onima koji su imali iole različito mišljenje, s tzv. revisionistima, frakcionašima i disidentima. Za marksistički komunizam karakterističan je mentalitet koji u politici kod najmanjeg neslaganja sumnja na urotu. I danas u hrvatskoj politici vidimo tragove ovoga isključivog i paranoidnog mentaliteta. Vode političkih stranaka krivotvore rezultate na stranačkim izborima, ponašaju se netolerantno, diktatorski, i personaliziraju odnose u stranci; oni koji se s njima ne slažu, pa i u najmanjoj stvari, uklanjuju se na beznačajan rub stranke, ili se

čak izbacuju iz stranke. Ova komunistička ideja "čistke" nazočna je ne samo u političkim strankama u Hrvatskoj, nego i izvan njih, jer vođe stranaka na vlasti uklanjuju, gdje god to mogu, s njihovih radnih mjesta one koji im se ne klanjavaju i postavljaju ljudi koji su im bespogovorno poslušni.

I što su beznačajniji kao ljudi i političari, to više traže od stranačkih poslušnika potpuno sluganstvo. Mnogi su od takvih političara, zbog svoje prljave prošlosti i karakternih mana, podložni ucjenama i manipulacijama od Hrvatskoj nesklonih stranih centara moći. I u demokratskim sustavima postoji sukobljavanje s ljudima koji politički drukčije razmišljaju, ali ti sukobi ne idu do istrebljenja neistomišljenika kao neprijatelja, jer se u demokraciji i s neistomišljenicima mora živjeti; političke protivnike se u demokraciji ne sotonizira, niti ih se egzistencijalno ugrožava na način, da se sprječava ne samo njihovo zaposlenje, nego i zaposlenje njihove djece, kao što imamo takvih slučajeva danas u Hrvatskoj.

Ovo izaziva obrambeni mehanizam kod građana Hrvatske, bez obzira na to bili oni članovi neke političke stranke ili ne. Taj bismo obrambeni mehanizam mogli nazvati kameleonstvo, društvena mimikrija. Kao što se kameleon promjenom boje svoje kože prilagođuje sredini i zaštićuje, da ga progonitelji ne unište, tako se i mnogi građani u Hrvatskoj zaštićuju poznatom komunističkom obranom, rascjepom između javne osobe i privatne osobe. Istinsko vlastito mišljenje oni izražavaju kao privatna osoba, samo u najužem kruugu obitelji i prijatelja. Kao javna osoba oni kade moćniku na vlasti. Ta je pojava bila u komunizmu svakodnevna. Time se stvara rascijepana osoba, dakle neka vrsta politički prouzročene shizofrenije. Nažalost, ovo se i danas može vidjeti u javnom životu Hrvatske, pa i kod saborskih zastupnika, koje bismo mogli usporediti s rampama ili brkljama; sve što oni rade jest mehaničko dizanje i spuštanje ruke prema stranačkom posluhu kod glasovanja.

Spomenimo još jedan poguban utjecaj komunističkog načina mišljenja i ponašanja na politički život danas u Hrvatskoj. Marksistička ideologija je potpuno relativizirala moralne vrijednosti. Za marksist-

Zdravko Mustač i Josip Perković, prvaci jugoslavenske i hrvatske obavještajne zajednice

zam moral je nadgradnja i on ovisi o ekonomskoj bazi. Za komuniste je moralno sve ono što pomaže partiji da dođe na vlast i da vlast zadrži. Danas kad u Hrvatskoj ne postoji komunizam kao zakonski obvezna ideologija, komunistički mentalitet potpunog relativiziranja moralnih vrijednosti očituje se i u hrvatskoj politici, pa se politički oportunizam stavlja ispred vjernosti savjesti.

Političari odgojeni u ozračju marksističke ideologije ni danas vrlo često nemaju etiku odgovornosti koja je zasnovana na vlastitom uvjerenju. Ako su bili uvjereni marksisti, a ne samo komunistički karijeristi, što je bio rijedak slučaj u komunizmu u Jugoslaviji, osobito u zadnjih nekoliko desetljeća, pa su se razočarali u svojoj ideologiji, oni su danas većinom cinički karijeristi koji ne vjeruju u načela demokracije. Jer onome tko se razočara u ideale koje je usvojio u prvoj polovici svoga života, vrlo je teško steći nove ideale u drugoj polovici života. Za to su potrebeni jak um i moralna zrelost, kreposti koje, prema iskustvu naše prošlosti, nisu resile većinu komunista. Ako je pak netko i u komunizmu bio samo karijerist bez moralnih načela, on je i danas to ostao u politici.

Takav političar deformiranog mentaliteta i uspavane savjesti danas rado surađuje sa svjetskim silnicima iz finansijske internacionale. Bez ikakvih načela, osim onoga da je u načelu glavno biti na čelu, takvi se danas deklariraju globalistima, jer je to novčano konjunktorno. Nekada lažni komunisti, a danas lažni globalisti, oni su onda i danas ostali isti, oportunisti i karijeristi. Lišen kulture dijaloga, tolerancije i pluralizma, bez vjere u demokratske ideale, ovaj je soj političara danas pošast

hrvatskoga društva. Neki od njih, koji se nalaze na najvišim političkim položajima u državi, pokušavaju provoditi novu titoizaciju, obnavljaju kult Tita, bratstva i jedinstva, a kriminaliziraju Domovinski rat i njegove sudionike, ne bi li postali vođe nove Jugoslavije poznate pod nazivom Zapadni Balkan.

Danas je očito da hrvatska politika devedesetih godina koja je bila u znaku avnojsko-zavnohovske opterećenosti, koja je povjerila bivšim udbašima da uzmu ključne dužnosti u hrvatskim tajnim službama, bivšim kosovskim kadrovima da organiziraju hrvatsku vojsku, bivšim komunističkim tehnomenadžerima da vode državu (u vlađi demokratskog jedinstva od tridesetak članova samo trojica nisu bili bivši članovi Saveza komunista), politika koja je stvarala hrvatsku diplomaciju pretežito od bivših jugo-diplomatskih kadrova, danas je očito, da je ta politika, koju je u dobroj namjeri provodila hrvatska vlast radi okupacije Hrvatske, embarga na uvoz oružja, radi mira, sloga i jedinstva u obrani i oslobođenju Hrvatske, da je ta politika dugoročno posijala metastaze komunističkog karcinoma koje danas ozbiljno ugrožavaju opstanak samostalne hrvatske države, pogotovo što nakon toga nije uslijedila u Hrvatskoj moralno i politički neophodna lustracija.

Utjecaj komunističkog mentaliteta osjeća se i u političkoj pasivnosti i fatalizmu stanovitog dijela pučanstva u Hrvatskoj. Naviknuti u komunizmu da slušaju, da budu politički pasivni u potpuno politiziranom društvu u kojem je partija imala

Joža Manolić, siva eminencija hrvatskih obavještajnih službi

monopoličku kontrolu nad vojskom, policijom, obavještajnim službama, medijima, oni ni danas ne vjeruju u mogućnost političke inicijative građana. Iako uviđaju pogreške svojih političara, njihovo sluganstvo, korupciju, poltronstvo, pa i izdaju vitalnih interesa hrvatske države, takvi se građani osjećaju bespomoćima, malodušnima, i ne vjeruju da bi oni išta mogli popraviti u političkom životu Hrvatske. Starčević bi ih nazvao političkim uškopljenicima. U ovom lažnom osjećaju svoje nemoći čime ih je komunizam inficirao, oni su danas žrtve ne samo korumpiranih i amoralnih političara, nego kojekavkih nevladinih organizacija, koje su strani moćnici osnovali u Hrvatskoj da izazovu u njoj neslogu kako bi je lakše pokorili. Ti građani sve ovo vide, reagiraju neizlaskom na izbore, ali žive u ozračju političke i društvene obamrlosti. Nemaju vjere u same sebe. Na taj su način idealan temelj na kojem strani finansijski krugovi i njihove domaće sluge mogu uspostaviti političku i gospodarsku prevlast u Hrvatskoj.

Utjecaj na kulturu

Na području kulture danas se osjeća u Hrvatskoj da smo pola stoljeća bili otrgnuti od kulturnoga i duhovnog života demokratskih zemalja Europe i izloženi menticidnom i kulturocidnom komunističkom totalitarizmu. Mnoga strujanja demokratske Europe u likovnoj i glazbenoj umjetnosti, u literaturi, kazalištu i filozofiji nisu našla na jeku u komunističkoj Jugoslaviji unutar koje se nalazila i Hrvatska. Uvјeren sam, da bi Hrvatska, s obzirom na svoju bogatu kulturnu prošlost, da je došla u neposredan dodir s tim strujanjima, dala svoj doprinos, ne ropskim oponašanjem, nego stvaralačkom sintezom tih strujanja i hrvatske kulturne baštine.

Umjesto toga su u komunističkoj Jugoslaviji na kulturnom i misaonom polju carevali dežurni čuvari komunističke ideologije, koji su za povlasticu slobodnog putovanja i za unosne položaje u državi davali vlastodršcima ideoološku potporu. Većina od njih je i danas ostala na tim položajima, na kojima više ne prisježu na marksizam, nego na ljudska prava, smatrajući da nikada nije kasno stvoriti sebi novu prošlost. Danas se u Hrvatskoj ovaj utjecaj komunističke ideologije na tadašnji nedostatak idejnog pluralizma možda najočitije vidi u pisanim i elektroničkim medijima, dakle u televizijskim

programima i tiskovinama, gdje se osjeća pomanjkanje pluralističke prosudbe političkih, društvenih i kulturnih dogadaja. U Hrvatskoj su danas većina novina i televizijskih programa predvidivi u svojoj jednostranosti, a kritički su osvrati na političke, društvene ili kulturne dogadaje, koji bi odražavali idejni pluralizam, i koji bi se razlikovali od onih koji su naređeni od političkih ili finansijskih moćnika, u tim medijima vrlo rijetki.

Komunizam je ostavio posljedice i u narušenom građanskom i kulturnom opo hođenju. Nije najtragičnije u komunizmu bila nesloboda, iako je ona mnogima teško padala. No s nekoliko glumačkih trikova i elastičnom kralježnicom mogla se stanovita sloboda sačuvati i napraviti karijera. Mnogo je depresivnije i tragičnije djelovao gubitak uljudbene tradicije, onoga što se prezirno nazivalo "buržoaskim manirama". Takozvana drugarska otvorenost vrlo je često bila izraz za barbarizaciju javnog života i međuljudskog kontakta. Ovaj deficit uljudbe i danas je vidljiv ne samo u međuljudskim kontaktima u javnom životu, nego i u samome vrhu društvenog i političkog života u Hrvatskoj, na primjer kada viši političar riječima kojima se uštkava bezobrazan deran zabranjuje nižemu, da na sjednici vlade izrazi svoje mišljenje.

Utjecaj na državu i društvo

Komunistički mentalitet oblikovan u marksizmu smatra nacionalnu državu ostatkom prošlosti. Tomu mentalitetu je teško shvatiti da su nacije bogatstvo čovečanstva, i da, kako je rekao **Aleksandar Solženjicin**, i najmanja među njima ima svoje posebne boje, da ona utjelovljuje jedinstveni dragulj Božjeg plana, te da bi nas nestanak nacija jednako osiromašio kao kad bi svi ljudi bili jednak, imali jednak narav i izgled. I doista, narodi, etniciteti, nacije i kulture tvore temeljnju vrijednost povijesnog bitka. Oni se odlikuju samopoštovanjem koje uključuje i uvažavanje drugih naroda i kultura. Protivnici ovog etnopluralizma su nacionalizam, koji u uskogrudnoj samosvijesti traži vladavinu nad drugim narodima, i globalizam, koji u svojoj etnocidnoj i kulturocidnoj naravi uzrokuje rušenje nacionalnog identiteta.

Posljedice toga anacionalnog mentaliteta su danas vidljive kod određenog broja političara u Hrvatskoj. Inficirani ovim komunističkim virusom, oni su u svojoj anacionalnosti zapravo politički snobovi ko-

lonijalnog mentaliteta. Oni zagovaraju nacionalnu abdikaciju kao predvorje nacionalne kapitulacije i zaboravljaju, da narod bez svoje nacionalne prošlosti nema svoj identitet, jer narod koji ne zna što je jučer bio, ne zna ni što je danas. Stoga je jedan je od bitnih uvjeta opstojnosti hrvatske države da se integriraju pozitivnosti hrvatske povijesne tradicije iznad svih idejnih opredjeljenja. Zato je najvažnije mjerilo za hrvatske političare njihov odnos prema nezavisnoj hrvatskoj državi, a ne prema stranačkom programu ili prema Bruxellesu i EU.

Tom bi učvršćenju hrvatske državne nezavisnosti morala služiti idea o pomirbi Hrvata. Nažalost, u Hrvatskoj se nije uspjelo ostvariti tu pomirbu i nadvladati duboku podjelu na one koji su počinili zločine kao bivši komunisti, i one koji su bili njihove žrtve. U hrvatskom se društvu doživljava kao očita socijalna nepravda činjenica, da oni koji su služili najkravojoj utopiji u povijesti čovječanstva, koji su kao visoki partijski funkcionari terorizirali u komunizmu, odlučivali o sudbinama svojih sugrađana, njih prokazivali i "cinkali", da ti ljudi ni danas ne odgovaraju za svoja nedjela, nego da su dapače i u današnjoj Hrvatskoj prigrabili visoke položaje u politici, društvu, gospodarstvu, medijima, školstvu. Sve ovo izaziva revolt i negodovanje onih građana Hrvatske, koji nisu pripadali komunistič-

Samo tri člana tzv. Vlade demokratskog jedinstva nisu bili komunisti

koj partiji, koji su u prošlosti, ponekad uz velike žrtve za svoju i obiteljsku egzistenciju očuvali svoj moralni integritet. Ovo stvara u hrvatskom društvu duboku podjelu, zlu volju i osjećaj društvene nepravde, što sprječava integraciju društva i zacjeljenje rana prošlosti.

Što raditi?

Suočeni s ovim ostanjcima komunističkog mentaliteta u javnom životu današnje Hrvatske, što nam je raditi? Što učiniti da se suzbije utjecaj ovog načina razmišljanja i djelovanja, koji se očituje u potpunom moralnom relativizmu, u utjecaju politike na sudstvo i organe kaznenog gonjenja, u ambiciji nekih političara da oponašaju **Titovu** arogantnost i sebeljubivost, u njihovom paranoidnom strahu od urenja kod najmanjeg neslaganja s njima, u poslušnosti medija centrima političke i finansijske moći, u crno-bijelom klišeju medijskih izvješća, u raširenoj podmitljivosti, u neodgovornosti političara i gospodarstvenika za svoje čine, u otvorenom propagiranju titoizma sa najviših državnih položaja, u sabotiranju hrvatske slike i u želji bivših komunista da se obnovi Jugoslavija pa makar u obliku UDB-e (Ujedinjenih Država Balkana).

Očito se nameće potreba za moralnim čišćenjem. Ponajprije u onoj grani javnoga života koja najviše utječe na formiranje mišljenja i vladanja, a to je novinarstvo, u kojem su se ugnijezdili mnogi kriptokomunisti i reciklirani komunisti, ili njihova djeca, stručnjaci u nepotpunom i netočnom prikazivanju činjenica, u oblikovanju svijesti građana u skladu sa zahтevima političkih i finansijskih centara moći. Uspavljujući i otupljujući pozornost čitatelja i gledatelja banalnim senzacijama, oni odvraćaju pozornost od vijesti o sudbinskim političkim i gospodarskim

Biskup dr. Mile Bogović: "Ne sramim se što destabiliziram jugoslavensku Hrvatsku!"

Predsjednik Mesić sa savjetnicima: svita pokupljena po centralnim komitetima, partijskim ćelijama i udbaškim kružocima

odlukama za hrvatski narod. Treba ovom novinarstvu septičke jame, koje je u pretežnom dijelu prodano i sluganski podložno tim centrima moći, vratiti dostoјanstvo, da bismo dobili novinare koji imaju vlastitu savjest i građansku hrabrost.

No potreba za moralnim čišćenjem vrijeđi za puno širi sloj ljudi nego li su novinari, osobito za ljude u političkim, gospodarskim, kulturnim i školskim strukturama. Interesantno je primjetiti, da su upravo tzv. reformirani komunisti, dakle krug osoba među kojima ima najviše predstavnika komunističkoga mentaliteta o kojemu je ovdje riječ, da su upravo oni, koji se nalaze u svim političkim strankama, najsnažnije uporište globalističkog kapitalizma u Hrvatskoj. Članovi bivše komunističke nomenklature i njihova djeca, mahom su se pretvorili u političku i gospodarsku elitu i enormno se obogatili služeći stranim kapitalistima, pa se može reći, da su komunisti od nekadašnjih svetih krava danas postali zlatna telad. Ovaj je zadatak dekomunizacije mentaliteta tim teži, jer duh neoliberalističkog kapitalizma, koji danas vlada u Hrvatskoj ima neke od istih mentalnih sklopova kao i onaj komunizma. I liberalistička ekonomija stoji u znaku promjene vrijednosnih načela, od duhovnog na puko materijalno; duh neoliberalizma podržava relativnost vrijednosti, potpuni utilitarizam, neprimjerenu dobit od trgovine, stavljanje rata u funkciju kapitala kroz njegovu potrošačku narav, eliminiranje svega onoga što ne donosi korist i svođenje čovjekova dostoјanstva na puku burzovnu cijenu. I liberalizam stvara tehnokrate i partitokrate bez karaktera i karizme, pomažući da nacionalno bogatstvo postane privatno vlasništvo jedne skupine ljudi, kao što je komunizam pretvorio to bogatstvo u vlasništvo partijske nomenklature.

U ovom oživljavanju moralne svijesti nakon polustoljetnog njezinog uništavanja i zatiranja od strane marksističkog komunizma, važnu ulogu mogu odigrati vjerske zajednice u Hrvatskoj, osobito Katolička crkva, kojoj nominalno pripada velika većina hrvatskih građana. Svjetovne su religije poput fašizma, nacizma, komunizma i liberalizma duboko razočarale čovjeka, pa smo svjedoci u

cijelom svijetu povratka Boga u javni život, dakle i u politiku, ako ne uvijek u obliku religijske dogmatike, ono barem u obliku religijske kulture. Ljudi sve više postavljaju temeljna pitanja o dobrobiti življenja, o tome u čemu se sastoji životno blagostanje, i nisu zadovoljni samo konzumerstvom i "šopingom". Ovaj se povratak vjere (kršćanske, židovske, islamske, hinduističke) u javni život i politiku zapara preko cijelog političkog spektra, od lijevoga do desnog njegovog krila. Izgleda da će u budućnosti biti veća srodnost među onima kojima je duhovna dimenzija bitna za život, bez obzira u kojoj se oni političkoj stranci nalazili, nego među članovima iste stranke koji ovo mišljenje ne dijele. Povratak na javnu scenu u Hrvatskoj vjere i vjerske kulture bio bi najbolji lijek za nadvladavanje ostataka komunističke svijesti.

No ovo nadvladavanje komunističkog mentaliteta ne će biti ni lako, ni kratkog vijeka. Komunizam kao sustav je u Hrvatskoj srušen, ali naslijedeni komunistički način razmišljanja i djelovanja i danas je

živ u Hrvatskoj, ne samo kod bivših komunista, nego i kod nekih koji to nisu bili, a koje je taj virus u mladoj dobi i odgoju inficirao. Kao što se kaže za demokraciju i slobodu, da se moraju svakog dana ponovno osvajati, da su one dnevni plebisit, tako se isto može reći i za dekomunizaciju hrvatskog duhovnog prostora; ta se dezinfekcija mora dnevno, svjesno i uskrajno provoditi.

Započeli smo citatom današnjega pape **Benedikta XVI.**, pa ćemo završiti mislima njegova prethodnika **Ivana Pavla II.** koji je na svojoj koži osjetio nehumanost totalitarnih blizanaca nacizma i komunizma. Postavljajući u svojoj enciklici "Evangelje života" pitanje, je li demokracija lijek protiv iskrivljene totalitarne svijesti, on odgovara: "Demokracija se ne smije pretvoriti u idol tako da ona bude nadomestak za moral, ili lijek protiv svakog nemoralja. Demokracija je u biti sustav, i kao takav sredstvo za određeni cilj, a ne sam cilj. Njezina 'moralna' vrijednost nije automatska, nego ona ovisi o suglasnosti sa moralnim zakonom kojemu demokracija, i svaki drugi oblik čovjekova ponašanja, moraju biti podložni."

U svome govoru dobrotvornim udruženima u gradu San Antonio Ivan Pavao II. je rekao i ovo: "Društvena nepravda i nepravedne društvene strukture postoje samo zato, jer pojedinci ili društvene skupine njih podržavaju ili toleriraju. Ovaj osobni izbor, koji djeluje kroz strukture, stvara i širi stanje siromaštva, potlačenosti i bijede. Zbog toga svako nastojanje da se nadvladaju i promijene društvene strukture zla i grijeha mora početi obraćenjem ljudskog srca, promjenom perverznog mentaliteta. A za ovo je potrebna Božja pomoć".

Uz naše napore i Božju pomoć možemo se oslobođiti naslijedene komunističke svijesti koja danas truje javni život u Hrvatskoj i očuvati kao Hrvati svoj nacionalni identitet. No, da to ne će biti lak posao svjedoče i ove proročke riječi našega **Matoša**: "U katedralu jedne teške noći, / uđoh tiho i priđoh do oltara, / sa zvonika jecahu zvona stara, / htio sam duši molitvom pomoći. // Kad tamo pri tamnom visokom odru, / jedna žena gledaše u daljinu. / Tri su joj boje ovile haljinu, / prepoznaš crvenu, bijelu i modru. // I reče mi tiho: moli se sinko / nad nama pletu neke čudne niti, / Hrvat je opet tako teško biti..." (A. G. Matoš "Kip domovine").•

S. Mesić i I. Sanader

ŽRTVE NACIONALSOCIJALISTIČKE I KOMUNISTIČKE DIKTATURE: RAZLIKE U OBEŠTEĆENJU ZA POLITIČKE NEPRAVDE U NJEMAČKOJ NAKON 1945. GODINE

Tema predavanja gospođe **Ulrike Guckles rođ. Gleinig** na simpoziju održanom 10. svibnja 2006. u Zakladi za savladavanje posljedica komunističke DDR-diktature, o mogućnosti poboljšanja Zakona o ispravljanju nepravdi SED-a (SED-UnBerG),¹ zanimljiva je sigurno i za hrvatske političke uznike, ali ne samo za njih.

Iz izlaganoga je vidljivo, da politički uznici u Njemačkoj nisu zadovoljni načinom na koji je riješen njihov položaj, naknada štete, a često i mirovina. Gospođa Gleinig je pravnica i cijelo njezino predavanje je pravnički tekst vezan na njemačke zakone i kratice njemačkih zakona, kao i na pravno poimanje, koje vlađa u jednoj pravnoj državi kao što je to SR Njemačka. Bojeći se nerazumijevanja, preveo sam ovo predavanje malo «slobodnije», ali ipak pazeći da ne odstupa od izvornika. Zainteresirani mogu dobiti izvornik.

Hrvatski politički uznici mogu ocijeniti i usporediti hrvatski Zakon o pravima političkih zatvorenika sa zakonima koji u Njemačkoj reguliraju tu istu materiju.

Možda se nađe i u nas neki pravnik (apeliram na pravnike u mirovinskom osiguranju), da obrade ovu materiju u Hrvatskoj. I naši su, istina ne 13 godina, nego najviše 4 mogli biti lišeni slobode. Kakva su prava imali, kakva su si prava uzimali, koliko su mladi bili i koliko je hrvatski radnik izdvajao za njihova prava.

Mi politički uznici znademo da smo radili i stvarali dobra, koje nismo ni mi ni naš narod uživali.

Politički zatvorenik čitaju od Baltika do Jadrana, pa apeliram i na naše udruge u Inter-Assu da ovom pitanju posvete pozornost.

«Iz podneska žrtava komunizma na ovu problematiku, ali i iz protokola o raspravama u Bundestagu, dade se zaključiti da

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

se za poboljšanje odšteta često, kao mjerilo, uzima odšteta žrtvama nacionalsocijalizma. Problematično je kod toga, da je ova odšteta uslijedila prije svega u pedesetim i šezdesetim godinama, a danas su samo rijetki upućeni u važeće odredbe.

S mojim predavanjem pod naslovom 'Pravo na zbrinjavanje ili državno jamstvo? Razlika u naknadi štete za političku

Mjesec Radničke partije - komunistička propaganda u DDR-u

nepravdu u Njemačkoj od 1945.¹, želim vam predstaviti ovaj drugi veliki odšteti kompleks Savezne Republike Njemačke. Želim vam u usporedbi prikazati, kako se ovdje ophodilo s problemima, koje mi danas imamo sa Zakonom o ispravljanju nepravdi komunističke DDR, npr. s problemima dokazivanja, rokovima i visini odštete.

Razlike između ova dva odšteta kompleksa – odšteta žrtvama SOZ/DDR diktature na jednoj i žrtvama nacionalsocijalizma na drugoj strani – ogromne su. Kod ta dva materijala radi se o dva potpuno različito uređena pravna područja.

Često se može pročitati rečenica, da se kod odštete za žrtve nacionalsocijalizma radi o području državne odgovornosti, a odšteta za žrtve diktature u Sovjetskoj okupacijskoj zoni – Njemačkoj Demokratskoj Republici (SOZ/DDR) da je, pak, dio područja socijalnog odštetnog prava. Doduše zakonom² je 1961. godine izričito rečeno, da odšteta za žrtve nacionalsocijalizma ne predstavlja državnu odgovornost u smislu zakona, da Savezna Republika Njemačka ne može bez izuzetka odgovarati za sve zločine Trećega Reicha. Ali za nacionalsocijalističke žrtve vrijedi Savezni zakon o naknadi štete (BEG) koji počiva na odštetno-pravnom principu, a rezultira iz priznanja Savezne Republike Njemačke o njezinoj nacionalsocijalističkoj prošlosti.

To jamačno čvršće slijedi načelo naknade štete, nego što ga pruža izravnjanje svih gubitaka u Zakonima o izravnjanju SED-diktature u DDR-u. U njima nedostaje ovaj pravno-jamčevni zasad. Umjesto toga daju potporna beriva po Saveznom zakonu o skribi. Savezni zakon o skribi slovi danas kao ključni zakon socijalnog prava na odštetu. Na početku, u prosincu 1950. donesen kao Zakon za skrb o žrtvama rata, primjenjuje se danas između ostaloga kod skribi o vojnicima, kod odštete za žrtve nasilja, u okviru potpore za pripadnike ratnih zarobljenika i, eto, u okviru Zakona o pomoći zatvorenicima i Zakona o ispravljanju nepravdi SED-a (UnBerG).

Pozivanje na odredbe Saveznog zakona o skribi jasno ga svrstava u zakon o skribi, a time i u područje socijalnog odštetnog prava. Čak ni jedina prava odšteta, odšteta

¹ SED-UnBerG je kratica za SED-Unrechtsbereinigungsgesetz, odnosno za Zakon o ispravljanju nepravdi koje je nanio komunistički režim bivšeg DDR-a.

² BVerfG am 27. Juni 1961, RzW 1961, S. 388, sowie am 24. Oktober 1974, BVerfGE 38, S. 128 (133).

za zatvor, ne mijenja na ovom svrstavanju ništa, ona ostaje pozitivnom iznimkom.

Naprotiv, za žrtve nacionalsocijalizma važeći Savezni zakon o naknadi štete (BEG) sadrži izravne odredbe za osiguranje beriva, tj. bez pozivanja na druge zakone sam određuje kako treba izgledati finansijska naknada štete. Pri tome je obilježen karakterom nadoknade, a primanja se ne razlikuju samo po visini od onih po zakonu o skrbbi. Kako te razlike izgledaju, prikazat ću vam u drugom dijelu moga predavanja.

Za pravilno spoznavanje karaktera BEG potrebno je pogledati u povijest njegova postajanja

Povijest BEG-a

BEG se temelji na prethodniku iz američke okupacijske zone, poznatom po nazivu „US-Entschädigungsgesetz“, kojega je u travnju 1949. donijelo Vijeće Južnonjemačkih pokrajina, zakonodavni organ koji je američka Vojna uprava stvorila za pokrajine koje su se nalazile pod američkom okupacijom.

U britanskoj i u francuskoj zoni, kao i u Zapadnome Berlinu, donošene su odredbe o naknadi štete, ali su bile slabije od američkog zakona.

Dne 23. svibnja 1949. stupio je na snagu Ustav Savezne Republike Njemačke. Njemačka je bila na temelju ustavnog članka 74. u mogućnosti donijeti svoj zakon o odšteti, ali se vlada kancelara Adenauera iz raznih razloga suzdržavala toga čina, sve dok nije od strane zapadnih pobjednika bila prisiljena. Oni su ukinjanje okupacijskog statusa i ponovnu uspostavu njemačke suverenosti uvjetovali donošenjem svenjemačkog zakona i obilate naknade štete, koja ne može biti niža od one koju su donijeli 1949. u američkoj okupacijskoj zoni.

U međudržavnom ugovoru iz svibnja 1952. obvezala se Savezna Republika Njemačka Sjedinjenim Državama, Velikoj Britaniji i Francuskoj, da će donijeti zakon po kojemu odšteta ne će biti slabija od one koja vrijedi u pokrajinama pod američkom zonom. Sličan ugovor potpisala je i s Izraelom i Jewish Claims Conference.

Tako je zakon u američkoj zoni postao mjerilo ispod kojega se nije smjelo. Zašto je upravo američki zakon o odšteti postao uzor? Zato jer je najjasnije naglasio pravi

karakter odštete. Prve mjere za žrtve NS-sustava nakon rata bile su skrbne naravi, a žrtve se htjelo opskrbiti najnužnijim i omogućiti im stvaranje nove egzistencije. Američki zakon se okrenuo od ovoga skrbnog načela i postavio pravo odštete. Sustavno je razradio davanja prema nastaloj šteti, a ne više prema aktualnoj situaciji i potrebi. On je, dakle, zakret od prava na skrb i njegu, prema pravu na naknadu s elementima pravne naknade štete. Zakon se nekoliko puta mijenjao, a 1965. donesen je pod nazivom „BEG Schlussgesetz“ (BEG konačni zakon) i po njemu pravo na prijavu štete

Der Stacheldraht - glasilo njemačke udruge političkih uznika

prestaje 31. prosinca 1969. Očito je bilo da je Vlada konačno jednom htjela zatvori to teško moralno i financijsko pitanje.

Po tom zakonu odšteta je pripadala za: gubitak života, tjelesna i duševna oštećenja, oduzimanje slobode, štetu nastalu zbog zabrane školovanja.

Kao tipična žrtva NS-nepravde prema članku 1. BEG definirano je: tko je „zbog političkog protivljenja nacionalsocijalizmu ili iz rasnih, vjerskih ili svjetonazornih razloga bio progona od nacionalsocijalističkih mjera gonjenja ...“. Mnogi nisu automatski potpali pod ovaj članak, pa su se javljali kao „zaboravljeni žrtve“, među kojima prisilni radnici, Sinti i Romi, a i drugi, dok se vlada Savezne Republike Njemačke izgovarala da ima ograničena financijska sredstva, te da ne može od-

šteti svaku, nego samo tipičnu NS-žrtvu. Ipak je za sve našla sredstva u posebnim fondovima, koje bi za svaku skupinu osnovala, a posljednja je bila 2000. pod nazivom „Sjećanje, odgovornost, budućnost“, a kojim je pokušala milijunima NS-prisilnih radnika isplatići odštetu.

Povijest razvoja Zakona o ispravljanju nepravdi SED-a (SED-UnBerG)

Odšteta za žrtve sovjetske okupacijske zone (SOZ/DDR-a) nije počela tek 1992. donošenjem Zakona o ispravljanju nepravdi SED-diktature (SED-UnBerG), već puno prije. Naime, davanja za političke izbjeglice iz DDR-a sadržana su u Saveznom zakonu za prognane iz 1953., a 1955. izdvojene su u samostalni Zakon za pomoć zatvorenicima. Uvijek se mislilo na financijsku pomoć kojom bi se osiguralo uključenje u zapadnjemačko društvo, a ne na oblik odštete. Nastojalo se ocjenu nepravde u DDR-u prepustiti svenjemačkom zakonodavcu. S obzirom na unutarnjemačke odnose, plašili su se pravila, kojima bi nepravedne postupke DDR-a odveć jasno označili.

Ni ona financijska plaćanja, koja su dobivali izbjeglice iz DDR-a nakon 1957., nisu označena kao odšteta za zatvor. Ta odšteta iznosila je između 30 i 60 DM za mjesec zatvora, ovisno o duljini izdržane kazne. Osim te pomoći za uključenje u društvo, zakon nije predviđao druga plaćanja, nego je upućivao na Savezni zakon za skrb.

Udruge bivših zatvorenika iz DDR-a, kao žrtve komunizma, zahtijevali su već 1957., s obzirom na NS-odštete, da se izravnaju njihovi članovi sa žrtvama nacionalsocijalizma. Oni su htjeli da se izdvoje iz socijalnog zakona i uključe u savezni odštetni zakon. To im je stalno odbijano, s argumentacijom da se svenjemačkom zakonodavcu ostavlja mogućnost ocjene počinjenih nepravdi u DDR-u i odluka na koji se način treba provesti odšteti.

Padom Berlinskog zida pali su obziri na unutarnjemačke odnose. Od jeseni 1989. demokratske snage u DDR-u povele su raspravu o zločinima u DDR-u, a u jesen iste godine počelo se s izradom zakona o rehabilitaciji. Ovaj prvi zakon koji je donijela još Narodna skupština (Volkskammer) DDR-a, zvao se Zakon o rehabilitaciji, a ne zakon o odšteti. U tom se

zakonu radilo u prvom redu o poništenju nepravedne presude ili, kako u čl. 2. stoji: "o političko-moralnoj zadovoljštini dotičnoga".

Tek nakon toga moglo se zahtijevati „socijalno izravnanje“, koje se u konačnici svodi na zapadnjemački Savezni zakon o skrbima.

Ovakva dvojnost na rehabilitaciju i socijalno izravnanje ne postoji u zakonu o odšteti NS-žrtava.

Beriva po BEG ne uvjetuju se rehabilitacijom. U prvom redu iz razloga omeđenosti poništenja nacionalsocijalističkih presuda, a u drugom, jer su do 1998. bile na snazi presude 'narodnih sudova' i drugih nacionalsocijalističkih sudova, a koje su tek te 1998. Zakonom o poništenju NS-zakona pravno postali ništavni, čime su svi dotični rehabilitirani.

Konačno je, kao prvi zakon o DDR-nepravdi svenjemački zakonodavac donio 1992. Zakon o ispravljanju nepravdi SED-a (SED-UnBerG) i u njemu sadržan Kazneno-pravni zakon o rehabilitaciji (StrRehaG). A godine 1994. slijedile su novele u 2. SED-UnBerG Upravno-pravni i Obrazovni zakon o rehabilitaciji.

U okviru izrade StrRehaG pružala se mogućnost široke analize i ocjene postupaka u prošlom 40-godišnjem razdoblju, koje su si zapadnjemačke vlade zadržavale. Kod izrade zakona većinom se ravnalo po DDR-zakonu o rehabilitaciji, ali je ipak unesena definicija o pravoj odšteti,

no u dalnjem je upućeno na Savezni zakon o skrbima.

SED-UnrBerG je u svojem predlošku 1991. sadržavao sljedeće objašnjenje o naknadi štete: „Imajući u vidu, da u patnjama dotičnih ne smije biti razlike između žrtava nepravednog režima SED-a i proganjениh od strane NS-režima, prikladno je orijentirati se na Saveznom zakonu za odštetu“.

Ova orijentacija odnosila se samo na dane zatvora, a ne na ostalo. Iznos za vrijeme provedeno u zatvoru puno je niži, nego se danas plaća osobi koja je nepravedno bila lišena slobode.

Pojedinosti u zakonima

Priznanje zdravstvenog oštećenja bilo je i jest kod obje skupine vrlo otežano.

Kod NS-žrtava moralno se dokazivati, da su njihove patnje posljedica progona. Bez takvog dokaza nije se imalo pravo na odštetu. Sudovi i sudski vještaci često su tvrdili da je organizam sposoban posve se oporaviti čak i kod teških psihičkih trauama.

Na sreću, žrtve komunističke diktature u DDR-u nemaju ovaj problem, jer je prihvaćeno da su zdravstvena oštećenja svako nepravilno stanje na tijelu, umu ili duši. Problem leži samo u dokazivanju, da je to stanje posljedica uhićenja. Tako lako kako je BEG predviđao za NS-žrtve, naiime njima je bilo dovoljno da su bili najmanje jednu godinu u koncentracijskom logoru i da im je zdravstveno oštećenja najmanje 25 posto. Druge dokaze za mirovinu nisu trebali. Žrtve komunizma tu olakšicu, nažalost, nemaju. Teško je dokazati što su posljedice prebijanja, kad su rijetki svjedoci, jer se događalo daleko od tuđih očiju, da je pad po stepenicama posljedica iscrpljenosti, guranja ili udarca kad zapisnika nema itd.

Zato žrtve komunizma s pravom očekuju od zakonodavca promjenu i jasnoću u ovom pitanju.

Visine odšteta

Gore nabrojene razlike leže većinom u području priznanja, a prije svega zdravstvenih oštećenja. Vidne razlike između BEG i SED-UnrBerG postoje u iznosima isplate za priznatu štetu.

Naknade kod priznatog zdravstvenog oštećenja sastoje se dijelom u potreboj neži, pa se tako osiguravaju pod raznim

uvjetima kupke za poboljšanje aktualnoga zdravstvenog stanja, dijelom dobiva dotični financijsko izravnanje za svoje zdravstveno oštećenje.

Ovo financijsko izravnanje plaća se po Zakonu o skrbima u obliku mjesecne mirovine ili izravnjanja mirovine. Ove se mirovine određuju prema stupnju radne nesposobnosti i iznose između 118 do najviše 621 EUR.

Odšteta za NS-žrtve je puno viša, jer se polazilo od plaće njemačkoga državnog službenika (Beamter). Ovisno o gospodarskome ili socijalnom položaju dotičnog prije progona, određivao bi se platni razred, a po njemu mirovina, ovisno o stupnju zdravstvenog oštećenja. Ne smije se zaboraviti životna dob žrtava, koji su većinom na koncu Drugoga svjetskog rata bili mladi ljudi.

Nakon posljednje povišice službeničke plaće u kolovozu 2004. proganjeni, koji je na koncu rata imao 30 godina, bio bez vlastitog imetka, neoženjen i bez djece, a priznato mu je 40 posto tjelesnog oštećenja, u najnižem platnom razredu bere 568 EUR, a u najvišem 996 EUR mjesечно.

Savezni zakon za skrb, nasuprot tomu, za žrtve komunizma kod istoga tjelesnog oštećenja od 40 posto daje 161,- euro mjesečno.

U BEG (zakonu za NS-žrtve) nisu isplaćene samo veće mjesecne mirovine, nego je isplaćivana mirovina i za vrijeme prije stupanja na snagu zakona i to u vidu kapitalne odštete.

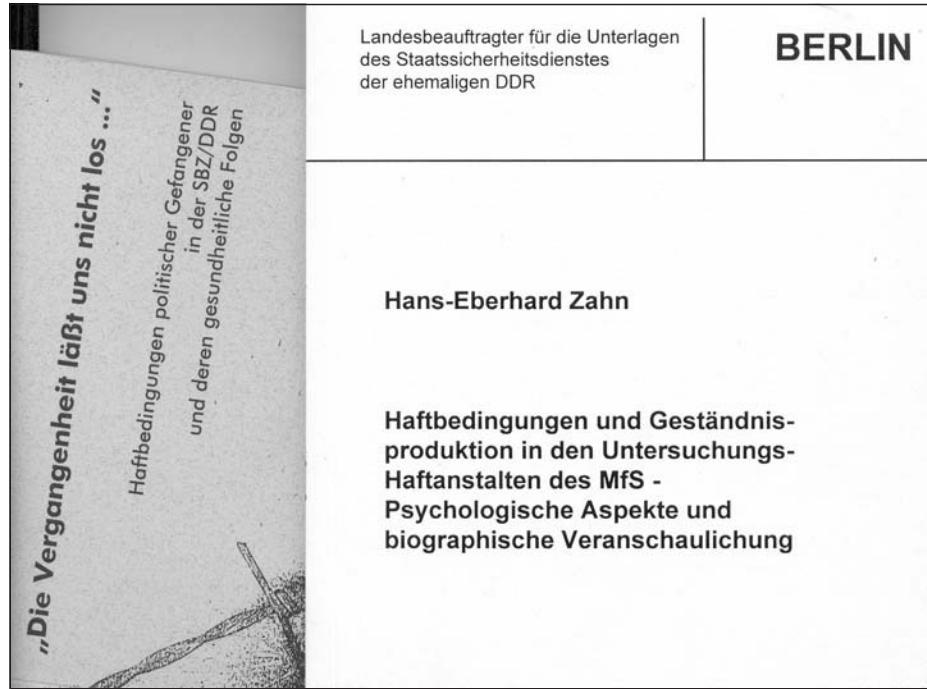
Kapitalna odšteta izračunavala bi se množenjem mjeseci s iznosom mirovine u studenom 1953. U gornjem slučaju mirovina službenika srednjeg platnog razreda iznosila je 111 DM. Ako se podje od toga da je tjelesno oštećenje nastalo 1. siječnja 1945. onda je to 116 mjeseci puta 111,- DM, što je onda jednokratna isplata u iznosu od 11.766,- DM. I to u pedesetim godinama! Kad bi se danas primijenilo to pravilo, onda bi u gornjem slučaju jednokratna isplata iznosila 67.900,- EUR!

Ovakva jednokratna isplata koja ima karakter odštete za žrtve DDR-diktature ne postoji. Zakon o skrbi je u prvom redu usmjerjen na ublaženje sadašnjega stanja. Ne slijedi - kao BEG - cilj odštete, dakle ponovne uspostave prijašnjeg stanja odnosno isplatu odgovarajuće odštete.

Odšteta u obrazovnom području

I u području obrazovne nepravde, za žrtve DDR-a prevladava skrbni aspekt pred odštetnim. Ne izravnava se „zahvat“ u obrazovni tijek, nego se samo pokušava ublažiti posljedice koje se još danas izravno osjećaju. A zato im se vrijeme provedeno u zatvoru, kod izračunavanja mirovine, uzima kao središnje.

Kod NS-žrtava BEG ne predviđa ovako izravnanje. Izravnanje u mirovinskom smislu za NS-žrtve ide od samog početka izvan BEG, u posebnom Zakonu o nadoknadi u socijalnom osiguranju. BEG nastoji oživjeti stanje prije progona, što je u poglavljima o kapitalnoj odšteti vrlo jasno izraženo. Tamo se govori o pravu na uspostavu početnog stanja i pravu na radno mjesto, koje je progonjeni imao prije progona, koje je morao priznati i provesti bivši poslodavac ili njegov sljednik. Osim prava na odštetu za obrazovnu štetu, vrijeme odštete trajalo je sve dok se nije uspostavilo početno stanje, a šteta se računala po već poznatom načelu državnog službenika.

Hans-Eberhard Zahn

Haftbedingungen und Geständnisproduktion in den Untersuchungs-Haftanstalten des MfS - Psychologische Aspekte und biographische Veranschaulichung

BEG, Zakon o NS-žrtvama, predviđao je odštetu i za proganjene učenike. Oni nisu išli u korist čekanja ponovnoga istovrijednoga radnog mesta, ali su zato dobili paušalni iznos od 10.000 DM, koji je trebao pokriti troškove doškolovanja, neovisno o tome jesu li se ili nisu dalje doškolovali.

Žrtve komunizma u DDR-u nemaju pravo na uspostavu radnog mesta koje su imali prije progona, niti pravo na kapitalnu odštetu. Umjesto toga, može se, samo u nužnim slučajevima, isplatići mjesecni iznos u visini od 184 eura.

Progonjeni učenici pod komunizmom nemaju pravo na paušalni iznos odštete, nego imaju pravo na državnu pomoć, ali samo ako se doškolovavaju, ali iznos od 50 posto od visine dobivene pomoći moraju vratiti. Za učenike, koji su sredinom pedesetih godina isključeni sa studija ili od mature, a u međuvremenu stekli neko drugo zanimanje, ovo sigurno nije ozbiljna opcija. Bolja bi bila odšteta kako ju predviđa BEG.

Zaključak

Na ove tri točke – priznanje tjelesnog oštećenja uvjetovanog zatvorskim uvjetima, iz toga slijedeća odšteta i nadoknada za štetu u obrazovnom tijeku – bjelodano se vidi koje razlike proizlaze, kao i to da BEG slijedi načelo prava na naknadu štete, a SED-UnrBerG polazi primarno od skrbničkog poimanja.

Autorica ne misli da su sve NS-žrtve zadovoljene, ali prednost BEG u odnosu na SED-UnrBerG leži u tome, da je Savezna Republika Njemačka priznala svoju nacionalsocijalističku prošlost – dijelom zbog vanjskopolitičkog pritiska, a dijelom zbog izgleda na međunarodno-pravno uključenje u međunarodnu zajednicu. Preuzimanje ove odgovornosti dalo je BEG-u karakter odštetno-pravnog zakona.

Nije sporno da sadašnju situaciju žrtava komunističke DDR treba hitno poboljšati. U čl. 17. Ugovora o ujedinjenju stoji, da žrtve nepravednog SED-režima treba na odgovarajući način obeštetiti, a ne da ih se samo treba dovoljno opskrbiti.

Kod izmjene SED-UnrBerG (Zakona o žrtvama komunizma u DDR-u) dobro je voditi se odredbama BEG (Zakona o NS-žrtvama), mada ni tamo nije sve idealno, a i primjena BEG zakona na žrtve komunizma u SOZ odnosno DDR-u koji su trajali 45 godina sigurno bi prekoračila finansijske mogućnosti Savezne Republike Njemačke i urušila cijelokupnu dosadašnju sustavnost SED-UnrBerG.

Ali u okviru paušalnog rješenja moglo bi se ukupno obeštetiti žrtve za posljedice nastale zbog političkog progona, zbog gubitka života, zbog tjelesnog oštećenja, zbog nemogućnosti korištenja njihova rada kako su oni to rado htjeli. Pa sve i kad za njih ne bi bio donesen odštetni zakon kao što je BEG.» •

PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XLII.)

3522. VUKOVIĆ, Barica (Josip) - rođ. 10.10.1910. u Pavličanima. Osuđ. 1946. presudom O.N.S. Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 3. na 1 god. zatvora.

3523. VUKOVIĆ, Jaga (Mate) - rođ. 01.01.1908. u Korenici. Osuđ. 1947. presudom O.S. Karlovac po ZPND čl. 3. t. 7. na 4 god. zatvora.

3524. VUKOVIĆ, Jula (Ivan) - rođ. 29.05.1909. u D. Eminovcima. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Sl. Požega po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.

3525. VUKOVIĆ, Luka (Ivica) - rođ. 01.01.1903. u Satištu. Osuđ. 1947. presudom O.S. Karlovac po ZPND čl. 3. t. 7. I 14. na 5 god. zatvora.

3526. VUKOVIĆ, Mara (Janez) - rođ. 07.08.1911. u Morskoj Soboti. Osuđ. 1960. presudom Vrhovnog suda Nar. Republike Hrvatske, po KZ čl. 303. st. 3. na 6 mjes., zatvora.

3527. VUKOVIĆ, MARICA (?) - rođ.. u Stružcu, Bjelovar. Osuđ. presudom Vojnog suda Bjelovar zbog djela «protiv naroda i države» na 2 god zatvora.

3528. VUKOVIĆ, Marija (Vid) - rođ. 28.05.1906. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 3 god. zatvora.

3529. VUKOVIĆ, Milka (Mate) - rođ. 01.10.1926. u Poljanku. Osuđ. 1947. presudom O.S. Karlovac po čl. 3. t. 14. na 4 god. zatvora.

3530. VUKOVIĆ, Milka (Nikola) - rođ. 01.01.1922. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda IV. Vojne Oblasti II. JA po UVS čl. 14, na 7 mjes. zatvora.

3531. VUKOVIĆ, Reza (Jozo) - rođ. 17.01.1926. u Živku. Osuđ. 1946.

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3,t.i 4. na 18 mjes.. zatvora.

3532. VUKOVIĆ, Veronika (Jure) - rođ. 01.01.1929. u Lugu, Plaški. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl.11. na 1 god. zatvora.

3533. VUKRES, Lenka (Pavle) - rođ. 23.12.1887. u Miholjancu. Osuđ. 1949. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 9. st. 1. na 15 mjes., zatvora.

3534. VUKSAN, Dragica (Stjepan) - rođ. 17.05.1909. u Bjelovaru. Osuđ. 1945. presudom Okružnog narodnog suda Bjelovar po ZPND čl..3.t.7, čl..8.t.1, čl.11. na 3 god. zatvora.

3535. VUKSANOVIC, Ivo (Ilija) - rođ. 01.02.1941. u Sl. Šamcu. Osuđ. 1972. presudom Okr. suda Požega po KZ čl. 174 na 5 mjes.. zatvora.

3536. VUKSANOVIC, Manda (Pavao) - rođ. 01.01.1897. u Kupinu. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 6 mjes. zatvora.

3537. VUKSANOVIC, Mato (Valentin) - rođ. 22.02.1918. Osuđ. 1968. presudom Okr. suda Požega po KZ čl. 174. na 6 mjes.. zatvora.

3538. VUKŠA, Gizela (Petar) - rođ. 18.12.1919. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 14, na 2 god. zatvora.

3539. VUKŠIĆ, Janja (Mato) - rođ. 01.01.1924. u Drežniku. Osuđ. 1945. presudom Okružnog Narodnog suda

Sl. Brod po ZPND čl. 3. i 11. t. 3. i 6 na 3 god. zatvora.

3540. VUKVAŠIĆ, Stjepan (Vinko) - rođ. 17.02.1894. u Osijeku. Osuđ. 1946. presudom Okružnog narodnog suda Osijek po ZPND čl..3.t.3. na 13 god. zatvora.

3541. VULETIĆ, Anka (Jure) - rođ. 25.10.1922. u Poljicima, Imotski. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek zbog veza s ustašama na 2 god. 9 mjes., zatvora.

3542. VULETIĆ, Anka (Jure) - rođ. 25.10.1922. u Poljicima, Imotski. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 13, i 14, na 4 god. zatvora.

3543. VURIĆ, Anka (Josip) - rođ. 22.10.1910. u Ivanić Kloštru. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Vojne oblasti Zagreb po UVS čl.14. na 20 god. zatvora.

3544. VUZEM, Vesna (Maksim) - rođ. 01.01.1928. u Ruševu. Osuđ. 1958 presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 1 god. zatvora.

3545. WAGNES, Zdenka (Rudolf) - rođ. 23.09.1920. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Okružnog suda Za Grad Zagreb po ZPND čl. 3. t. 3 i 6. na 1 god. zatvora.

3546. ZADRAVEC, Franjo (Stjepan) - rođ. 02.12.1896. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Kom. Grada Zagreba zbog pripadništva neprijateljima na 12 god. zatvora.

3547. ZADRAVEC, Ivan (Petar) - rođ. 08.05.1911. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom O.S. za Grad Zagreb po ZPND čl.11. na 10 god. zatvora.

3548. ZADRAVEC, Katica (Alojz) - rođ. 21.11.1920. u Zagrebu. Osuđ.

1958. presudom Okružnog suda Marijbor po KZ čl. 303. na 14 mjes.. zatvora.

3549. ZADRAVEC, Marija (Dragutin) - rođ. 13.07.1914. u Vrhovljanu, Čakovec. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14, na 14 mjes., zatvora.

3550. ZAGOREC, Tereza (Mirko) - rođ. 15.10.1888. u Markovcu. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14, na 4 god. zatvora.

3551. ZAGORAC, Jana (Tomo) - rođ. 05.07.1876. u D. Markovcu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 1 god. zatvora.

3552. ZAJEC, Blanka (Mijo) - rođ. 16.07.1923. u Varaždinu. Osuđ. 1945. presudom Okružnog narodnog suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 3. i 6. na 10 god. zatvora.

3553. ZAKANJ, Katica (Juraj) - rođ. 01.01.1925. u Voćinu. Osuđ. 1945. presudom Suda za zaštitu nac. časti Hrvata i Srba po čl. 2. t. 8. na 1 god. zatvora.

3554. ZAKE, Ana (Petar) - rođ. 14.06.1914. u Sl. Brodu. Osuđ. 1946. presudom Okr. nar. suda Sl.Brod po ZPND čl. 18. t.3 i 4 na 3 GOD. zatvora.

3555. ZAKŠEK, Anica (Antun) - rođ. 08.10.1923. u Subotičkom Lugu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Oblast Slavonije po UVS čl. 14. na 11 god. zatvora.

3556. ZALOGAJ, Ruža (Stjepan) - rođ. 06.01.1923. u Turanovcu, Virovitica. Osuđ. 1949. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 16 mjes. , zatvora.

3557. ZALOVIĆ, Kata (Roko) - rođ. 07.07.1915. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3.1.6,14 na 15 god. zatvora.

3558. ZALJEPUGINA, Nada (Nikola) - rođ. 01.01.1904. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb zbog «političke krivice» na 5 god. zatvora.

3559. ZAMAN, Franjo (Martin) - rođ. 18.01.1904. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Kom. Grada Zagreba zbog «svjedočenja protiv Rudolfa – naveo da je četnik», na 6 god. zatvora.

3560. ZAPORKA, Hermina (Josip) - rođ. 21.12.1893. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Okružnog narodnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.3. na 5 god. zatvora.

3561. ZARADIĆ, Mara (Božo) - rođ. 03.10.1926. u Osijeku. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND čl. 11. na 2 god. zatvora.

3562. ZARAN, Lidija (Alojzije) - rođ. 04.08.1906. u Zagrebu. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda po ZPND čl.7. na 4 god. zatvora.

3563. ZARBAS, Božica (Alojz) - rođ. 19.12.1926. u Zagrebu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda za Grad Zagreb po ZPND čl. 3. t. 6. na 4 god. zatvora.

3564. ZARBAS, Slavica (Alojz) - rođ. 16.08.1923. u Zagrebu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda za Grad Zagreb po ZPND čl. 3. t. 6. na 2 god. zatvora.

3565. ZARBAS, Vjekoslava (?) - rođ. 16.08.1923. u Zagrebu. Osuđ. 1948. presudom Okružnog suda za grad Zagreb po ZPND čl.3.t.14. na 2 god. zatvora.

3566. ZARTL, Marija (Ivan) - rođ. 13.08.1896. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 10 na 16 mjes.. zatvora.

3567. ZAGORELAC, Bara (Andrija) - rođ. 01.01.1902. u Bjelovaru. Osuđ. 1948. presudom Okružnog suda

Bjelovar po ZPND čl..3. t.7. na 20 god. zatvora.

3568. ZASTAVNIKOVIĆ, Božena (Dane) - rođ. 01.01.1922. u Grižanskom Belgradu, Crikvenica. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb zbog špijunaže na 18 god. zatvora.

3569. ZATKOVIĆ, Marica (Anton) - rođ. 27.10.1927. u Reki. Osuđ. 1954 presudom Okružnog suda Sežana po KZ ČL. 303/1 na 1 7 mjes. zatvora.

3570. ZAVATSKI, Anka (Konstantin) - rođ. 26.03.1924. u Kutini. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 3. na 10 mjes.. zatvora.

3571. ZAVOTSKI, Ana (Stjepan) - rođ. 01.01.1925. u. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 10 mjes.. zatvora.

3572. ZDRIJA, Mara (Nikola) - rođ. 15.04.1894. u Kručici. Osuđ. 1946. presudom O.N.S. Dubrovnik po ZPND čl. 9. t. 1. na 1 god. zatvora.

3573. ZDUNIĆ, Manda (Ivan) - rođ. 01.01.1928. u Lovincu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Gospic po ZPND čl.3.t.14. na 8 mjes. zatvora.

3574. ZDUNIĆ, Mara (Nikola) - rođ. 25.11.1927. u Gospicu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 3. na 18 mjes.. zatvora.

3575. ZDUNIĆ, Marta (Mile) - rođ. 01.01.1903. u Zduniću. Osuđ. 1947. presudom O.S.Gospic po ZPND čl.3.t.14. na 3 god. zatvora.

3576. ZEBEC, Marija (Gašpar) - rođ. 01.01.1897. u Bjelovaru. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 12 god. zatvora.

3577. ZEBER, Jela (Josip) - rođ. 12.01.1930. u Mljeviću, Karlovac. Osuđ. 1946. presudom Okružnog suda Karlovac po ZPND čl. 9. st. 1. na 1 god. zatvora.

(nastavit će se)

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXXII.)

VJERSKI PRIJELAZI – ULOGA CRKVE I DRŽAVE

Spomenuta zakonska odredba i ta okružnica zagrebačke nadbiskupske kancelarije čine jednu nerazdvojivu cjelinu, u kojoj su sadržane predpostavke za prijelaz na katoličku vjeru. Naglašavajući, da se pristup u Katoličku crkvu može "dopustiti samo onim osobama, za koje postoji osvjeđenje, da to žele učiniti iskreno i s uvjerenjem o istinitosti" katoličke vjere i o "njenoj potrebi za spas duše" i da je vjera "unutarnja stvar slobodne savjesti te stoga na području vjerskog opredjeljenja treba da budu isključeni svi nečasni motivi"(438), Crkva je odlučno stala na stajalište, da se nikoga ne smije siliti, da prijede na tu vjeru, jer ona nasilan prijelaz ne priznaje. Hrvatski katolički velikodostojanstvenici su uvijek, u svim zgodama, koje su se ticali prijelaza na katolicizam, zahtijevali zaštitu slobode i dostojanstva ljudske ličnosti.

U izjavi o vjerskim prijelazima, danoj sarajevskom "Katoličkom tjedniku" od 3. kolovoza 1941., Stepinac je rekao: "Katolička crkva ima svoje norme, od kojih ne odstupa nikada. Mi nismo lovci za vjernicima kao stanovite crkve. Gdje nema uvjerenja, bolje, da nam ne dolaze, ali isto tako ne odbijamo nikoga, tko nam iskreno dolazi i traži istinu" (439). U tomu smislu bio je još izričitiji u okružnici, upućenoj zagrebačkomu svećenstvu 19. listopada 1941., u kojoj je istakao: "Nikoga se ne smije siliti da pređe u Kat. crkvu, ali nikoga se ne smije ni odbiti, ako iskreno i s pravim uvjerenjem želi stupiti u krilo Katoličke crkve"(440). To nije bilo samo Stepinčeve stajalište, nego stajalište cijelog hrvatskoga katoličkog episkopata, koji je na svojoj Biskupskoj konferenciji u Zagrebu 17. i 18. studenoga 1941. donio ovaj zaključak: "U Katoličku crkvu mogu se primiti samo oni koji bez svake sile podpuno slobodnom voljom prelaze iz unutarnjega uvjerenja o istinitosti katoličke vjere i koji su u cijelosti izvršili crkvene propise"(441).

Dakle, iz ovih okružnica, izjava i zaključaka se vidi, da je neistinita tvrdnja srpske (Viktor Novak, Vladimir Dedić, Milan Bulajić) i hrvatske komunističke (Fikreta Jelić-Butić, Ferdo Čulnović, Bogdan Krizman i dr.) historiografije, da je Katolička crkva u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj zajedno s hrvatskom

Piše:

Ivan GABELICA

državnom vlašću silom prevodila pravoslavne Srbe na katoličku vjeru(442).

No, mnogi hrvatski nekomunistički pisici, pretežno iz svećeničkih redova i kruševa s njima povezanih, tvrde, da je hrvatska državna vlast prisiljavala pravoslavce, da prijedu na katolicizam, ali su se nadbiskup Stepinac i ostali hrvatski biskupi tomu odlučno protivili. Već je navedeno, kako su o tomu pisali dr. Mile Vidović i M. Landercy, pravim imenom dr. Vladimir Horvat, pa je to nepotrebno ponavljati. Najnekontroliraniji u svojim tvrdnjama bio je msgr. Pavao Jesih, koji stanje u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj prikazuje kao diktaturu "s divljačkim gonjenjem židova i pravoslavaca; Srba, s prisiljavanjem prijelaza na katolicizam", pa je Stepinac u srpnju 1941. poslao "kanonika dra. Lončara ustaškom ministru bogoštovlja i nastave dru. Puku, da proslijeduje u njegovo ime protiv toga, što se sili pravoslavce na vjerske prelaze". Upravo su, po Jesihu, naročite muke "nastupile, kad je režim započeo s katoličenjem pravoslavnih (443).

Daleko umjereniji u tomu pogledu bio je o. Alekса Benigar, ali i on piše, da su

hrvatske državne vlasti htjele prisiliti pravoslavce "ili da se presele preko Drine ili da stupe u Katoličku crkvu i da se pokažu lojalnim građanima Hrvatske", odnosno "da su neke gradanske vlasti i dalje prisiljavale vjerske prijelaze pravoslavaca u Hrvatskoj", čineći pri tome razne nepravilnosti, pa je Stepinac 1941. godine poslao dušobrižnicima uputu, da primaju u Katoličku crkvu "osobe židovske ili pravoslavne vjeroispovijesti, koje se nalaze u smrtnoj opasnosti", kako bi im spasili život i da zbog toga ne zahtijevaju od njih "nikakvo specijalno vjersko znanje". Navodno je u toj uputi još stajalo: "Kad prođe ovo vrijeme ludila i divljaštva, ostat će u našoj Crkvi oni, koji budu konvertirali zbog uvjerenja, dok će se ostali, kada opasnost prijeđe, vratiti u svoju"(444).

Jure Krišto pak kaže, da su hrvatske državne vlasti radi prelaska pravoslavaca "u druge priznate vjere", naročito u katoličku, zatvarale "oči pred nasiljem koje se događalo u tom procesu", da je hrvatska katolička hijerarhija "prihvaćanjem pravoslavnih u katolicizam" htjela "spasiti što više svijeta od progona i nasilja", da je i nadbiskup Stepinac uputio 1941. godine zagrebačkomu svećenstvu takvu uputu, koju i Benigar navodi. Povodeći se za Benigarom, i on tvrdi, da je hrvatska državna vlast nad pravoslavcima vršila "pritisak na iseljenje i/ili prijelaz u drugu vjeru, prvenstveno katoličku". Propovijed na blagdan sv. Petra i Pavla 29. lipnja 1942., u kojoj se je nadbiskup Stepinac dotakao i prijelaza s pravoslavne na katoličku vjeru, Krišto naziva optužnicom "protiv hrvatskih vlasti", kojom se je nadbiskup "ogradio od nasilnog katoličenja pravoslavnog življa u Hrvatskoj"(445). Koliko su ovi Krištini zaključci o propovijedi od 29. lipnja 1942. jednostrani, pokazat će cijelovitiji osvrt, koji će se naknadno o njoj dati.

Općenito se može reći, da ovi pisci (Vidović, Horvat, Jesih, Benigar, Krišto) ne navode dokaze za tvrdnju, da su hrvatske državne vlasti silom tjerale pravoslavce, da prelaze na katoličku ili neku drugu vjeru. Oni u pravilu prešućuju ili ne uzimaju u obzir akte hrvatske državne vlasti i druge dokaze, uključivši tu i mnoge Stepinčeve izjave, koje se suprotstavljaju njihovim tvrdnjama. Neki od njih (Vido-

"Katolički list" s Poglavnikovom izvanrednom zakonskom odredbom i zapovijedi

vić, Horvat, Jesih) navode nepostojeće ili netočne činjenice, kao, na pr., da je "vlada NDH 30. travnja 1941. izdala naredbu o prisilnom prijelazu pravoslavnih Srba u Katoličku crkvu" ili da je dr. Mirko Puk u mjesecu srpnju 1941. bio ministar bogoštovlja i nastave, što govori o nesolidnosti njihova rada. Pogrešno se je za svoje tvrdnje pozivati, kako to čine Benigar i Krišto, na neku Stepinčevu "povjerljivu" uputu iz 1941. godine, koja se navodno nalazi u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu, ali nema broja, dakle nije registrirana, nema je među 34 dokumenta predana 31. svibnja 1943. Svetoj Stolici, iako bi po svojoj naravi tu spadala, nigrđe nije u integralnom tekstu objavljena, pa čak ni djelomično u "Službenom vjesniku zagrebačke nadbiskupije", u kojem su od 6. studenoga 1945. do 20. veljače 1946. objavljeni dokumenti o djelovanju katoličkih biskupa, pogotovo nadbiskupa Stepinca, u zaštiti ugroženih Srba i Židova. Stoga se ne može provjeriti ni vjerodostojnost ni sadržaj te upute, a javlja se sumnja i u njezinu postojanje.

Nezavisna Država Hrvatska je donijela samo jednu zakonsku odredbu, kojom se uređuje prijelaz s jedne vjere na drugu, a ne više njih, kako bi to proizlazilo iz Kriština pisanja(446). Ta zakonska odredba vrijedila je za cijelo vrijeme postojanja te države. Ona je u hijerarhiji pravnih propisa imala položaj zakona, što ga je donosio državni poglavarski, uz supodpis resornoga ministra. Ostali propisi, što su ih donosila pojedina ministarstva, bili su upute, naredbe, provedbene naredbe i t.d., a hijerarhijski su stajali ispod zakonske odredbe. Okružnicama su niža upravna tijela obavještavana o raznim organizacijskim promjenama, davane su im smjernice u radu i sl., a s okružnicama su mogli biti upoznate i druge zainteresirane osobe. Već je rečeno, da u zakonskoj odredbi o vjerskim prijelazima od 3. svibnja 1941. godine nema ni traga mogućnosti, da netko nekoga prisiljava, da prijede s jedne vjere na drugu. To je bilo načelno stajalište hrvatskih državnih vlasti. U skladu s tom zakonskom odredbom, ministarstvo unutarnjih poslova je okružnicom od 10. listopada 1941., kojom niža upravna tijela upoznaje s osnutkom i djelokrugom Vjerskoga odsjeka pri Državnom ravnateljstvu za ponovu, ujedno uputilo ovo

upozorenje: "Sve oblasti imaju strogo paziti na to, da nitko ne vrši bilo kakvog moralnog ili materijalnog pritiska, a najmanje, da silom prinuđuje bilo koga, da prelazi s jedne vjere na drugu. Takove počinitelje imaju vlasti u tom poslu na jenerički sprječiti, velikog župana izvijestiti, te protiv njima po zakonu postupiti"(447).

Hrvatskim državnim vlastima očito je bilo stalo do toga, da među građanima vlada vjerski mir, pa je 21. listopada 1942., dakle godinu dana kasnije, tajništvo ministra unutarnjih poslova nižim upravnim tijelima dalo slične smjernice: "Svaka prisila (fizička ili psihička) za prijelaz grkoistočnjaka na rimokatoličku ili koju drugu priznatu vjeru najstrože se zabranjuje(448). U međuvremenu se je o toj stvari oglasio i državni poglavarski

Predstavnici hrvatske vlade na pravoslavnoj liturgiji prigodom druge obljetnice NDH

Ante Pavelić. U govoru održanom na završnoj sjednici Hrvatskoga državnog sabora 28. veljače 1942. godine zanijekao je, "da hrvatska država nastoji, da pravoslavne prevede na katoličku vjeru", misleći sigurno pri tomu na nasilan prijelaz. Izjavio je, da je o toj stvari izdao okružnicu, u kojoj je zamolio mjerodavne vlasti, da izdaju odobrenje za prijelaz s jedne vjere na drugu, "ako se osvijedoče, da je to pošten čovjek i ako to radi iz uvjerenja". Dalje je u svom govoru rekao: "U toj sam okružnici i izričito naveo, da se ima svim sredstvima sprječiti, da bi tko god u tome pogledu bilo kakvo nasilje duhovno ili fizičko vršio. Ja dopuštam, da se usprkos tome dogodilo kakvo nasilje, ali ako se i dogodilo, to nije napravila država, to nije napravljeno s voljom ili pristankom države, nego je to napravio jedan čovjek, koji je ili poradio izvan svojega prava, ili pak, ako je to radio u svome djelokrugu rada, onda je taj djelokrug prekoračio".

Dodao je, da "u pravoslavlje ne dira nitko, ali u hrvatskoj državi ne može biti srpske pravoslavne crkve"(449).

Kako se u svijetu sve pravoslavne crkve nazivaju po državama, logičan je zaključak, da i u Hrvatskoj može biti samo hrvatska pravoslavna crkva.

Dakle, hrvatska je državna vlast, nezavisno od crkvene, stajala na stajalištu, da se nikoga ne smije prisiljavati, da prelazi s pravoslavne na katoličku ili bilo koju drugu priznatu (muslimansku ili evangeličku) vjeru. Ona je to izričito isticala i prijegao crkvena vlast. O tomu ne bi smjelo biti ni najmanje dvojbe. No, sam Pavelić dopušta mogućnost, da je u tim stvarima, kao i u svim drugim, moglo biti zlostrobovane vlasti ili kršenja zakona. Ako se je to zaista dogodalo, onda su nasilni prijelazi bili samo iznimka, a ne pravilo. Međutim, ove tvrdnje potrebno je provjeriti i drugim dokazima, jer se životna stvarnost može bitno razlikovati od zakona i izjave i smjernica državne vlasti.

U oružanim snagama Nezavisne Države Hrvatske, od ukupno 131 svih generala, bilo ih je deset pravoslavne vjere. Jedan od njih, **Duro Gruić**, bio je glavar glavnoga stožera Hrvatskih oružanih snaga i osoba najvećega Pavelićeva povjerenja. Među najvišim mjestima u vojnoj hijerarhiji zauzimala su još dva pravoslavna generala: **Fedor Dragojlov** i **Lavoslav Milić**. Dragojlov je bio načelnik Glavnoga stožernog ureda, a Milić glavar Upravnoga ureda u Ministarstvu oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske(450). Tako su se na čelu najvažnije hrvatske državne institucije u ratu, vojske, našli pravoslavci. Nitko od njih nije tražio, da promijene vjeru niti su oni svoju vjeru mijenjali. Nasuprot tomu, u vojsci Kraljevine Jugoslavije, koja je 1938. godine imala 165 djelatnih, dakle ne svih, generala, bila su samo dva Hrvata i dva Slovenca, a ostalo su bili Srbi, "kojima je pripadalo još i nekoliko stotina umirovljenih generala"(451). Ni jedan od tih dvaju hrvatskih generala nije zauzimao nikakav naročito istaknutiji položaj u jugoslavenskoj vojsci. Prema istraživanju Jure Krište o prijelazima s pravoslavne na katoličku vjeru na području Šibenske, Đakovačko-srijemske i Senjsko-modruške biskupije, broj prijelaznika je bio priličito mali. Među tim malim brojem glavninu su činili bivši prijelaznici s kato-

ličke na pravoslavnu vjeru i osobe iz mješovitih katoličko-pravoslavnih obitelji(452). S obzirom na relativno mali broj prijelaznika i sastav obitelji prijelaznika, može se također zaključiti, da prisiljavanja na prijelaz zaista nije bilo ili je to bila zaista iznimna pojava.

Pavelić je sigurno bio osoba, koja je najviše znala o uzrocima vjerskih prijelaza u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. No, on je mogao imati i razloga za pristranost, što ne znači, da je, dajući o tome izjave, i bio pristran. Njegovo svjedočanstvo o tim prijelazima u svakom slučaju je nezaobilazno u utvrđivanju povjesne istine. Prema njemu, zamisao o prijelazu s pravoslavne na katoličku vjeru potekla je od samih pravoslavaca iz Sunje i njezine okolice, koji su se slobodnom voljom, bez ičijega pritiska odlučili na to, pa su zbog toga i poslali k njemu izaslanstvo od tridesetak ljudi, koji su mu tu odluku priopćili. Kao razlog za prelazak s pravoslavlja na katolicizam, jedan od izaslanika je, između ostalog, naveo: "Ne ćemo da budemo više razdjeljeni od velike većine naroda, ne ćemo da od naše vjere neprijatelji prave svoju špekulaciju, i ne ćemo da i naša djeca dođu opet kada u prilike, koje smo mi proživjeli, i pretrpe, što smo s toga trpili ... Odlučili smo, da se ujedinimo sa većinom naroda u jednu crkvu, kao što smo ujedinjeni u jednoj zajedničkoj domovini i u jednom zajedničkom životu."(453)

O vjerskim prijelazima u više je navrata govorio i bl. Alojzije Stepinac. Najviše je o tomu bilo riječi u njegovoj predstavci upućenoj, u ime Hrvatske biskupske konferencije, Paveliću 20. studenoga 1941. Osim što Pavelić izvješćuje o zaključcima Biskupske konferencije, težiće je predstavke u iznošenju razloga, zbog kojih prijelazi nisu uspjeli. Te razloge naziva pogreškama, za koje ne okrivljuje hrvatsku državnu vladu, ne smatra ih ni sistemom, dakle unaprijed smišljenom politikom, nego činom neodgovornih pojedinača, "koji nisu bili svjesni svoje velike odgovornosti i posljedica". Te stvari se je dotakao i u propovijedi održanoj u zagrebačkoj prvostolnici na blagdan sv. Petra i Pavla 29. lipnja 1942. Govoreći o prijelaznicima s pravoslavne na katoličku vjeru, kazao je: "Bog nam je svjedok, da

smo bili protivni svakom prisilnom stupanju u Katoličku crkvu. Ako su iskreno prešli, nisu ništa izgubili, nego su se vratili vjeri svojih djedova i danas su podpuno ravnopravni članovi Crkve katoličke, koja ih sve bez razlike jednako ljubi. Neka bude ovdje javno rečeno, da je Crkva učinila sve što je u njezinoj moći, da tu svoju djecu zaštiti, jer je ne vode nikakvi politički motivi nego briga za spasenje duša. Ako ih nažalost nismo uspjeli zaštiti, nije krivnja na Crkvi, nego na neodgovornim elementima, koji su se za počinjena zla protiv svih zakona i Božjih i ljudskih osvećivali i na nevinim ljudima. Krivnja je na pojedincima, koje nije vodio razbor nego luda strast i nepromišljenost(454).

Ova propovijed podpuno se uklapa u predstavku od 20. studenoga 1941. i sadržajno se može smatrati njezinim nastav-

vlasti provodile politiku nasilnoga prijelaza s pravoslavne na katoličku vjeru. Stoga je Kriština tvrdnja, da je Stepinčeva propovijed na blagdan sv. Petra i Pavla 29. lipnja 1942. prava optužnica protiv hrvatskih državnih vlasti čista besmislica.

To potvrđuju i Stepinčeve izjave o vjerskim prijelazima, što ih je dao u istražnom postupku pred Javnim tužiteljstvom tadašnje NR Hrvatske 19. rujna 1946. Te su izjave vrlo konkretne i odnose se na bit problema: broj prijelaznika i jesu li prijelazi bili slobodni ili prisilni. Na pitanje, je li mu poznato koliko je Srba prevedeno na katoličku vjeru, odgovorio je: "Nije mi poznat broj, ali je taj broj svakako manji, nego što je za vrijeme bivše Jugoslavije prevedeno katolika na pravoslavnu vjeru". Što se tiče episkopata, odbacio je glasine, kao obične priče, o nasiornom prevođenju na rimokatoličku vjeru. Na, ispitivač se time nije zadovoljio, pa ga je pitao, je li mu "bilo poznato, da su Srbi bili progonom od strane ustaša, a u namjeri da sačuvaju svoj život, prisiljeni da prelaze na katolicizam i da molbe, koje su eventualno upućivali duhovnim vlastima, nisu bile rezultat njihovog osvjedočenja". Stepinac je na to rekao: "U to pitanje ne ulazim, jer je episkopat jasno postavio princip prelaza, a prelaznici su imali zdravu pamet i slobodnu volju da slobodno odlučuju da li će preći ili ne". Očito nezadovoljan takvim odgovorima, ispitivač je išao na još konkretnije pitanje, upitavši ga: "Da li je prije izdavanja rezolucije (Biskupske konferencije 17. i 18. 11. 1941. - op. I. G.) bilo nasilnog prelaza Srba na rkt. vjeru". Na ovo je uslijedio Stepinčev kratak i kategoričan odgovor: "Nije"(455).

Ovim svojim odgovorima Stepinac je, nalazeći se u zatvoru, unatoč svojevrsnom pritisku, izričito i jasno posvjedočio, da hrvatske državne vlasti nisu prisiljavale pravoslavce, da prelaze s pravoslavne na katoličku vjeru. To ne proizlazi samo iz njegova posljednjega nego i iz predhodnoga odgovora. Naime, nema slobodne volje, koja nastaje pod utjecajem bilo fizičke bilo psihičke sile. Ako Stepinac kaže, da su prijelaznici imali slobodnu volju da slobodno odlučuju, to znači, da njihova volja da prijeđu na drugu vjeru, po njegovu mišljenju, nije nastala pod utjecajem bilo kakve sile.

Metropolit Hrvatske pravoslavne crkve predvodi obred na Jelačićevu trgu u travnju 1943.

kom. U zaključcima Biskupske konferencije, sadržanim u predstavci, izričito se zabranjuje upotreba sile pri vjerskim prijelazima, a u propovijedi Stepinac zaziva Boga za svjedoka, da je protivan svakom prisilnom stupanju u Katoličku crkvu. U predstavci se govori o neodgovornim činiteljima i "nazovi-ustašama" koje je sama hrvatska državna vlast javno osudila i dala strijeljati, a u propovijedi o neodgovornim elementima. U prvome slučaju se ističe, da su zlodjela neodgovornih činitelja odgovor na srpsku politiku u predhodnih dvadeset godina i na zločine četnika i partizana, koji su silna "krvološta počinili nad mirnim našim hrvatskim narodom", a u drugome, da su se za počinjena zla neodgovorni elementi "osvećivali i na nevinim ljudima", dakle ne samo na nevinim ljudima. U oba slučaja se kaže, da je krivnja na pojedincima, što znači, da nije na državnim vlastima. Nigdje se ne tvrdi, da su hrvatske državne

O stanju pravoslavlja i njegovih vjernika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ostavila su svjedočanstvo i dva ugledna pravoslavca, koji su u to vrijeme vrlo djelatno sudjelovali u pravoslavnemu javnom životu, stvari su promatrali iz neposredne blizine, pa im je to stanje bilo izvanredno dobro poznato. To su **Savić Marković Štedimlija**, Crnogorac, i **Miloš Obrknežević**, Srbin.

Štedimlija je bio predstavnik Crnogorskoga nacionalnog komiteta u Zagrebu i sudjelovao je u organiziranju Hrvatske pravoslavne crkve. Uređivao je pravoslavne kalendare i bio je glavni pisac u njima. U pismu, što ga je poslao Ivanu Mužiću iz Zagreba 20. prosinca 1968., on kaže: "Zaista, po direktivama se nije (u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj - op. I. G.) progonilo pravoslavlje nego srpsko. Pojedinci su progonili pravoslavne Ukrajince, Makedonce, Ruse i Bugare, ali su zato kažnjavani. Za Crnogorce ja sam izvojevao povoljan status. Stradali su par njih jer su tvrdili da su Srbi ili da su komunisti. Tko je imao moju iskaznicu a nije se ničim kompromitirao, ostao je u službi, na poslu i u stanu kao i svaki Hrvat"(456). Takve se sigurno nije sililo, da prelaze s pravoslavne na katoličku ili koju drugu priznatu vjeru.

Miloš Obrknežević je podrijetlom iz Neuzina u Banatu. Rođen je u Beogradu 1910. Po zanimanju je bio pravnik, a u Kraljevini Jugoslaviji bio je službenik Srpske pravoslavne crkve u Srijemskim Karlovциma. Kao stručnjak za pravoslavno crkveno pravo, u ime pravoslavaca bio je glavni pregovarač s hrvatskim državnim vlastima prilikom organiziranja Hrvatske pravoslavne crkve. Zbog toga je tri puta razgovarao s Pavelićem, a jedan njihov razgovor trajao je čak tri i pol sata. Pisac je Ustava te Crkve. Do 1944. je obavljao dužnost tajnika **Germogena**, mitropolita Hrvatske pravoslavne crkve. On kategorički odbacuje tvrdnju, da su hrvatske državne vlasti, a isto tako i Katolička crkva, silili pravoslavce, kako to tvrde velikosrpski i jugoslavenski krugovi, da prelaze na katoličku vjeru. To obrazlaže činjenicom, da članovi Ustaškoga pokreta i vodstvo Nezavisne Države Hrvatske nisu bili naročito prokatolički ni naročito protupravoslavno raspoloženi. Oni su bili protivnici velikosrpstva i pra-

voslavljje im je smetalo samo toliko, koliko je ono bilo povezano s velikosrpstvom. Pojavu prijelaza s pravoslavne na katoličku ili koju drugu vjeru Obrknežević tumači duševnim stanjem nastalim među pravoslavcima uspostavom Nezavisne Države Hrvatske. Taj događaj i ustaški podhvati protiv velikosrba stvorili su kod jednoga dijela toga pučanstva potrebu priлагodavanja oživljavanjem stare lojalnosti prema Hrvatskoj, a kod drugoga dijela osjećaj nesigurnosti zbog moguće osvete za zločine, što su ih Srbi činili prema Hrvatima u predhodnom razdoblju. Taj se je osjećaj još pojačao, kad se je pročulo, da je u nekim miješanim sredinama i gradovima, u kojima su pravoslavci manjina, zaista i došlo do osvete i zloupotrebe vlasti. Zato, po Obrkneževiću, jedni prelaze s pravoslavlja na katoličan-

toličku ili koju drugu vjeru. Njihove su izjave podpuno u skladu i s pravnim propisima, koji su o tomu doneseni. Ako je bilo pokušaja prisiljavanja, onda su to bili ispadi neodgovornih pojedinaca koje su državne vlasti sprječavale i kažnjavale.

Ali nakon pada Nezavisne Države Hrvatske bilo je osoba, koje su pred kojekavim tijelima i u kojekavim postupcima svjedočile, da su silom tjerane na prijelaz s pravoslavne na katoličku vjeru. Za razumijevanje te pojave treba imati na umu nekoliko činjenica. Jugoslavenske komunističke vlasti su poubijale sve dužnosnike Hrvatske pravoslavne crkve, kojih su se mogli dočepati, uključivši i samoga mitropolita Germogena, iako se oni ničim nisu ogriješili o ničije pravno dobro, pogotovo o takovo, zbog čega bi ih svjetovne vlasti trebale kažnjavati. Krivnja im se sastojala samo u tomu, što su sudjelovali u radu i organiziranju Hrvatske pravoslavne crkve. Time su se ozbiljno zamjerili Srpskoj pravoslavnoj crkvi.

Banjalučki biskup **Garić** je 4. studenoga 1941. pisao Stepincu, da se "već sada u nekim mjestima "četnici" i komunisti osvećuju onima, koji su prešli na katoličku vjeru, pale im kuće, otimaju goveda, sitnu marvu i slično". Zbog dobrovoljnoga prijelaza s pravoslavne na katoličku vjeru strijeljan je 17. studenoga 1941. **Stojan Pribić** iz Veljanskoga Zagorja, kod Slunja(458). Ti prijelazi i Hrvatska pravoslavna crkva ugrožavali su velikosrpske pozicije. Represivnim mjerama prema prijelaznicima partizanstvo je pokazalo svoju velikosrpsku narav. Zbog toga su se sve takve osobe bojale pred partizanskim vlašću za svoj život i slobodu, pa su u strahu, kako bi od sebe odklonile pogibelj, davale izjave, kakve je ta vlast od njih zahtjevala. Zato se njihovim izjavama ne može vjerovati.

Hrvatska državna vlast i Katolička crkva u Hrvatskoj, pa prema tomu i nadbiskup Stepinac, bili su podpuno jednodušni u shvaćanju i postupanju da se nikoga ne smije prisiljavati na prelazak s jedne vjere na drugu. Ali su postojala razmimoilaženja u nekim drugim načelnim pogledima oko toga i u stvarima, koje se tiču djelokruga za prijelaz. Prema Zakonskoj odredbi o prelazu s jedne vjere na drugu od 3. svibnja 1941. i Uputi za primjenu te zakonske odredbe od 27. svibnja 1941.,

Metropolit Germogen kod Pavelića 1944.

stvo zbog osjećaja nesigurnosti i straha, izazvanih novonastalim političkim okolnostima, a drugi u želji, da se "izjednače i identificiraju s njihovom katoličkom braćom u jednoj hrvatskoj domovini", u oba slučaja dobrovoljno i bez ikakve prisile hrvatske državne vlasti. Osnivanjem Hrvatske pravoslavne crkve uređeni su odnosi pravoslavlja s hrvatskom državom. Nakon toga nije bilo ni jednoga prijelaza s pravoslavne na katoličku ili koju drugu vjeru, a dobar dio onih, koji su prešli, opet se je vratio na pravoslavlje, tvrdi Obrknežević(457).

Stepinac, Štedimlija i Obrknežević nedvojbeno su vjerodostojni svjedoci. Njihove izjave nisu ni najmanje u protjecnosti s Pavelićevim tvrdnjama. Zato se ni njemu ne može pripisati pristranost. Sva četvorica njih jednoglasno tvrde, da hrvatske ni državne ni crkvene vlasti nisu prisiljavale pravoslavce, da prelaze na ka-

2/ Stepinac u Rimu. Kako Ti je sigurno poznato već se je nadbiskup i vratio u Zagreb nakon 12-dnevnog boravka u Rimu. Kako smo se mi sporazumili za vrijeme mog boravka u Zagrebu, ja sam ga nagovarao i savjetovao da putuje, a kad smo se sastali primjetio je: "Vidite da Vam se nijesam iznevjerio." bio je jako dobro raspoložen, a upravo borbeno protiv svih mogućih neprijatelja naše Države. On je podnio izvještaj Sv. Ocu, 9 stranica pisanih na stroju. On mi je uglavnom prikazao taj izvještaj, pa Te mogu osigurati, da je s našeg stanovišta apsolutno pozitivan. Napadajući na Srbe - četnike i komuniste, kao zatečnike svega zla što se zabilo u Hrvatskoj, našao je materijala, za koji ni sam ni ja znao. Ne ču ti ih nabrajati pojedina zlodjela koja je on naveo, ali znaj da je to bio upravo dragocjeni prilog svemu onome što sam do sada ja radio. Položaj u zemlji on ocjenjuje povoljno i hvali rad i nastojanja vlade. O Poglavnikovim naporima i brži da

*Rušinović izvješćuje da je Stepinac u Rimu nastupao
"upravo borbeno protiv svih mogućih neprijatelja naše Države"*

uloga države u vjerskim prijelazima bila je sporedna, pa je na temelju tih propisa teško moglo doći do razmimoilaženja s Crkvom. Ali već u mjesecu lipnju 1941. godine došlo je u istočnoj Hercegovini do opće srpske pobune protiv hrvatske države, iz dijela sjeverne Dalmacije, koji je anektirala Italija, sve češće su stizale vesti o pripremama za isto takvu srpsku pobunu, do koje je i došlo u jugozapadnoj Bosni i jugoistočnoj Lici krajem srpnja iste godine, po šumama su se često vidale veće skupine naoružanih četnika, koje su napadale oružništvo i hrvatske oružane snage tek u nastajanju, pa se je hrvatska država sve više osjećala ugroženom.

U takvim okolnostima nastala je sumnja u poštene namjere pojedinih kategorija prijelaznika, koji su nasrtali, da što prije prijeđu na katoličku vjeru. Kako piše Pavelić, bilo je i takvih, "koji su 'prijelazom na drugu vjeru, posebno na katoličku, htjeli ili izglađiti svoje račune sa hrvatskim narodom, prema kome su se često neprijateljski odnosili, ili pod maskom katolika slobodnije razvijati petokolonašku djelatnost u korist četnika i partizana". Takvi su znali čak i prijetiti svećenicima, ako ih što prije ne prime u Katoličku crkvu. "U bezbroj slučajeva bili su prisiljeni duhovni poglavari Katoličke crkve", tvrdi Pavelić, "tražiti od građanskih i vojničkih vlasti", pa i od njega osobno, da im se zaštiti život, jer su ih "znali ugroziti oni koji ma se žurilo, da pravoslavlje zamijene katolicizmom" (459).

To je potvrdio i Stepinac u svome obrambenom govoru pred sudom u Zagrebu 3. listopada 1946., rekavši: "Činjenica je, da sam morao premješati župnike, jer im

je prijetila opasnost smrti od pravoslavnih, jer su ih htjeli Srbi ubiti, zato što otežu s prijelazima" (460). U takvim, dakle, okolnostima državne ugroženosti, hrvatska državna vlast je napustila prvotno krajne liberalno stajalište prema vjerskim prijelazima i počela se sve više mijesati u te poslove, stavljajući čak i stanovita ograničenja za prijelaz s jedne vjere na drugu. Katolička crkva se je tomu protivila, držeći da prijelaz na katoličku vjeru spada isključivo u njezin djelokrug. Tako je 14. srpnja 1941. ministarstvo pravosuđa i bogoslovija poslalo katoličkim biskupskim ordinarijatima povjerljivo priopćenje, moleći ih da ga proslijede župnim uredima, prema kojemu se pravoslavnima "ne će ni u kojem slučaju dopustiti da prelaze u grkokatoličku crkvu" i da su intencije "hrvatske vlade da se u Katoličku crkvu ne primaju pravoslavni popovi, učitelji, zatim uopće inteligencija i napokon bogati sloj trgovaca, obrtnika i seljaka radi kasnijih eventualnih odredaba s obzirom na njih, da se ne bi izvrgavala neugodnostima vjera i ugled katolicizma" (461).

Na ovo je već 16. srpnja 1941. odgovorio nadbiskup Stepinac, izražavajući odmah na početku "opravdanu brigu Nezavisne Države Hrvatske, da se zaštiti od onih elemenata, koji bi se eventualnim vjerozakonskim prelazom želili uvući u hrvatski narodni organizam te u istom eventualno destruktivno djelovati", ali se u nastavku odgovora odlučno protivi zabrani primanja na grkokatolički obred, smatrajući to "presizanjem u kompetenciju Crkve, koja grkokatolički obred smatra ravnopravnim s rimskim obredom". Jed-

nako tako se je protivio zabrani primanja u Katoličku crkvu inteligencije i bogatijih osoba, jer "bi se protivilo duhu, a i zadaći Katoličke crkve, kad bi ona načelno odbijala svu inteligenciju", budući da je Krist "zato došao na svijet, da spasi sve ljude, da ih dovede do spoznaje istine". Zato se "Crkva ne bi mogla odreći svoga prava i Božanske dužnosti, da u svoje Krilo primi onog shizmatika, za kojeg bi stekla sigurno uvjerenje, da je njegova namjera stupiti u Crkvu katoličku iskrena i poštena" (462).

Bilješke:

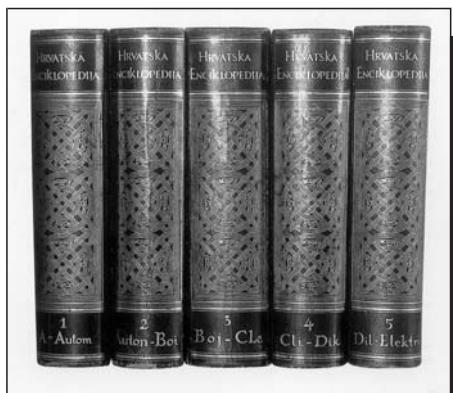
438. „Katolički list“ br. 19 od 16.05.1941., str. 230.-231.
439. Ivan Cvitković, nav. dj., str.102.
440. „Službeni vjesnik zagrebačke nadbiskupije“ br. 4 od 20.02.1946., str. 27.
441. Jure Krišto, nav. dj., str.113.-114.
442. Viktor Novak: Magnum crimen, Zagreb, 1948., str. 622.-631.; Vladimir Dedijer: Vatikan i Jasenovac. Dokumenti, Beograd, 1987., str. 455.-458. i 537.; Veljko Bulajić: Ustaški zločini genocida i suđenje Andriji Artukoviću 1986. godine, sv. I., Beograd, 1986., str.367.-370.; Fikreta Jelić-Butić: Ustaša i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945., Zagreb, 1977., str. 219.-221.; Ferdo Ćulinović: Okupatorska podjeal Jugoslavije, Beograd, 1970., str. 348.-358., i Bogdan Krizman: Pavelić između Hitlera i Mussolinija, Ljubljana 1980., str. 142.-143.
443. Msgr. Pavao Jesih: Crvena ruža na oltaru - biografika pripovijest, Kanada, 1951., str. 251., 253. i 254.
444. O. Aleksi Benigar, nav. dj., str.419. i 428.
445. Jure Krišto, nav. dj., knj.I., str.187., 197., 231. i 291. - 292.
446. Isto, str.210.
447. Isto, knj.II., str. 102. - 104.
448. Isto, str. 222. - 223.
449. Dr. Ante Pavelić: Govori od 12.X.1941. do 12.IV.1942., Zagreb, 1942., str. 68.
450. Vjenceslav Topalović, nav. dj., str.67. - 71., i Leksikon "Tko je tko u NDH", Zagreb, 1997., str. 99., 142. i 273.
451. Rudolf Horvat, nav. dj., str.592.
452. Jure Krišto, nav. dj., knj.I., str. 258. - 261.
453. Ante Pavelić: Istina o tobožnjem prekrštavanju pravoslavnih, "Hrvatska misao" br.2, Buenos Aires, srpanj 1971., str. 5. - 9.
454. Jure Krišto, nav. dj., knj.II., str. 113. - 118., i Alojzije Stepinac: Propovijedi, govori, piske 1941. - 1946., poredili J.Batelja i C.Tomić, Zagreb, 1996., str.117.
455. Suđenje Lisaku, Stepinu i dr. Sudski proces pred Vrhovnim sudom NR Hrvatske, Stup 6/46, str. 484.
456. Ivan Mužić: Pavelić i Stepinac, Split, 1991., str.46. - 47., bilješka 54.
457. Miloš Obrknežević: Razvoj pravoslavlja u Hrvatskoj i Hrvatska pravoslavna crkva, "Hrvatska revija" br. 2, Muenchen - Barcelona, 1979., str. 246. - 247. i 257. - 259.
458. Jure Krišto, nav. dj., knj.II., str. 107., i Ivan Strižić, nav. dj., str.86.
459. Ante Pavelić, nav. dj., str.19.
460. Zbornik "Stepinac mu je ime", knj.I., str.33.
461. Jure Krišto, nav. dj., knj.II., str.75.
462. Isto, str. 75. - 76. •

KULTURA U HRVATA TIJEKOM DRUGOGA SVJETSKOG RATA

(Kratki pregled)

Tisućljetna žilavost starodrevnoga hrvatskog naroda.

Ovo otvaranje zamagljenog prozora u kulturne prilike u Hrvatskoj tijekom Drugoga svjetskog rata, ne imade političku ni politikansku pozadinu, već nakanu progovoriti, bez idoličkih natruha, o bogatome kulturnom životu Hrvata, unatoč teškim ratnim prilikama tijekom NDH. (...) Kroz stoljeća, prastara hrvatska uljud-

Pet svezaka Hrvatske enciklopedije

bena baština i sama hrvatska samobitnost bili su ugrožavani od: Mletaka, Turaka, Austrijanaca, Mađara... Nu, u napose veliku krizu Hrvati su zapali tijekom opstojnosti velikosrpske neneharavne tvorbe Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Kraljevine Jugoslavije (1918.-1941.). U kako smo teškom položaju tada bili zorno govore činjenice: nismo imali svoga Sabora, u javnome životu prvenstvo su imali cirilica i srpski jezik, izravno i neizravno oko osamdeset tisuća Hrvata i Hrvatica stradalo je od velikosrpske ruke, oko dvjesto tisuća katolika silom je prevedeno na pravoslavlje, to jest posrbljeno.

Inače, u svjetskoj povijesti Hrvati nisu nevažan narod. Dapaće! Nismo poznati samo po kravati, već i po iznašćima padobrana, torpeda, otiska prsta, izmjenične struje, naliv-pera i inim novinama. Slomom Kraljevine Jugoslavije, u travnju 1941., stvorile su se nove okolnosti za hrvatsko slobodno kulturno djelovanje – poglavito u Zagrebu. Od proljeća 1941. dolazi do velikih promjena na području kulturnog života hrvatskog naroda, komu su nove ustaške vlasti posvećivale osobitu pozornost, podupirući novčano sve važne hrvatske ustanove, u cilju promicanja

Piše:

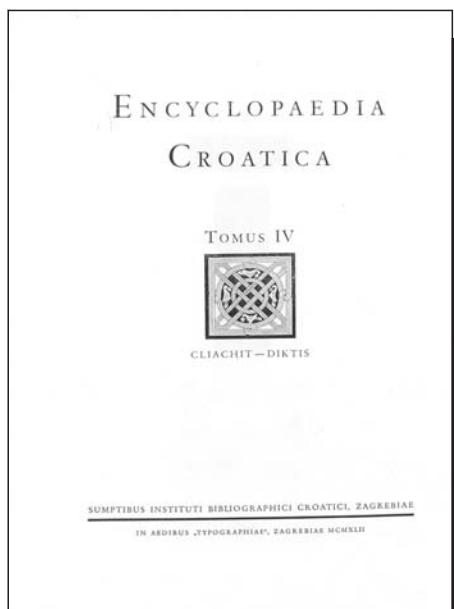
Ivica KARAMATIĆ

hrvatske narodne svijesti. Skrb nad hrvatskom kulturom imalo je Ministarstvo goštovlja i nastave, kasnije preimenovano u Ministarstvo narodne prosvjete.

Matica hrvatska

Matica hrvatska začeta je 10. veljače 1842., u vrijeme Hrvatskoga narodnog preporoda, kao „Društvo prijatelja narodne izobraženosti“. Prvi predsjednik MH bio je glasoviti hrvatski domoljub – grof Janko Drašković. Trnovita povijest MH zrcali se kroz progone austrougarskoga, starojugoslavenskog i jugokomunističkog režima. Vlasti Banovine Hrvatske, početkom 1941., uvode u MH prinudnu upravu, čime je MH i njezinu predsjedniku, katoličkom svećeniku **prof. Filipu Lukasu**, zapriječen rad. Projugoslavenskom banu **dr. Ivanu Šubašiću**, kao ni **Vladku Mačeku**, nije se sviđala pogotovo državoljubna usmjerenost MH.

Uspostavom NDH, 10. travnja 1941., za MH dolaze bolji dani. Zasebnom zakonskom odredbom, 13. listopada 1941., MH je jedina dobila povlasticu objelodanbe prijevoda inozemene književnosti. Time je, uz državnu podršku, MH došla do pot-

Petи svezak HE objavljen je u svibnju 1945.

rebitih prihoda za nakladnu djelatnost, premda je 1940. izdala dvadeset knjiga, s nakladom od pedeset sedam tisuća primjeraka. Taj se broj penje 1941. na dvadeset sedam objelodanjenih knjiga, s devedeset sedam tisuća primjeraka. Godinu dana kasnije, uz Stoljetnicu postojanja, MH je objavila trideset različitih djela. Od 1943. do 1945., MH je objavila ukupno dvjesto sedamdeset knjiga (dvjesto knjiga prije 1941.). Izdavala je mjesečni časopis „Hrvatska revija“, u kome su zauzeto sudjelivali mnogi državoljubni i protokomunistički raspoloženi hrvatski intelektualci. U dugoj, bogatoj povijesti, MH poglavito domoljubnu ulogu je odigrala tijekom Hrvatskog proljeća (1967. – 1971.).

Hrvatsko sveučilište

Zagrebačko sveučilište 1941. mijenja ime u Hrvatsko sveučilište. Godine 1942. ustrojen je Farmaceutski fakultet u Zagrebu te Medicinski fakultet u Sarajevu, kao začetnik Sarajevskog sveučilišta. Pravo fakulteta dobili su: Viša islamska serijatska vjerska škola i Franjevačka bogoslovija u Sarajevu te Hrvatskopravoslavna bogoslovija u Zagrebu. Tijekom NDH rektori Hrvatskog sveučilišta bili su: **prof. dr. Stjepan Ivšić, dr. Božidar Špišić i prof. dr. ing. Stjepan Horvat**. U onodobnoj Hrvatskoj djelovalo je više od sedamdeset različitih znanstvenih ustanova. Sveučilištarci su izdavali svoje glasilo „Glasnik hrvatskog akademskog društva“ te druge stručne listove.

Na Hrvatskome sveučilištu, u jesen 1941., studiralo je 6412 studenata. Zbog novačenja u Hrvatsku vojsku, broj studenata se naravski u idućim godinama smanjivao. Unatoč općim ratnim prilikama i teškomu gospodarskom stanju, Hrvatsko sveučilište suslijedno je ospozljavalo nove visokokvalificirane stručnjake. U nekojim segmentima proširivalo je vlastitu djelatnost. Pri Hrvatskom sveučilištu su ustrojeni tako Geofizički zavod i Zavod za farmaceutsku botaniku. U Fizičkom zavodu Filozofskog fakulteta ustrojen je laboratorij za atomsku fiziku. Najznačajnija knjižnica u NDH bila je upravo Sveučilišna knjižnica. U NDH, u travnju 1943., djelovalo je: dvanaest fakulteta i viših škola, sedamdeset devet

Zgrada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu

srednjih škola, dvesto četrdeset šest stručnih škola te čak tri tisuće pučkih škola.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Slomom Kraljevine Jugoslavije, u travnju 1941., prestala je djelovati tzv. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Dne 12. srpnja 1941. službeno je počela Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Cjelokupna imovina prava i obvezu bivše JAZU prešle su na HAZU. Broj akademika bio je ograničen na četrdeset pet članova. Prvih deset hrvatskih akademika u NDH bili su: **Mirko Rački, dr. Tomo Matić, dr. Franjo Francev, dr. Stjepan Ivšić, dr. Ivan Maurović, dr. Stjepan Zimermann, dr. Stjepan Škreb, dr. Stjepan Hondl, Franjo Dugan i dr. Ljubo Karaman.** Na glavnoj godišnjoj skupštini, 25. siječnja 1942., za predsjednika Akademije je izabran dr. Tomo Matić. HAZU je imala stožernu zadaću promicati znanstvena istraživanja i razvitak umjetnosti, nadovezujući se na svijetu hrvatsku znanstvenu i umjetničku baštinu te voditi hrvatski narod stazom objektivne spoznaje istine. U NDH, HAZU je uz brojne znanstvene edicije, objavila sedam knjiga. Pri Akademiji se razvila knjižnica, koja je 1942. imala više od devedeset tisuća knjiga. Uz HAZU su još djelovale: Strossmayerova galerija slika sa sedamstotinjak slika, i kipova tuzemnih i inozemnih umjetnika, Zbirka glagoljskih isprava, glasovita Orijentalna umjetnička zbirka s više od 2700 primjeraka iz turskog doba i Arheološki muzej. HAZU je izdavala, tijekom NDH, međunarodni vjesnik, pisan francuskim jezikom.

Društvo hrvatskih književnika

Tijekom opstojnosti nенaravne tvorevine Kraljevine Jugoslavije, u DHK primani su samo prorezimski orijentirani književnici, pa su u novim okolnostima stare članove Društva morali zamjeniti novi književnici. **Dr. Mile Starčević** imenovao

je prvih dvadeset članova DHK. Za predsjednika je izabran glasoviti hrvatski književnik **dr. Mile Budak**, za dopredsjednika hrvatski pjesnik **dr. Antun Bonifačić**. DHK je 1943. imalo sto sedam članova, sve redom poznatih pisaca, od kojih je čak dvadeset osmorica primljeno u „Društvo europskih pisaca“. Društvo je bilo veoma djelatno. Utemeljilo je Dom za književnike u Zagrebu, priređivalo niz književnih večeri i priredaba, organiziralo česta gostovanja književnika u inozemstvu, potom „Večeri hrvatske lirike“ te Proslave obljetnica hrvatskih književnika.

Uz Budaka i Bonifačića članovi DHK, između ostalih, su bili: **Slavko Kolar, Sida Košutić, Vinko Nikolić, Dragutin Tadijanović, dr. Julije Makaneć ...** Među novim naraštajima hrvatskih književnica značajno mjesto je zauzimala pjesnikinja **Nada Kesterčanek**. Objavila je knjigu pjesničke proze „Sutoni na Tiberu“ (1942.). Umrla je zaboravljena u izbjeglištvu. Glasoviti hrvatski pjesnik **Tin Ujević** objelodanjivao je lirske pjesme za NDH u raznim kulturnim časopisima. Državne vlasti ga nisu ostavile u neimaštini, već su mu pronašle prikladno zaposlenje. Vjerojatno su ga stoga, iako je bio apolitičan, partizani kaznili višegodišnjom zabranom objavljivanja. Poslije osude, zamahnuo je špagom koju je nosio umjesto remena te pronicljivo upitao «sud»: - A što je sa zapljenom imetak? – Poznati pjesnik, prevoditelj i gorljivi hrvatski domoljub u NDH bio je vrhbosanski nadbiskup **Ivan Ev. Šarić**. Od Bokelja, hrvatskih pjesnika, isticao se **Viktor Vida**. Pjesnik **Frano Alfrević** objavio je dvije knjige za NDH: „More i daleki gradovi“ (zbirku pjesama iz 1942.) te knjigu „Putopisi i eseji“ (1943.). Prvospomenuta Alfrevićeva

knjiga dobila je godišnju državnu Antunovsku nagradu Zavoda za narodnu prosvjetu. Tijekom NDH najviše su objavljivana književna djela dr. Mile Budaka.

Glazbena djelatnost

Glazbena djelatnost u NDH nije zaostala za drugim područjima hrvatskoga kulturnog života. Dapače, glazbena umjetnost je bila na zamjetnoj razini. U Zagrebu su djelovali brojni izvrsni orkestri: Zagrebačka filharmonija, Orkestri Hrvatskog državnog kazališta, Krugovalni orkestar, Orkestar profesora Odaka, Zrakoplovni zbor, Učenički orkestar Hrvatskog konzervatorija, Nastavnički orkestar Glazbene škole, Komorni orkestar, Franjevački glazbenici ... Uz Zagrebačku filharmoniju uspješno je djelovala Osječka filharmonija. Poznato glazbeno središte bilo je Sarajevo. Nije bilo tjedna u Zagrebu bez glazbene priredbe. Često je bilo nekoliko priredaba tjedno. Brojni orkestri nastupali su na državnim proslavama i dobrovornim priredbama. Uz njih su nastupali brojni solisti, guslači, čelisti, orguljaši i komorne skupine. Hrvatski državi krugoval održao je u Zagrebu više od dvadeset koncerata. Glasoviti su bili koncerti Hrvatskog glazbenog zavoda i Zagrebačke filharmonije.

Među dirigentima ponajviše su se isticali: **prof. Lovro pl. Matačić, Mladen Pozajić, Boris Papandopulo, Krešimir Baranović, Božidar Kunc, Ivan Muhić, Branko Klobučar...** Od onodobnih pjevača zabavne glazbe valja istaknuti **Vikija Glovackog**. Hrvatski pjevači, dirigenti i glazbenici istaknuli su se zapaženim priredbama u inozemstvu (Nizozemska, Njemačka, Češka, Švedska, Finska, Bugarska, Italija). U Zagrebu su gostovali brojni inozemni orkestri: Berlinska filharmonija, Bugarski carski simfonijski orkestar, Gradački komorni orkestar, Kvartet Avakumov i dr.

Državnom Antunovskom nagradom počašćeni su glazbenici: **Ivo Parać, Ivan Brkanović, Boris Papandopulo, Miroslav Šlik, Rudolf Matz, Petar Dumičić i Vinko Žganec**. Uz pedesetak KUD-ova, u NDH je u travnju 1943. djelovalo sto četrdeset pjevačkih zborova.

Kazalište i opera

Osim Hrvatskoga državnog kazališta u Zagrebu, djelovala su u NDH državna kazališta u Sarajevu, Osijeku, Banjoj Luci i Dubrovniku. K tomu, postojala su brojna djelatna gradska kazališta: Varaždinsko, Karlovačko, Zemunsko, Vukovarsko i

Ravnatelj dr. Mate Ujević u prostorijama HIBZ-a

druga kazališta. U godištu 1941./1942., sarajevsko kazalište izvelo je dvadeset prazvedbi, drama i opereta, od toga jedanaest hrvatskih auktora. Diljem Bosne i u Mostaru, do sloma NDH, rečeno kazalište izvelo je više od sedamdeset priredaba. Hrvatsko državno kazalište u Osijeku, pod ravnateljem **prof. Mirka Perkovića**, u godištu 1941./1942. izvelo je oko dvjesto priredaba, od toga dvadeset sedam prazvedbi. Na kazališnim daskama izvođena su djela hrvatskih auktora: **Gotovca, Budaka, Držića, Ogrizovića, Begovića...**

U godištu 1943./1944., osječko kazalište dalo je trideset osam prazvedaba, od toga trinaest hrvatskih auktora, među kojima opere „Porin“ **Lisinskoga** i **Zajčev** „Nikola Šubić Zrinski“. U više prigoda osječko kazalište gostovalo je u Zagrebu i Sarajevu. Hrvatsko državno kazalište u Zagrebu djelovalo je od 6. rujna 1941., na čelu s intendantom **prof. Dušanom Žankom**. U prvih pet mjeseci djelovanja, izvedene su na njegovim daskama osamdeset tri opere, operete i drame, a u sezoni 1943./1944. izvedeno je čak petsto sedamdeset šest dramskih i opernih izvedaba. Tijekom NDH Hrvatsko državno kazalište izvelo je više od tisuću sto priredaba. Najpopularnije izvedbe u ono vrijeme su bile: Zajčeva opera „Nikola Šubić Zrinski“, Gotovčeve „Morana“ i „Ero s onoga sijeta“, **Odakova** „Dorica pleše“, **Asićeva** „Pjesmom kroz život“, **Muradbegovićev** „Zmaj od Bosne“, **Šenokino** „Zlatarevo zlato“ te, naravice, opera „Porin“.

Davala su i djela svjetskih majstora, a hrvatski kazališni i operni umjetnici nastupali su izvan tuzemnih dasaka u Njemačkoj, Bratislavi, Rimu, Sofiji, Beču i drugdje.

Novinstvo i nakladništvo

U NDH izlazilo je sveukupno oko tristo pedeset izdanja. Izdavano je deset dnevnih listova, trideset tjednika, trideset pet časopisa te mnoštvo stručnih, vjerskih, kulturnih i znanstvenih časopisa i glasila. Tiskana su čak četiri sportska lista. Dvadeset hrvatskih gradova imalo je svoje tjednike, a u Zagrebu je izlazilo čak deset tjednika. Među najuglednijim glasilima su bili »Spremnost«, »Sarajevski novi list«, »Hrvatski list«, »Nedjelja«, »Katolički list«, »Hrvatska revija«, »Hrvatska smotra«, »Književni tjednik«, »Hrvatska misao«...

Najpoznatiji dnevni list, »Hrvatski narod«, svojedobno zabranjen u ožujku 1940., izlazio je neprekidno do sloma NDH.

"Hrvatska pozornica" - hrvatski kazališni časopis

Inače, u NDH je izdano više od tisuću knjiga. Od poznatih nakladnih zavoda valja spomenuti, uz Maticu hrvatsku, Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, Hrvatsku narodnu prosvjetu, Prvu hrvatsku dioničku tiskaru, Knjižnicu lijepe knjige (samo u Zagrebu radilo je više od dvadeset tiskara). Osobitu ulogu u nakladništvu imalo je HIBZ (Hrvatski izdavački bibliografiski zavod), ustrojen 9. kolovoza 1941. Najznačajniji projekt u izdavaštvu HIBZ-a zacijelo je bila Hrvatska enciklopedija, pod uredništvom **prof. Mate Ujevića**. Prvi svezak Enciklopedije objavljen je 1941. u Banovini Hrvatskoj, a s obimnim projektom Enciklopedije u dvanaest svezaka nastavilo se NDH. Do sloboma NDH završena su još četiri svezka s po osam stotina stranica (do slova E). Uz Enciklopediju, značajna izdanja HIBZ-a bila su: »Rječnik hrvatskog književnog jezika« te »Enciklopedija za hrvatsku mladež«. Od sto pedeset šest važnijih knjiga 1943., HIBZ je objavio njih trideset sedam.

Naklade knjiga su isle od tisuću do deset tisuća primjeraka. U Zagrebu i drugim većim hrvatskim gradovima svake godine priređivana je priredba »Dani hrvatske knjige«. Inače, poglavita pozornost u NDH posvećivala se čistoći hrvatskog jezika. Stoga je odmah u travnju 1941. ustrojen Hrvatski državni ured za jezik. Prišlo se i uporabi »korijenskog« pravopisa, koji se u Hrvatskoj rabio do 1892., a u rujnu 1942. u NDH je objelodanjena prva

knjiga s pravilima korijenskog pravopisa, pos naslovom „Koriensko pisanje“.

Druga područja kulturnog života

Hrvatski državni krugoval (radio), pod ravnateljstvom **dr. Radovana Latkovića** u NDH je vršio važnu prosvjetnu ulogu te kulturno educirao hrvatski narod putem postaja u Zagrebu, Sarajevu, Banjoj Luci i Dubrovniku te razglasnih postaja u Varaždinu, Petrinji, Ogulinu, Požegi, Osijeku i Hrvatskoj Mitrovici.

Ni likovna umjetnost u NDH nije bila na niskoj razini. Dapače, već u studenom 1941. održana je u Umjetničkom paviljonu na Trgu kralja Tomislava u Zagrebu Prva izložba hrvatskih likovnih umjetnika. Rečena izložba je privukla trideset pet tisuća posjetitelja. Slično je bilo na izložbi iste naravi 1943. na kojoj su sudjelovala 64 likovna umjetnika. Uz službene izložbe, u Ilici su priređivane pojedinačne i skupne izložbe skulptura i slika. Likovni umjetnici bili su onodobno okupljeni u Društvu hrvatskih umjetnika. **Prof. Vladimir Kirin** uspješno je organizirao hrvanske likovne izložbe u inozemstvu. Napose valja spomenuti 23. Bijennale u Veneciji (lipanj 1942.), na kome su izlagali: **Joza Kljaković, Ivan Meštrović, Ante Motika, Ivo Režek, Bruno Bulić, Josip Crnobori, Antun Medić, Slavko Kopač i Slavko Šohaj**. Onodobna Hrvatska likovna umjetnost obrađena je bila podrobno u zborniku „Naša Domovina“, te u već spominjanoj Enciklopediji. Na području umjetničkog svjetlopisa (fotografije) poglavito su se isticali **August Frajić i Tošo Dabac**, s nizom izložaba u tuzemstvu i inozemstvu.

U NDH je bila veoma razvijena i slikopisna (filmska) umjetnost. U travnju 1943. u NDH je bilo više od sto slikokaza (kina). Na međunarodnom festivalu u Veneciji 1942. hrvatski slikopis »Straža na Drini« proglašen je najboljim dokumentarnim filmom. Istom su zgodom pohvaljeni hrvatski slikopisi »Barok u Hrvatskoj« i »Tamburica«. U NDH je snimljen i premijerno prikazan 10. travnja 1944., prvi hrvatskiigrani slikopis (film) »Lisinski«, redatelja i snimatelja **Oktavijana Miletića**. Hrvatski radio je nedavno javio, da je u Austriji pronađen još jedan vrijedan dokumentarni Miletićev slikopis »Život seljaka«, iznimno filmsko ostvarenje iz razdoblja NDH. •

KRIŽNI PUT TOMISLAVA JAVORA (III.)

Prenio sam to suputnicima. Za trenutak nastala je nevjerica. Nisu htjeli povjerovali u tu mogućnost. Svi su zadržali svoje činove. Pred mrak došli smo do pilane ispod Alpa. Zatvorili su nas u veliku baraku. Pregledao sam svoje stvari. Sve dokumente i slike osim svjedodžba, spalio sam. Ujutro su nas utovarili u kamione i dovezli do željezničke postaje. Stotinjak metara ispred postaje Englezi su izvršili premetačinu. Kao drumski razbojnici oduzeli su nam satove, zlatno prstenje i druge vrijedne stvari. Moji prijatelji mornari su im na talijanskom rekli da smo zarobljenici i da nemaju pravo na to. Odgovorili su da će nam to ionako partizani uzeti. O ovakvom svome razbojničkom, lešinarskom ponašanju, ti "uljuđeni, civilizirani" Englezi i dan-danas šute.

Poslije podne utovarili su nas u stočne vagone zatvorenih prozora. Još je tinjala nada da će nas odvesti u Italiju. Stariji su govorili ako krenemo lijevo, idemo u Italiju, a desno u Sloveniju. Kada su nas ugurali i zaključali u vagone, vlak su preuzezeli partizani, koji su se skrivali u zgradu postaje. Jedan zarobljenik virio je kroz rascjep u vratima vagona i video ih je. Javio nam je tu neugodnu vijest. Ugasila se zadnja nada da idemo u Italiju. Nakon prolaza kroz jedan tunel, vjerojatno prije Jesenica, vlak je stao. Vrata vagona

Piše:

Ivan VUKIĆ

su se otvorila. Zapuhnuo nas je omamljujući svježi zrak. Partizani su otpočeli pljačku. Opljačkali su sve što je ostalo iza engleske pljačke. Pljačka se često ponavljala, vjerojatno kako se pratrna mijenjala.

Partizani su vikali, neka se jave časnici. Kroz vrata našeg vagona vikao je jedan partizan: «Znamo da su u ovom vagonu dva oficira, neka se odmah jav». Slučajno je pogodio. U vagonu bila su doista dva naša časnika, pukovnik Josip Pavlović i niži ustaški časnik. Nisu se javili i nitko ih nije odao. Smrtna opasnost povezala nas je čvrsto. Pukovniku Pavloviću presvlačenje odore spasilo je glavu.

Kad su opljačkali vrijedne predmete, počeli su pljačkati obuću i odjeću i odore. Pitali su pukovnika Pavlovića, je li oficir. Zanjekao je, a kada su ga pitali otkud mu odora, odgovorio je da je radio u njemačkome vojnom skladištu, od kuda ju je uzeo.

Ujutro smo stali na jednoj livadi. Vlak nije mogao dalje, jer je most bio srušen. Naredili su da izidemo iz vagona. Vlak je bio na nasipu. Morali smo iskakati. Noge su nam bile utrnule od mrvarenja na

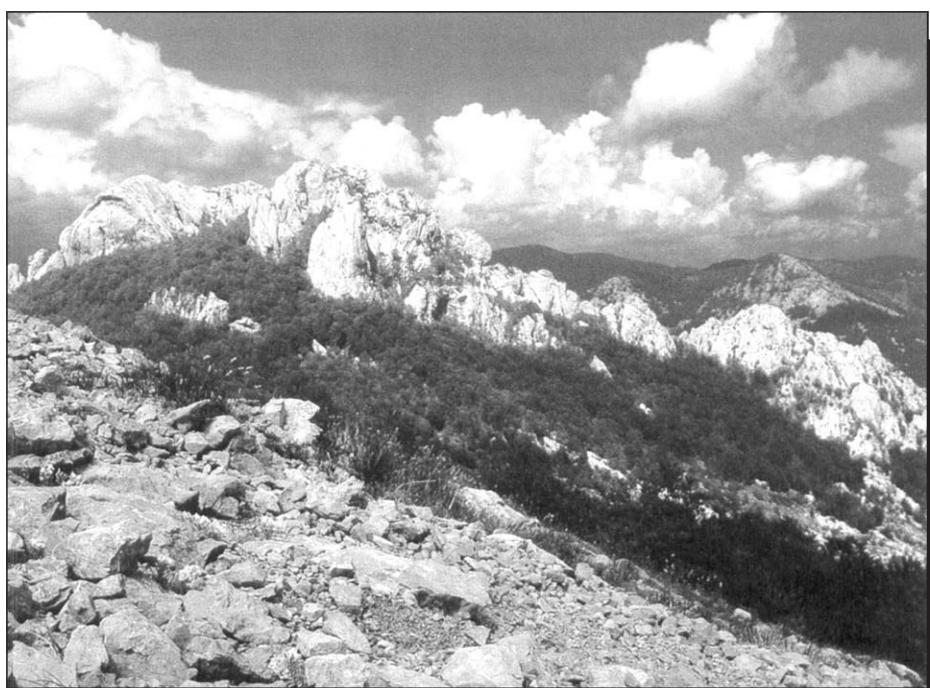
putu, zbog prenatrpanosti vagona nismo mogli ni sjesti. Padali smo kao pokošeni, nismo se mogli zadržati na nogama. Vikaljali su da se dižemo. Svrstali su nas u deseterored i naredili da trčimo. Nedicevcu su skinuli činove. Pričali su da ih je dosta u vlaku izvršilo samoubojstvo.

Pukovnik Pavlović postarao se za dvadeset godina. Zarastao u bradu, lica pocrnjela i izgrebena. Nisam video da ga je itko tukao. Da se čovjek može toliko promjeniti u kratko vrijeme, ne bih vjerovalo, da to svojim očima nisam video.

Na križnom putu

Pratili su nas balavčići u partizanskim odorama, stari petnaest do šesnaest godina, naoružani talijanskim puškama. Na konju je jahao njihov zapovjednik. Psovalo je i prijetio. Mahao je bićem i udarao lijeko i desno. Trčeći, uzajamno smo se pomagali. Pridržavali smo onemoćale. Tko bi pao, bio bi mrtav, ubili bi ga. U jednom gradiću pred Ljubljonom vidjeli smo djecu s pionirskim kapama na glavama, kako s roditeljima izlaze iz auta. Vjerojatno su išli ili se vraćali s neke partizanske proslave. Živjela su dva svijeta jedan do drugog. Bahati pobjednici, opjeni pobjedom, naslađivali su se u muci i krvi poraženih, a s druge strane poraženi, ugašenih snova, bez nadе, čiji život je ovisio o trenutnom raspoloženju malodobnih stražara, kojima smo predani na milost i nemilost. Komesari i zapovjednici su im rekli da smo mi banda, zločinci, koji ne zavrjeđuju živjeti, a oni su avangarda novog poretka koji moraju uništiti bandu, što su oni revno i radili.

Pred sumrak dovedeni smo do željezničke postaje, koja je bila malo niže od gradića. Smjestili su nas uz ogradu pretrpanog logora. Oko nas je bila brojna naoružana partizanska straža. Jednom nedicevcu dopale su se moje cipele. Rekao mi je: »Drugar, hajdemo se đorati». Bio sam mlađi četiri do pet godina od njega. Odlučio sam se za tu robnu razmjenu. Partizani će mi i onako uzeti cipele, pravo je čudo da to nisu do sada uradili. Rekao sam da pristajem, samo mora nešto dodati. Dao mi je svoje vojničke cipele, žlicu masti i dvije žlice šećera. Mast i šećer od-

mah sam pojeo. Pitao sam pukovnika Pavlovića što planira. Odgovorio mi je: «Do prve zgode». Više ga nisam vidoio. Preko noći ispraznili su dio logora. Ujutro su nas ugurali u taj dio logora, koji je do završetka rata bio samostan. U logoru nas je bilo oko pet tisuća, dobro čuvani od stražara naoružanih do zubi.

Počeli su nas razvrstavati. Ustaše na jednu stranu, domobrani na drugu, a civili na treću. Izvršili su premetačinu, oduzeli su nam sve predmete i dokumente. Zaprijetili su nam, ako bi netko u prestrojanju slagao i zatajio u kojem je rodu vojske služio, strijeljat će ga. U uglu tog dvorišta bili smo mi Hrvati. Stražar izvan logora ubio je iz puške vrapca u krošnji stabla u logoru. Dva brata iz Dervente prijesna su ga pojeli. Jedan naš supatnik uspio je sačuvati zlatni prsten. Slovenac-civil izvan žice, ponudio mu je krišku kruha za prsten. Kad ga je dobio, otišao je, a naš nevoljnici ostao je i bez prstena i kruha.

Pošao sam po vodu, koja je tekla u tankom mlazu ispred zgrade logora. Da bi se natočila litra vode, trebalo je 3 do 4 minute. Zapazili su me neki partizanski oficiri. Imao sam dugu bujnu kosu, frizuru kakvu su nosili legionari. Pitali su me, iz koje sam jedinice. Mislili su valjda da sam pripadnik Crne legije. Sva sreća da sam zaboravio ponijeti legionarsku bluzu. Možda mi je to spasilo život. Neki zarobljenik kroz prozor prvog kata zvao je nekog poznanika zarobljenika u dvorištu. Partizanski oficiri koji su me ispitivali, povikali su «Straža, straža!». Iskoristio sam taj trenutak i pobjegao natrag ne uzevši vodu.

Iz Samobora ponovno u Zagreb

Bio sam u strahu da će me tražiti. Kroz prozor sam se uvukao u podrum. Bio je to veliki podrum ispod cijele zgrade. Betonski pod bio je prekriven ljudskim izmetom. Našao sam malu čistu površinu na kojoj sam spavao. Ostao sam tu tri do četiri dana. Moji supatnici znali su gdje sam. Došli su mi javiti da je izdana zapovijed da se postrojimo, jer krećemo dalje. Na željezničkoj postaji ukrcali su nas u otvorene vagone visokih stranica. Krenuli smo pod jakom partizanskom pratnjom. Razmišljao sam, ako nas vode na stri-

jeljanje, neka to naprave iza Dobave u Hrvatskoj. Neka barem budem zakopan u Hrvatskoj. U takvom razmišljanju dovezeni smo na zagrebački Zapadni kolodvor. Jedan od stražara pitao je, zna li tko, gdje je *Samoborček* kolodvor. Javio sam se. Znao sam svaku ulicu, jer sam dvije godine stanovao na Trešnjevcu. Vodio sam kolonu desno Daničićevom, preko Nove ceste do kolodvora. Na Novoj cesti živio je moj prijatelj **Krešo Ferko**. Gledao nas je okružen rodbinom kroz otvoren prozor. Doviknuo sam mu: «Krešo, ja sam, Tomislav Javor, javi mojima da sam živ. Idemo u Samobor». Javio je mami. Kad su nas smjestili u pričuvni logor, rodbina i prijatelji došli su tražiti svoje. Došla je i mama. Fizički sam se bio promijenio, pocrnio, neobrijan, duge kose, raščupan i oslabio, kost i koža, pa me sirota nije prepoznala. Donijela mi je palantu i dva komada štrudla od jabuka, koji joj je dala susjeda. Štrudlu sam pojeo, a palantu podijelio.

Nakon kratkog zadržavanja, utovarili su nas u *Samoborček* i povezli prema Samoboru. Doveli su nas do oštećenog mosta. Iskrcali su nas i pješice poveli na drugu stranu. Tamo nas je čekao drugi vlakić. Ukricali su pola sužnjeva i odvezli u Samobor. Brzo su ih vratili jer u logoru u Samoboru više nije bilo mjesta. U koloni smo pješice krenuli u Zagreb. Prenoćili smo na otvorenom ispred bolnice Vrapče. Ujutro su zapovjedili da se svučemo. Bili smo puni ušiju, buha i stjenica. Odjeću smo odnijeli na raskuživanje u njemački vlak izgrađen za tu namjenu. Imao je i tuševe. Okupali smo se. Časne sestre, koje su radile u bolnici, skuhale su i podijelile nam malen obrok graha. To je bila sva i jedina hrana koju smo dobili za vrijeme našeg zarobljeništva.

Nakon jela pozvali su nas na saslušanje. Bila su dva istražitelja. Jedan je bio u vojnoj odori, a drugi u civilu. Poslije podne prozvali su jednu skupinu civila i među njima i mene. Poveli su nas do Črnomerca. Na rampi su nam dali propusnice i rekli da možemo svojim kućama. Nisam vjerovao što mi se dogodilo. Šok je bio velik, pa se nisam mogao ni radovati.

Usprkos danoj slobodi nisam vjerovao partizanskoj vlasti. Nakon zla i zloće koju

sam proživio, nakon bezbroj na križopuću ubijenih bez suda i prava na obranu, nisam vjerovao u sretnu budućnost.

Moj bratić **Ive Javor** bio je u hrvatskoj vojsci. Bojao se da će ga uhititi. Pitao me, znadem li nekoga ili način kako pobjeći preko granice ili u šumu. Od prijatelja Ličana **Nikole Vrkljana** saznao sam za vezu. Bili su to pripadnici Zastavničke škole. Prvi sastanak bio je na Ravnicama. Drugi na obali Save, blizu zgrade bivšeg CK, «kockice». Bila nas je veća skupina. Čudno je i sumnjivo bilo ponašanje pojedinaca, a posebice način rukovođenja. Nije bilo tajnosti. Predstavljali smo se svojim pravim imenima i prezimenima. Ja nisam otkrio kako se zovem. Povukao sam se bliže k Savi. Još je nekolicina to uradila. Vjerojatno je i njima sve bilo sumnjivo i neozbiljno. Našli smo oveći kamen i natjecali smo se u bacanju «kamena s ramena». Na polasku kući, jedan pitomac zastavničke škole uporno me pratitio, nastojeći dozнати kako se zovem. Pratio me Paromlinskom, preko nadvožnjaka, Gajevom do hotela Dubrovnik. Tu smo se rastali i više ga nisam vidoio. Nisam mu rekao kako se zovem. Bio sam uvjeren da je partizanski uhoda.

Uhićenje i osuda

Na trećem sastanku, u subotu, 4. kolovoza 1945., na kraju Zvonimirove, dogovorili smo se da u nedjelju 5. kolovoza idemo u Samobor poručniku **Cvjetkoviću**, koji je bio vođa skupine. Nastojao sam svoga bratića da postaje odgovoriti od puta. Sve mi je bilo neozbiljno i previše slobodno. Rekao sam mu da je ustroj loš, ne djelujemo pod lažnim imenima, a nemamo ni ugovorenu lozinku. Odgovorio mi je da sam ja mlađ i da o tome ništa ne znam. Naša skupina zvala se **Brajdićeva**. Većina je uhićena 4./5. kolovoza 1945. Bratića su uhitiili u nedjelju 5. kolovoza, a mene 9. kolovoza 1945. Uhićen sam u stanu. Po mene su došla dvojica, jedan u vojnoj odori, a drugi u civilu. Rekli su mi da ih vodim prema Đordićevu. Tu je bilo sjedište OZN-e. Mama je tako znala gdje sam. Ne znam, jesu li to rekli namjerno ili slučajno. Zatvorili su me u sobu broj 17 na prvom katu. Ležaj je bio drveni, bez madraca i posteljine, pun buha i stjenica. U uglu je bila kibla, a na

prozor bili su zabijene daske. Kroz sljubnice između dasaka prodirale su tanke zrake svjetlosti.

Fotografirali su me, uzeli otiske prstiju i otpočeli s ispitivanjem. U petnaestak dana saslušavali su me tri puta. Na saslušanje iz Đordićeve vodili su me preko tavana u zgradu s pogledom na Zrinjevac, u kojoj samo kasnije osuđeni. Treći put ispitivanje su završili iza ponoći. Ispitivala su me dvojica, od kojih je jedan bio ruski časnik. Tumač mi je rekao, da me pita, što je to bilo na vodi. Vjerljivo je mislio na sastanak na obali Save. Pravio sam se da ništa ne znam i ne shvaćam što žele. U prostoriju su ušla dva viša oficira OZN-e. Satima su međusobom na ruskom razgovarali, a ja sam sjedio na klupi. Nisam ih razumio, tek po koju riječ sličnu hrvatskoj, te riječ «fanatik». To je bilo zadnje ispitivanje.

Konačno je otpočelo suđenje. Iz sudnice sam video Zrinjevac i čuo škripu tramvaja. Prožeo me čudan bolan osjećaj, tko to sada vlada Zagrebom i Hrvatskom. Na suđenju svi optuženi našli smo se zajedno. Pročitana nam je optužnica, a iza toga osuda. Odveli su nas potom u sobu broj 49 u prizemlju. Zvali su je ćelija smrti. Svaki od nas ispričao je, kako i pod kojim okolnostima je uhićen. Krajem klovoza nas sedmorica osuđena na kaznu prisilnog rada odvedeni smo u Popovaču. Upoznao sam tu poručnika Cvjetkovića, koji je bio osuđen na dvije godine zatvora. U Popovači smo oko željezničke postaje zatrpanivali krater od zrakoplovnih bomba. Iz Popovače smo pješice privedeni u Križ-Novoselec. U pilani smo radili oko osam dana. Potom smo opet vraćeni u Popovaču. Smjestili su nas u improvizirani logor blizu bolnice za umobolne. Ležali smo na zemlji. Po noći ispaljivali su rafale iznad nas, tako da se nismo smjeli ni pomaknuti.

Veliki problem bila je žđ. Na nas dvadesetak dolazila je jedna limenka iz koje smo jeli i pili. Od poznatih osoba s nama je bio **Lovro Matačić**. Pozvali su ga u Zagreb. Pricalo se iza toga da mu je smrtna kazna preinačena na tri godine robije. Nije se više vratio k nama.

U Velikoj Pisanici

U rujnu smo premješteni u Veliku Pisanicu. Smjestili su nas u kuće blizu željezničke postaje. Najveća kuća u tom logoru imala je veliko ograđeno i ciglom popločano dvorište. Bila je to kuća nekad bogatog vlasnika, vjerojatno Nijemca. Ovdje nam je bilo bolje. Imali smo dovoljno vode. Vodili su nas na kopanje krumpira, koji su zasadile njemačke obitelji.

Uz naš muški logor bio je i logor za žene. Velika Pisanica selo je dugačko oko dvanaest kilometara. Čuvala nas je vojska. Posadu su mijenjali svakih mjesec dana. Bojali su se da se netko od vojnika ne bi zbližio s nama i iskoristio to za bijeg. Crnogorci su bili najstroži. Kažnjavali su nas na različite načine. Ležali smo na posteljama postavljenim po tri jedna iznad druge. Na gornjoj postelji svi su bili žuti kao pršut od dima "krđe", koju smo pušili. To su cigarete izrađene od lošeg duhana zamotanog u novinski papir. Oni koji su ležali na donjem ležaju smrzavali su se, a onima na gornjemu bilo je vruće.

Dobili smo novog upravitelja, **Novosela** iz Bjelovara. Njegovim dolaskom nije se ništa izmijenilo na bolje. Bio je općinski službenik za vrijeme NDH. Kad je dobio premještaj u Bosnu, pobjegao je u partizane. Uživao je kažnjavajući nas. Sadiš. Netko od robijaša dojavio mu je da planiramo bijeg kad nas odvedu na sjeću u šumu. Postrojio nas je. Dvadeset metara od nas postavio je puškomitrailjeze. U podrum je zatvorio one koji su tobože planirali bijeg. Bili su pretučeni. Izveli su ih pred nas. Zapovjedio nam je da ih tučemo. Nitko nije izvršio njegovu zapovijed. Robijaš, pravoslavac, domobranski satnik **Žika** istupio je i rekao mu: «Mi smo za svoja djela osuđeni i izdržavamo kaznu. Ako su ovi ljudi što skrivili, pošaljite ih na sud, neka im sudi. Mi ih tući ne ćemo». Upravitelj je bio bijesan. Dao je nalog da se jedna kuća između muškog i ženskog logora izdvoji i dodatno osigura visokom ogradom. To je bio logor u logoru s postroženim režimom. Tu su zatvorili ove nevoljnike. Među njima bio je moj prijatelj iz Koprivnice, **Mate**, kojem sam zaboravio prezime. Bio je pripadnik crne legije.

(nastaviti će se)

REMINISCENCIJE

U POTRAZI ZA LJEPOTOM IZA REŠETAKA

*Svjetlucaju
bijele stijene
od zrake
juturnjeg
sunca.
Magle se dižu
snene
sa modrih
gorskih
vrhunaca*

*Doletio crveni
list
iz gole i suhe
grane
na sivu
vojničku
deku.*

*Zacijelile
stare su
rane,
al' spomeni
ponekad
peku.*

*Na srebrnoj niti
pauk se njije.
Na prični
biva sve tiše
i tiše*

*Prva se
pahulja snijega
ledi
na crnoj
ivici gatre.*

*Nitko nam neće
ugasit
za Hrvatsku
plamteće vatre!*

*Iako smo
bile u vodi
misli su bile iste.*

*Isus se ponovno
rodi!
Iz djetinstva
slike su čiste.*

*Tko nosi u sebi
dobrotu
i traži svuda
ljepotu,
sve stvari
postaju sjajne,
a duhovne vrijednosti
trajne!*

Višnja SEVER

«NARODNI NEPRIJATELJI» U OPĆINI VRBOVSKO

Kako bismo još jednom podsjetili, tko je doista odlučivao u dojučerašnjoj Jugoslaviji, objavljujemo dokument Općinskoga komiteta Saveza komunista Hrvatske za općinu Vrbovsko, iz godine 1975. Dokument objavljujemo u izvornom obliku, bez ikakvih intervencija u njegov sadržaj, stil i jezik.

SAVEZ KOMUNISTA HRVATSKE OPĆINSKI KOMITET VRBOVSKO

Broj St.Pov 23/1 /1975.

Vrbovskom, 17.10.1975.

U prilogu vam dostavljamo popis lica koja na bilo koji način učestvovala u raznim neprijateljskim aktivnostima i formacijama koji sada žive i rade na području Općinskog komiteta SKH-a Vrbovsko.

Napominjem, da smo na kraju ovog popisa istakli nekoliko imena za koja imamo podatke da se nalaze u raznim ustaško-četničkim organizacijama van naše zemlje kao ekstremni emigranti.

Isto tako napominjemo da smo spisak ovih lica podijelili na četiri kategorije i to na IB-eovce, drugo na nacionaliste i šoviniste, treće na jedan dio učesnika u neprijateljskim vojnim informacijama za vrijeme drugog svjetskog rata i to uglavnom one koji su bili na rukovodećim neprijateljskim formacijama, odnosno oni koji su za zlodjela krivično odgovarali poslije rata, a četvrti dio već smo istakli da su to uglavnom politički i ekstremni emigranti koji su i danas aktivni u raznim neprijateljskim organizacijama van naše zemlje.

U prvom dijelu u kojem se nalaze imena IB-eovca, može se reći da su to uglavnom ljudi penzioneri i da njihova aktivnost nije do sada primjećena. U drugom dijelu gdje su istaknuti nacionalisti i šovinisti postoje imena lica koji su eskalirali za vrijeme nacionalizma, a danas se još uvijek nalaze na raznim rukovodećim položajima, a drugi dio je uglavnom kažnjavan zbog šovinističkih ispada kako je to i u opisu naznaceno.

Sekretar:

SPISAK

lica koja su učestvovala u neprijateljskim i drugim formacijama sa područja općinskog komiteta Saveza komunista Vrbovsko.

I.

IB-eovci

1. Carević Mirko, kažnjavan radi IB zatvorom. Sada živi u Srpskim Moravicama kao penzioner.

2. Kosanović Mićo, isključen iz SK prilikom rezolucije IB, sada živi kao penzioner u Gomirju, i danas je sklon raznom

Priredio:

Ivan PIRŠIĆ

grupašenju i nezadovoljan je sa svime što se danas radi u našoj zemlji.

3. Matić Djuro, isključen i SK kao IB. Sada živi kao penzioner u Ogulinu i nije primjećena kod njega neka neprijateljska aktivnost.

4. Matić Vladimir, isključen iz SK kao IB. Živi u Srpskim Moravicama kao penzioner i vodi penzionersku organizaciju u tom mjestu.

5. Vučković Svetozar, penzioner u Srpskim Moravicama, isključen iz SK radi IB.

6. Vučković Mile, isključen iz SK kao IB, živi u Srpskim Moravicama kao penzioner. Nije primjećena kod njega neka neprijateljska aktivnost.

7. Mamula Stevo, penzionisan živi u Gomirju, kažnjavan, odnosno saslušavan radi učešća u IB.

8. Trbović Dušan, penzioner u Gomirju. Ranije isključen iz SK radi IB, ali je zbog svoje aktivnosti primljen u SK gdje se i danas nalazi.

9. Dejan Josip, isključen iz SK radi IB.. Sada se nalazi u Lukovdolu kao penzioner.

10. Fabac Josip, živi u severinu na Kupi, kao penzioner. Kažnjavan je zatvorom radi IB i izdržao kaznu na Golom Otoku. Nije nikakav aktivist, a niti je primjećeno da bi radio za IB.

11. Perše Franjo, penzioner u Severinu na Kupi. Ranije isključen iz SK radi IB, ali je ponovno primljen u SK gdje se i sada nalazi.

12. Sertić Aleksander, živi kao penzioner u Srpskim Moravicama. Ima brata višeg oficira u SSSR koji i sada povremeno dolazi u našu zemlju pa isti može biti sumnjiv radi obaveštajnih podataka.

Napominjemo, da su ovo lica koja su pripadala IB, a sada žive na području ove općine. Isto tako možemo reći da bi jedan dio ovih lica brzo se aktivirao i ponovo prišao na stranu IB.

II

Nacionalisti i šovinisti

1. Piršić Ivan, glavni organizator upisa lica u Maticu Hrvatske na području općine. Do sada tri puta kažnjavan, odnosno prvi put kažnjен zatvorom 1951. godine zbog učestvovanja u ustaškoj organizaciji tv. "Crna ruka" u Karlovcu kao učenik šumarske škole, drugi put kažnjen zbog šovinističkog ispada poslije IV Plenuma CK SK i treći put zbog neprijateljskog rada za vrijeme eskalacije nacionalizma na kaznu od 11 mjeseci strogog zatvora. Sada živi u

Vrbovskom i radi kao šumarski tehničar Šumarije Vrbovsko.

2. Heski ing. Tomislav, kažnjavan 1968. godine zbog šovinističkog ispada u Zagrebu kao student. Za vrijeme nacionalizma 1971. godine dozvolio je da njegova radna organizacija pod njegovim rukovodstvom bude glavni nosilac materijalnog i organizacijskog širenja masovnog pokreta u radnoj organizaciji, kao i na području općine. Kažnjen je isključenjem iz Općinske konferencije SK, ali je i dalje ostao na dužnosti direktora Šumarije Vrbovsko gdje se i danas nalazi.

3. Pleše ing. Boško, zamjenik direktora Šumarije Vrbovsko, gdje se i sada nalazi. Partiski kažnjavan 1971. godine zbog učešća i organiziranja masovnog pokreta za vrijeme nacionalističke euforije.

4. Palijan Vlado, živi u Zagrebu sa stonom, a zaposlen u zagrebačkom poduzeću Zagreb-Tekstil. Povremeno dolazi kod majke u Vrbovsko, ali svaki njegov dolazak negativno djeluje na političko stanje ove općine jer prenosi razne neprijateljske parole nacionalističkoj grupi koja se vjerojatno i danas negdje sastaje.

5. Premužić Zvonko, zaposlen kao direktor poslovnice PIK Vrbovec sa sjedištem u Rijeci. Isti stanuje u Rijeci, ali povremeno dolazi kod majke koja mu stanuje u Vrbovskom. Za vrijeme nacionalističke euforije nalazio se na studijima u Zagrebu. Bio je glavni organizator svih neprijateljskih aktivnosti 1971. godine među omladinom u Vrbovskom. Učestvovao je u studentskim demonstracijama u Zagrebu, a i sada sigurno neprijateljski djeluje. Otac mu je streljan kao ustaša 1944. godine od strane partizana.

6. Šragalj Zlatko, jedan od organizatora upisa lica u Maticu Hrvatske, a isto tako kao direktor računskog sektora Trgovačkog poduzeća „Promet“ Vrbovsko nastoji da se prime na rad oni nacionalisti koji su u nekom poduzeću otpušteni i prikuplja oko sebe uglavnom ljudi sa negativnim i lošim moralno-političkim kvalitetama.

7. Štefanac Franjo, direktor Trgovačkog poduzeća „Promet“ Vrbovsko omogućavao je da se u njegovom poduzeću upišu službenici i radnici u MH, zatim primao na rad i nakon XXI Sjednice CK SKJ one ljudi koji su otpušteni u drugim poduzećima zbog eskalacije nacionalizma, a isto tako nastoji da se i sada prime na posao ljudi sa lošim moralno-političkim kvalitetama. Isključen je iz SK 1956. godine u Delnicama zbog kriminala i učestvovanja u ustaškim formacijama što je do tada vješto skrивao. Otac mu je streljan 1945. od strane partizana zbog izdaje i učešća u neprijateljskim redovima. Isti se i sada nalazi na dužnosti direktora Trgovačkog poduzeća

„Promet“ Vrbovsko u kojem ima prilično privrednog kriminaliteta, a i pljačke koja je bila u velikom iznosu u tom poduzeću.

8. Mufić Zorica, sada zaposlena kao advokat na području počine Delnice. Zbog učešća i organiziranja masovnog pokreta u Ogulinu smjenjena je sa dužnosti VD predsjednika suda za općinu Ogulin i Vrbovsko.

9. Heski Ivan, bio organiziran od strane nekih organa iz Zagreba sa materijalom kojeg je primio kao organizator učešća u MH. Sada je zaposlen u Drvnoj industriji Vrbovsko kao nabavni referent.

10. Slivac Zvonko, šef mjesnog ureda u Severinu na Kupi bio također jedan od organizatora upisa lica u MH. Zbog toga je partiski i kažnjavan.

11. Perše Ivica, zbog učešća u MH, te kao sekretar i član Općinskog komiteta SK dozvolio je da u Šumariji Vrbovsko bude najviše radnika upisanih u MH gdje je bio izvršen i pokušaj prebrojavanja i netrpeljivosti. Isključen iz Općinskog komiteta SK, smjenjen sa dužnosti sekretara organizacije SK Šumarije i partiski kažnjen.

12. Novak Kazimir, primio materijal za upis radnika u MH, te kao manipulant obilazio radnike, sakupljao sredstva za pokret itd. Sada živi u Vrbovskom, ali se nalazi u penziji.

13. Bišalj Anton, isključen zbog nacionalizma iz Radničkog savjeta ŽTP Zagreb. Bio je jedan od organizatora prebrojavanja radnika na željeznici, što se inače činilo u toj organizaciji 1971. godine. Sada se nalazi na dužnosti rukovodioca sekcije za vezu u Ogulinu.

14. Štefanac Franjo, zaposlen u Trgovačko ugostiteljskom poduzeću „Promet“ Vrbovsko kao rukovodioc ugostiteljstva. Za vrijeme nacionalističke eufolije bio jedan od organizatora upisa u MH, pjevao razne nacionalističke pjesme koje su negativno djelovale za okolinu u kojoj se nalazi. Također se nalazi u poduzeću u kojem se primaju radnici koji nemaju dobre moralno-političke kvalitete.

15. Grgurić Rude, zaposlen kao rukovodioc računovodstva u Šumariji Vrbovsko. Do sada nekoliko puta kažnjavan zbog šovinističkih i dr. neprijateljskih ispada. Učestvovao u ustaškim formacijama kao oficir, a za vrijeme 1971. godine tj. za vrijeme nacionalizma bio jedan od glavnih organizatora masovnog pokreta, prebrojavanje radnika itd.

16. Šragalj Juraj, zaposlen u Trgovačkom poduzeću „Promet“ Vrbovsko. Kažnjavan zbog privrednog kriminaliteta, a za vrijeme masovnog pokreta bio jedan od organizatora održavanja raznih sastanaka i pravljenja planova za širenje tog pokreta.

17. Gudac Valentin, zaposlen u Šumariji Vrbovsko i bio jedan od organizatora upisa lica u MH.

18. Lozančić Branko, zaposlen u drvnoj industriji Vrbovsko kao predradnik. Zbog šovinističkih i dr. neprijateljskih djelatnosti kažnjavan i saslušavan od organa bezbednosti. Za vrijeme 1971. godine također se upisao u maticu i prisustvovao tajnim sastancima. Potjeće iz jedne ustaške porodice gdje su mu dva brata poginuli kao ustaše.

19. Brozović Vladimir, do sada kažnjavan nekoliko puta zbog šovinističkih ispada. Ima nekoliko bližih rođaka koji se nalaze u ekstremnoj emigraciji i s kojima isti održava pismene veze.

20. Severinski Dragutin, zaposlen kao radnik kod „Sljemenja“ Vrbovsko. Nekoliko puta kažnjavan zbog šovinizma i dr. neprijateljskih istupanja.

21. Rajnović Đuro, penzioner u Srpskim Moravicama, kažnjavan zbog šovinističkih ispada.

22. Kratofil Josip, zaposlen kao radnik u Drvnoj Industriji Vrbovsko, kažnjavan zbog šovinističkih i dr. neprijateljskih djelatnosti.

23. Grgurić Stanko, zaposlen u Drvnoj industriji Vrbovsko kao predradnik. Kažnjavana nekoliko puta zbog šovinističkih i dr. ispada.

24. Beljan Zdenko, zaposlen kod Trgovačkog poduzeća „Promet“ Vrbovsko. Jedan je od organizatora pjevanja raznih pjesama nacionalističkih. Kažnjavan po sudcu za prekršaje zbog šovinističkih ispada sa kojima je izazivao šovinističku mržnju i poticao dr. da to čine.

25. Titel Josip, zaposlen u Drvnoj industriji Vrbovsko. Isti je kažnjen zbog šovinističkih ispada i bio je jedan od organizatora širenja masovnog pokreta, izazivanja šovinističke mržnje, te je čak i fizički obračunavao sa nekim ljudima zbog nacionalnosti.

26. Mrvoš Staniša, zaposlen kod željeznice u Srpskim Moravicama. Do sada zbog šovinističkih i dr. ispada nekoliko puta kažnjavan.

27. Bajt Ivan, zaposlen na željeznici Srpske Moravice, kažnjavan zbog šovinističkih ispada.

28. Bajt Matija, zaposlen kao radnik u Drvnoj industriji Vrbovsko. Do sada kažnjavan zbog šovinističkih ispada.

29. Jotunović Božo, zaposlen na željeznici, živi u Srpskim Moravica-Dolamanovići. Do sada kažnjavan zbog šovinističkih ispada.

30. Kasun Mane, poljoprivrednik iz Velikog Jadrča. Do sada kažnjavan zbog šovinizma, a bio je i učesnik u neprijateljskim vojnim formacijama.

31. Brozović Viktor, zaposlen u Drvnoj industriji Vrbovsko. Do sada kažnjavan zbog šovinističkih ispada.

32. Časni Zlatko, zaposlen kao privatni prevoznik u Severinu na Kupi. Do sada nekoliko puta kažnjavan zbog šovinističkih i nacionalističkih ispada.

33. Rajnović Mihajlo, iz Srpskih Moravica, zaposlen kao zubar u Karlovcu. Do sada kažnjavan zbog šovinizma.

34. Grgurić Marijan, zaposlen u Drvnoj industriji Vrbovsko. Kažnjavan zbog šovinističkih i nacionalističkih ispada.

35. Štefanec Stjepan, nezaposlen živi u Vrbovskom. Kažnjavan zbog šovinističkih ispada.

36. Vic Marijan, zaposlen u Trgovačkom poduzeću „Promet“ Vrbovsko. Bio jedan od organizatora širenja Masovnog pokreta, izazivanja šovinističke mržnje, pjevanje raznih neprijateljskih pjesama.

37. Vic Luka, zaposlen u Šumariji Vrbovsko. Također jedan od propagiranja i širenja masovnog pokreta u 1971. godini.

38. Krešo Novak, zaposlen kao rukovodioc jednog dječjeg vrtića u Zagrbu. Povremeno dolazi kod majke u Vrbovsko i donosi razne materijale za širenje neprijateljskog rada. Otac mu radi neprijateljskog djelovanja za vrijeme rata suđen na 20 godina robije.

39. Pinter-Mufić Franek, sada zaposlen kao apotekar u selu Virje u Podravini. Povremeno dolazi u Vrbovsko i sastaje se sa raznim neprijateljskim elementima koji rade protiv naše zemlje. Otac mu je strijeljan 1945. godine kao ustaški tabornik.

40. Roščić Ivan, zaposlen u Šumariji Vrbovsko. Bio je jedan od glavnih organizatora upisa u MH radnika zaposlenih u Šumariji, a isto tako bio je učesnik nastojanja prebrojavanja radnika po nacionalnosti. U toku rata bio je čitavo vrijeme u neprijateljskim redovima.

41. Perše Drago, zaposlen u Školskom vojnem centru čnomerec u Zagrbu kao profesor. Inače je jedan od glavnih organizatora i širenja masovnog pokreta, radi čega je i napustio članstvo SK. Povremeno dolazi kod roditelja u Severin na Kupi. Otac Drago od naprijed navedenog bio je također jedan od organizatora upisa ljudi u Severinu u MH, a bio je i kao gost prisutan osnivačkoj skupštini MH u Ogulinu.

42. Zdravić Matija, sa stanom u Velikom Jadrču, jedan je od organizatora u tom mjestu upisa i širenja masovnog pokreta.

43. Medvjed Petar, zaposlen kao radnik na pilani u Lukovdolu. U selu Blaževcima i okolini bio je jedan od organizatora upisa u MH.

44. Mihelić Ivan, zaposlen kao skelar u selu Blaževci. U toku rata bio u neprijateljskim vojnim formacijama, a 1971. godine odmah je prišao masovnom pokretu

za širenje šovinističkih i nacionalističkih netrpeljivisti.

45. Osojnički Marijan, zaposlen kao radnik na pilani u Lukovdolu. U svom selu tj. Selu Plemenitaš bio je organizator širenja masovnog pokreta i dr. Neprijateljskog djelovanja. U toku rata jedina familija iz tog sela je bila neprijateljski orijentirana.

46. Mlinac Josip, zaposlen u Polki Srpske Moravice. Za vrijeme nacionalističke euforije bio aktivan nosilac širenja nacionalizma i šovinizma, radi čega je i kažnjavan po sudeu za prekršaje.

47. Šragalj Anton, penzioner u Vrbovskom. Jedan je od glavnih nosioca širenja masovnog pokreta. U njegovoj kući održavani su tajni sastanci gdje su pravljeni planovi za širenje masovnog pokreta i nacionalističkih istrebljenja.

48. Štefanac Miro, zaposlen kao privatni prevoznik u Vrbovskom. U toku rata nalazio se čitavo vrijeme u neprijateljskim vojnim formacijama i kao takav odmah se priključio 1971. godine masovnom pokretu.

49. Štefanac Branko, zaposlen kao mesar „Sljeme“ Vrbovsko i bio jedan od glavnih organizatora širenja masovnog pokreta.

50. Božić Julko, zaposlen u Trgovačkom poduzeću „Promet“ Vrbovsko. Za vrijeme masovnog pokreta učestvovao u raznim neprijateljskim grupacijama i sastancima na kojima se raspravljalo o širenju masovnog pokreta i širenju nacionalizma. Isti je kažnjavan zbog kriminalnog kriminaliteta kojeg je u to vrijeme počinio.

51. Žilić Matija, zaposlen kao privatni obrtnik-stolar u Vrbovskom gdje je i nastanjen. U toku rata bio je čitavo vrijeme u neprijateljskim vojnim formacijama, a za vrijeme eforije nacionalizma bio je jedan od organizatora širenja nacionalističko-šovinističkih pojava.

52. Kratofil Stanko, zaposlen kao privatni frizer u Vrbovskom. Jedan je od učesnika masovnog pokreta, tako da je prisustvovao nekim sastancima na kojima se raspravljalo o širenju i osnivanju MH.

53. Piršić Davorka, učenica u gimnaziji, kćerka od glavnog organizatora Piršić Ivana na širenja masovnog pokreta. Učesnik je MH pa je preko omladinske organizacije pokušala širiti neke nacionalističke tendencije, a sve prema uputi svog oca koji se niti danas ne pomiruje sa ovom situacijom iako je krivično suđen i izdržao kaznu.

54. Majetić Mladen, zaposlen u SJB Vrbovsko, ali je kao takav bio jedan od organizatora širenja masovnog pokreta radi čega je i partiski kažnjen.

55. Gračanin Drago, penzioner u Vrbovskom. Učesnik je neprijateljskih vojnih formacija, a i kažnjavan je zbog šovinističkih i dr. ispada.

56. Mužević Franjo, penzioner u Vrbovskom, učesnik je neprijateljskih vojnih formacija, a i jedan od organizatora neprijateljske aktivnosti širenja masovnog pokreta 1971. godine.

57. Mužević Zlatko, zaposlen kao nastavnik muzičkog odgoja u školi Vrbovsko. Za vrijeme masovnog pokreta kao i otac bio je organizator širenja masovnog pokreta, prikupljao dokumente i vodio neku administraciju masovnog pokreta.

58. Bradić Ivka, nastavnica u Srpskim Moravicama u Osnovnoj školi, a stanuje u Vrbovskom. Nalazila se neko vrijeme u Australiji, gdje je bila uedata, ali se rastala i vratila u Jugoslaviju. U toku rata familija je bila na strani neprijatelja, otac osuđivan zbog izdaje na 20 godina zatvora, a bila je i 1971. jedan od širenja nacionalizma u samom mjestu.

59. Horvat Vlado, privatni fotograf sa stanom u Vrbovskom. Jedan je od organizatora MH.

60. Šragalj Joško, penzioner u Vrbovskom. U toku rata bio je u neprijateljskim vojnim formacijama. Jedan je također od organizatora masovnog pokreta, a ima sina negdje u Austriji koji se bavi neprijateljskom i obaveštajnom djelatnošću.

61. Mužević Joso, zaposlen na pilani drvne industrije Vrbovsko. Do sada nekoliko puta kažnjavan zbog nacionalizma i šovinizma.

62. Mufić Vilko, diplomirani pravnik, zaposlen u Trgovačkom poduzeću „Zvezda“ Ogulin kao sekretar poduzeća. Za vrijeme masovnog pokreta uz ženu koja je vršila dužnost predsjednika suda imao je uticaja na širenje masovnog pokreta kako na radnom mjestu tako i u mjestu stovanja.

63. Vinski Mladen, student šumarskog fakulteta u Zagrebu. Aktivni je učesnik demonstracija-studenskih 1971. godine, a i u mjestu gdje je nastanjen okuplja oko sebe grupe nacionalista koji su već nekoliko puta i kažnjavani zbog raznih ispada.

64. Zatezalo Boško, iz Vrbovskog, student na ekonomskom fakultetu u Zagrebu, također je učesnik studenskih demonstracija u Zagrebu 1971. godine. Nakon smrti Pere Pirkera libera nacionalističkog pokreta nosio je nekoliko puta cvjeće na grob istog.

65. Klobučar Boris, zaposlen u nekom beogradskom predstavništvu u Zagrebu. Inače vanredni student na ekonomskom fakultetu. Učesnik je studenskih demonstracija 1971. godine i zajedno sa Zatezalom nosi cvjeće na grob Pere Pirgera libera nacionalističkog pokreta.

66. Mance Franjo, radnik u Drvnoj industriji Vrbovsko. Do sada kažnjavan zbog šovinističko-nacionalističkih istupa, a bio je i učesnik u neprijateljskim vojnim formacijama.

67. Grgurić Henrig, radi na željeznici u Srpskim Moravicama. Do sada kažnjavan nekoliko puta zbog šovinističkih i nacionalističkih ispada.

68. Antić Grunoslav, student na ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Učesnik je masovnog pokreta u Vrbovskom, a pogotovo se nalazi u društvu sa negativnim elementima koji su nacionalističko orijentirani.

69. Grgurić Viktor, zaposlen u Drvnoj industriji Vrbovsko. U toku rata bio u neprijateljskim vojnim formacijama tj. u ustaškoj mlađezи, a poslije rata je i kažnjavan zbog raznih političkih i dr. ispada i kao takav priključio se odmah masovnom pokretu.

70. Bekavac Vladimir, iz Vrbovskog, bez zaposlenja. Do sada je nekoliko puta kažnjavan zbog šovinističko-nacionalističkih ispada i kao omladinac odmah se uključio u MH tj. učestvovao je u pjevanju šovinističkih pjesama, nalazi se u društvu nacionalista i šovinista gdje zahtjeva mogućnost.

71. Voloder Ivan, zaposlen na Lošinju kao pomorac i plovi unutar Jadranskog mora. Do sada je nekoliko puta istupao nacionalistički i šovinistički zbog čega je podnešena prijava.

Od ukupno navedenih 71 lice u ovoj grupi nacionalista i šovinista, većina njih je kažnjeno zbog nacionalističkih i šovinističkih istupa, a ima ih nekoliko koji su još uvjek aktivni nosioci nacionalizma samo što to rade na jedan prikriven način.

III

Učesnici u neprijateljskim vojnim formacijama koji žive na području općinskog komiteta SK Vrbovsko

1. Štajduhar Marijan, zaposlen u Šumskom gospodarstvu Delnice kao skladištar, nalazio se za vrijeme rata u ustašama kao poručnik.

2. Kasun Franjo, poljoprivrednik u Jadrešu. Za vrijeme rata bio ustaški rojnik, zbog čega je i kažnjavan.

3. Sporčić Anton, penzioner u Vrbovskom. Nalazio se čitavog rata u ustaškim vojnim formacijama, pa je nakon rata i suđen za nedjela koja je počinio.

4. Mance Ivan, penzioner u Senjskom. Nalazio se ustaškim formacijama, a poslije rata križar, radi čega je i osuđivan.

5. Nigović Emil, penzioner u Vrbovskom. Za vrijeme rata nalazio se u ustaškim formacijama, zbog čega je osuđivan.

6. Abramović Vilma, penzionerka u Vrbovskom. U toku rata bila član ustaške mlađezи, a nakon rata bila učesnik križarske organizacije /jatak/.

7. Sporčić Danica, nastanjena u Vrbovskom, zaposlena u OZ Ogulin. Za vrijeme rata tj. negdje pri kraju rata priključila se

nastavak na str. 46

SUDBINA DAVORA ROMIĆA – ZLOUPORABA PSIHIJATRIJE U KOMUNISTIČKOJ JUGOSLAVIJI

Društvo Hrvatskih Sveučilištaraca u Francuskoj, koje se u priloženoj presudi naziva klubom, osnovano je u srpnju 1960. u Parizu. Predsjednik je bio **ing. Željko Kovačić**. Društvo je vodilo Hrvatsku biblioteku s čitaonicom u Parizu.

Dne 3. i 4. studenog 1962. hrvatski sveučilištarci u Francuskoj bili su domaćini Kongresu hrvatskih sveučilištaraca u emigraciji, koji se održao u Asnieresu (pariško predgrađe). Zanimljivo je spomenuti da je **Maurice Bokanowsky**, gradonačelnik i ministar industrije Republike Francuske, bio zaslužan da su mladi hrvatski domoljubi iz cijelog slobodnog svijeta svoj kongres (sabor) mogli održati u velikoj dvorani gradske vijećnice. Kongresu su nazočili predstavnici hrvatskih sveučilišnih udruga iz Italije, Švicarske, Njemačke, Španjolske, Austrije, Francuske i V. Britanije; među kojima su bili i **Tihomil Rađa, Branko Orlović, Jakša Kušan, Krunoslav Mašina, Ante Zorić, Karmen Glamuzina**, kao i poznati hrvatski intelektualci u emigraciji: **dr. Jure Petričević, o. Lucijan Kordić** i drugi. Tu je bio i **Davor Romić**, Zadranin s prebivalištem u Parizu, sveučilištarac koji je 1958., zajedno s **Milom Alavanjom**, pobjegao iz Jugoslavije.

Potpisu su brzjavima i pozdravnim pismima uputili: Hrvatsko narodno vijeće, Hrvatska akademija u Americi, kao i študentske udruge Mađara, Poljaka i Bjelorusa u emigraciji, čiji su se narodi također našli pod istom komunističkom čizmom.

Na kongresu su pročitani sljedeći referati: "Današnje stanje hrvatskog naroda, ciljevi i sredstva njegove borbe za slobodu" dr. Jure Petričevića, "Politička strategija u hrvatskoj nacionalnoj borbi" dr. Ante Cilige, "Jugoslavenski mit u hrvatskoj politici" dr. Ive Korskoga, "Za ili protiv integracije" prof. Mirka Meheša, dok je Davor Romić pročitao rad prof. Aleksandra Perca iz Beča, pod naslovom "Hrvatski jezik i hrvatska narodnost".

Sudionici Kongresa raspravljali su o zadaćama mladih hrvatskih intelektualaca u emigraciji, o načinima rada i borbe za osvrtarenje neovisne i slobodne Hrvatske, kao i o drugim bitnim pitanjima. U Kongresnoj deklaraciji, između ostalog, zatraženo je okupljanje svih državotvornih snaga u hrvatskoj emigraciji, a kao cilj djelovanja

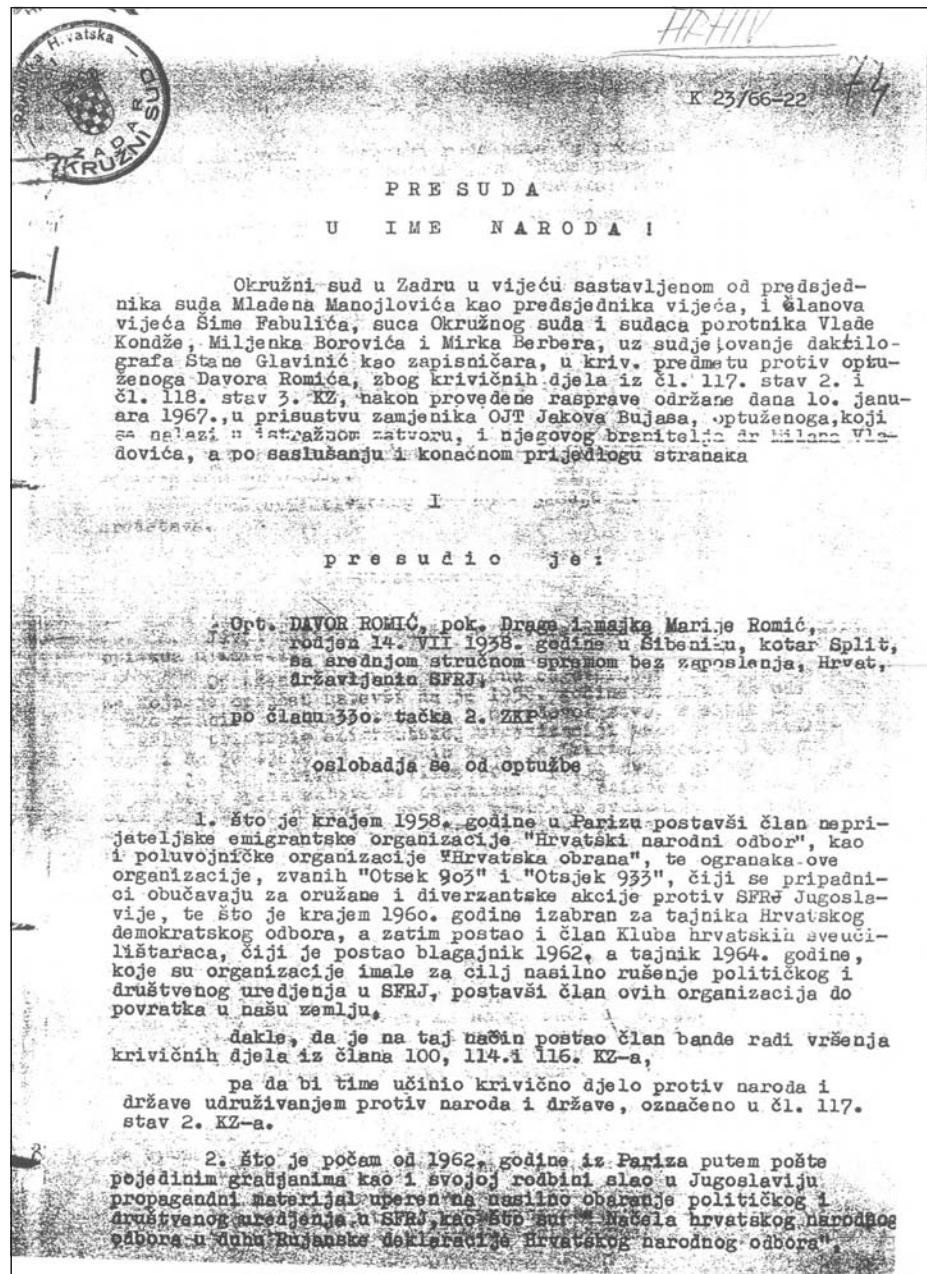
Piše:

prof. Bruno ZORIĆ

navedena je uspostava neovisne hrvatske države, te je osuđeno protuhrvatsko djelovanje Saveza studenata Jugoslavije. Kollegama u Zagrebu, Splitu, Sarajevu, Rijeci, Zadru, kao i na ostalim visokim školama u neslobodnoj Domovini odano je "puno priznanje za njihov otpor komunističkoj tiraniji", kao i spremnost na suradnju i pomoć.

Prihvaćen je prijedlog koji je u ime hrvatskih študenta u Francuskoj podnio Krunoslav Mašina, da se 20. studeni, dan smrti hrvatskoga mučenika **Ive Mašine**, koji je tog nadneva 1961. ubijen na izdržavanju robije u Staroj Gradiški, proglaši Danom hrvatskih sveučilištaraca i omladine.

Politički zatvorenik i hrvatski stradalnik, sad pokojni D. Romić kasnije je ustvrdio da su dvojica članova njihova Društva bili na vezi s jugoslavenskom tajnom službom te kao takvi svojim gospodarima dojavljivali podatke korisne kako za mon-

Presuda Davoru Romiću

SJEĆANJA I SVJEDOČENJA

tirana politička suđenja tako i u druge svrhe. Sudjelovanje na ovakvima skupovima, i slična njegova domoljubna djelatnost kao hrvatskog sveučilištarca, koji je želio slobodu svoga naroda, grubo je i nemilosrdno kažnjena 1966. Prilažemo dokument, o tome, osudu Okružnog suda u Zadru, br. K-23/66-22 od 10. siječnja 1967.

K 23/66-22

PRESUDA U IME NARODA!

Okružni sud u Zadru u vijeću sastavljenom od predsjednika suda Mladena Manojlovića kao predsjednika vijeća, i članova vijeća Šime Fabulića, suca Okružnog suda i sudaca porotnika Vlade Kondže, Miljenka Borovića i Mirka Berbera, uz sudjelovanje daktilografa Stane Glavinić kao zapisničara, u kriv. predmetu protiv optuženoga Davora Romića, zbog krivičnih djela iz čl. 117. stav 2. i čl. 118. stav 3. KZ, nakon provedene rasprave održane dana 10. januara 1967., u prisustvu zamjenika OJT Jakova Bujasa, optuženoga, koji se nalazi u istražnom zatvoru, i njegovog branitelja dr. Milana Vladovića, a po saslušanju i konačnom prijedlogu stranaka

I. presudio je:

Opt. DAVOR ROMIĆ, pok. Drage i majke Marije Romić, rođen 14.VII 1938. godine u Šibeniku,

kotar Split, sa srednjom stručnom spremom bez zaposlenja, Hrvat, državljanin SFRJ,

po članu 330. tačka 2. ZKP

oslobađa se od optužbe

1. što je krajem 1958. godine u Parizu postavši član neprijateljske emigrantske organizacije "Hrvatski narodni odbor", kao i poluvojničke organizacije "Hrvatska obrana", te ogranka ove organizacije, zvanih "Otsek 903" i "Otsjek 933", čiji se pripadnici obučavaju za oružane i diverzantske akcije protiv SFRJ Jugoslavije, te što je krajem 1960. godine izabran za tajnika Hrvatskog demokratskog odbora, a zatim postao i član Kluba hrvatskih sveučilištaraca, čiji je postao blagajnik 1962. a tajnik 1964. godine, koje su organizacije imale za cilj nasilno rušenje političkog i društvenog uređenja u SFRJ, postavši član ovih organizacija do povratka u našu zemlju,

dakle, da je na taj način postao član bande radi vršenja krivičnih djela iz člana 100, 114. i 116. KZ-a,

pa da bi time učinio krivično djelo protiv naroda i države udruživanjem protiv naroda i države, označeno u čl. 117. stav 2. KZ-a.

2. što je počem od 1962. godine iz Pariza putem pošte pojedinim građanima kao i svojoj rodbini slao u Jugoslaviju propagandni materijal uperen na nasilno obaranje političkog i društvenog uređenja u SFRJ, kao što su: "Načela hrvatskog narodnog odbora u duhu Rujanske deklaracije Hrvatskog narodnog odbora", apel pod naslovom: "Hrvatski rodoljube",

proglas glavnog zapovjedništva "Hrvatske obrane", te "Naše pismo", kao i emigrantske novine "Nova Hrvatska", i "Hrvatska država",

dakle, da bi vršio prebacivao propagandnog materijala na teritoriju Jugoslavije,

pa da bi time učinio kriv. djelo protiv naroda i države neprijateljske propagande, označeno u članu 118. stav 3. KZ-a

II.

Riješio je:

DAVOR ROMIĆ po članu 61. KZ-a upućuje se u Zavod za duševno bolesne osobe.

Davor, pr2. drage Romić

(Ime, ime oca, prezime)

Liberalska obala 7 Zadar

(adresa stanovanja)

Datum, 2. lipanj 1995.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Administrativna komisija

41000 ZAGREB
Trg sv. Marka 7

PREDMET: Zahtjev za isplatu naknade štete i povrat imovine po čl.5 Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika.

I.

Rješenjem Administrativne komisije Vlade RH Klasa: 140-09/93-03/46
Ur. broj 50304/4-93-01 od 2.11.1993. priznato mi je svojstvo političkog zatvorenika i staž osiguranja u dvostrukom trajanju od 6 godina,
2 mjeseci i 20 dana.

Dokaz: Preslika naznačenog rješenja.

II.

Termljem članka 5. uvodno naznačenog Zakona:

1. Zahtjevam isplatu naknade štete i to:
 - a) za dane provedene u zatvoru (izdržavanje kazne) 2270 dana po 15 DM po danu obračunato u 122.580 - kn.
 - b) za vrijeme nezaposlenosti 1829 dana po 5 DM po danu u kn 32.922 -
Za obračun DM u kunama uzima se srednji tečaj NB Hrvatske za tu valutu na dan uplate.
 - c) za pretrpljene duševne i fizičke boli 36.000 - kn.
 - d) za izgubljenu dobit za vrijeme zatvora 36.000 - kn.
2. Zahtjevam povrat konfiscirane imovine i to: ✓

Dokaz: nučenja elektrošokoterapije i t.t. krajšenji, zagonetki

III.

Molim da mi se naznači iznos naknade štete doznači u korist računa br. 1208 -
213586 kod Hrv. postan. Banka. Odnosno na štetnu knjižicu br.
kod —

Ukoliko se o ovom zahtjevu Vlada ne očituje u roku od 60 dana, svoje pravo po Zakonu ostvarivat će putem suda.

Polpis:

Davor Romić

(jmbg)

Zahtjev Vladi Republike Hrvatske

Troškovi krivičnog postupka padaju na teret budžetskih sredstava.

Obrazloženje

Javni tužilac optužio je Davora Romića za krivična djela opisana u izreci.

Optuženi pozvan na krivičnu odgovornost priznaje djela za koja je optužen navedvi da je 1958. godine odlučio da ode preko granice zbog avanturizma i nezadovoljstva, a zatim da je u Parizu pristupio emigrantskoj organizaciji kako je inkriminirano i da je djelovao na način kako je inkriminirano.

U organizaciji je bio aktivan odprilike do prije dvije godine, ali da je od tada opala aktivnost organizacije i njihov rad. Naveo je osim toga da je u zadnje vrijeme preživio evoluciju i konačno odlučio da se vrati natrag u Jugoslaviju, pa je sa uštedenim novcem došao do Trsta sa izbjegličkim pasošom, a iz Trsta je krenuo pješke jedne večeri prema jugoslavenskoj granici na Škofiji iako nije imao nikakve vize. Čuo je u Parizu od nekih pričati da je prema Italiji slobodan prelaz prema granci, pa nije tražio nikakve isprave.

Pokušao je da pređe granicu na samom graničnom prelazu na Brklji, ali su ga zastavili milicioneri i nakon pregleda zatvorili. Kod sebe nije imao nikakvog prtljaga niti nikakvog propagandnog materijala. U svojoj odbrani je naveo dalje da je u zadnje vrijeme u Parizu proživiljavao krize, da je bio napadan u sobi kad je spavao, da su ga nasilno opijali a zatim prijetili sa eterškim pištoljem i izvodili vani. Naveo je još nekoliko podataka iz kojih proizlazi da ga okuplja problematika djetalnosti sa eterom i kretanjem čovjeka u prostoru.

U dokaznom postupku saslušan je svjedok Ilija Sorić koji je bio u godini 1960. emigrant u Parizu. Potvrđio je da se je upoznao tamo sa optuženim i da je imao prilike zapaziti da optuženi djeluje u neprijateljskim organizacijama.

Prema tome na temelju priznanja optuženoga i iskaza svjedoka Sorić Ilije, te iz priložene dokumentacije (pisama, letaka i novina) proizlazi da je optuženi doista učinio djela koja mu se inkriminiraju.

Takve izjave u toku postupka i na glavnoj raspravi, kao što je gore navedeno, dovelo je u sumnju uračunljivost optuženoga u smislu člana 6. KZ. Zbog toga je određen ambulantni pregled po vještaku neuropsihijatu dr Petru Baturiću, koji je na temelju svog nalaza od 21. VIII 1966. (list 54) predložio promatranje u Forenzičkom centru bolnice u Vrapču. Na raspravi od 1.

IX 1966. određeno je psihijatrijsko vještovanje i promatranje, pa je isto i provedeno.

Vještovanje su proveli liječnici vještaci docent dr Vlado Rogina i dr Bartul Matiačić u Centru za forenzičku psihijatriju Bolnice u Vrapču.

Optuženi je boravio u Bolnici u Vrapču od 9. IX 1966. do 10. XI 1966., te su navedeni vještaci psihijatri dali mišljenje na temelju promatranja i pregleda i zaključili da optuženi boluje od teške duševne bolesti - shizofrenije. Sve što je utvrđeno prilikom pregleda kod optuženoga i na temelju podataka iz spisa, po mišljenju vještaka, da je dovoljno materijala da se utvrdi da je optuženi prije izbijanja psihoze bio ličnost, koja se u psihološkom smislu karakterizira stanjem tkzv. introversije sa koncentracijom pažnje i interesa unutar "JA". Osim toga vještaci su naveli da momenat izbijanja manifestne psihoze ne može se točno odrediti, ali su naveli da su utvrdili premorbitno postojanje lične dispozicije za duševno obolenje, što uz činjenicu da ovakve forme shizofrenije imaju gotovo neprimjetan, "šuljajući" početak i tok do razbuktanja kliničke slike, da je dovoljno razloga da sa velikom vjerovatnošću pretpostavite i postojanje bolesti temporacrinis. Vještaci su naveli da se kod optuženika pojavljuje čitav niz akcesornih simptoma koje nije nužno detaljno razglabati, ali su dali neke od ovih: slušne halucinacije, zapori u mišljenju, depersonalizacioni i derealizacioni fenomeni, manjak spontaniteta i inicijative, lagano kočena psihomotorika. Iz svega toga vještacu su izveli zaključak:

1. Optuženi boluje od teške, kroničke duševne bolesti - shizofrenije - paranoidnog tipa.

2. Njegova bolest postojala je vrlo vjerojatno i u vrijeme inkriminiranih čina, te se mora pretpostaviti da nije bio u stanju upravljati svojim postupcima niti shvatiti značenje djela.

3. Preporučili su izricanje mjere sigurnosti te upućivanjem u odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu zbog dalnjeg liječenja.

Prema propisu člana 6. stav 1. KZ nije krivično odgovorna osoba koja je učinila krivična djela u stanju trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostalo duševnog razvoja, ukoliko uslijed ovih stanja nije mogla shvatiti značenje svog djela ili nije mogla upravljati svojim postupcima.

Iz rezultata postupka proizlazi da je optuženi počinio krivična djela, ali ovaj sud nalazi, prihvaćajući mišljenje vještaka psihijatra, da optuženi nije krivično odgovorna osoba. Naime, vrlo je vjerovatno prema mišljenju vještaka da optuženi u vrijeme izvršenja kriv. djela nije bio uračunljiva osoba, pa jer je takvo mišljenje najvjerojatnije a drugih, odnosno suprotnih dokaza nema, to sud zaključuje da je optuženi i u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio neuračunljiva osoba.

Jer je javni tužilac ostao kod optužnice u konačnom prijedlogu, a sud je utvrdio okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost, trebalo je temeljem člana 330. tačka 2. ZKP-a presuditi da se optuženi oslobođa od optuze.

Vještaci su u svom zaključku preporučili izricanje mjere sigurnosti upućivanja u psihijatrijsku ustanovu zbog dalnjeg liječenja, a javni tužilac je alternativno predložio primjenu mjere sigurnosti iz čl. 61.KZ.

Iz prijedloga vještaka da je optuženoga potrebno uputiti u odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu slijedi da postoji opasnost za okolinu, pa su se zbog toga stekli elementi za primjenu mjere sigurnosti iz čl. 61. KZ. Sud je zbog toga odredio da se optuženi ima uputiti u Zavod za duševno bolesne osobe. Ta mjeru ima trajati dok sud ne odredi da je daljnje zadržavanje u zavodu nepotrebno.

Kad je optuženi oslobođen od optuze trebalo je odrediti da troškovi krivičnog postupka padaju na budžetska sredstva.

OKRUŽNI SUD U ZADRU

10. januara 1967. g.

Zapisničar: Stana Glavinić

Predsjednik vijeća: Mladen Manojlović

Davor Romić je bio pritvoren odnosno zatvoren u razdoblju od 11. lipnja 1966. do 1. rujna 1972. godine, kada je otpušten iz Zavoda za duševno bolesne osobe Ugljan. Prema vlastitom je svjedočenju za vrijeme istražnih radnji bio mučen elektrošokovima, a i na "slobodi" je bio onemogućen u ostvarivanju normalnog života, te je proglašen "potpuno i trajno nesposobnim za rad i privređivanje zbog duševne bolesti".

OBJAVLJEN DOKUMENT O PARTIZANSKIM ZLOČINIMA U LEPOGLAVI 1946.

Ubijali i podmetali ustašama.

Kad je umirovljeni lepoglavski župnik **vč. Mato Repić** objavio 2002. svoju knjigu *Uspomene lepoglavskog župnika*, nije ni slatio da će se kroz koju godinu iza toga objaviti dokument o partizanskim zločinima u Lepoglavi, koje on u svojoj knjizi i spominje. I to izvorni partizanski dokumenat u kojem oni priznaju svoj zločin i na bestijalan način ga opisuju. Taj zločin, jedan u nizu što su ga činili komunisti u Lepoglavi, dogodio se 6. travnja 1946. U večernjim satima stražari iz Kaznionice poubijali su pred kućnim vratima petoricu nedužnih Lepoglavljanaca. Dokument o tom stravičnom dogadaju objavljen je u knjizi dokumenata (str. 320.-321.) *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944.-1946.*, koju je 2005. izdao Hrvatski institut za povijest – podružnica u Slavonskom Brodu. U tom dokumentu komunistička vlast priznaje i «objašnjava» taj događaj.

Piše:

Tomislav ĐURIĆ

Kako se taj zločin dogodio, župnik lepoglavski, Mato Repić ovako opisuje u svojoj knjizi na str. 36.:

U noći 6. travnja 1946. ubijena su petorica lepoglavskih muškaraca, ni krivi ni dužni. Bili su to **Mato Druško, Petar Bencek, Marko Kramarić, Ljudevit Kramarić i Auguštin Kolenko**. Te noći pred kuću svakoga od njih došli su stražari iz Kaznionice, pozvali ih da izadu u dvorište, gdje su bez milosti hicima iz pušaka bili ubijeni. Bez ikakve krivnje, bez suda ili presude! Mislim da je to učinjeno jedino zato, da bi se narod zastrašio.

O ovom zločinu u Lepoglavi moralno se šutjeti sve do našeg vremena, a i danas mnogi u Lepoglavi o tome nerado govore. Tek spomenuti upravo objavljeni partizanski dokumenat otkriva cijelu istinu o tom događaju, njegovim sudionicima i naredbodavcima. Partizanska komunistička-antifašistička vlast priznaje i opisuje taj zločin u spomenutom dokumentu pod nazivom: Izvješće Okružnog komiteta KPH Varaždin upućeno Centralnom komitetu KPH o likvidaciji četvorice mještana Lepoglave od strane članova Kotarskog komiteta KPH Ivanec (pod brojem 28/46 od 27. travnja 1946.).

Detaljno se opisuje pobuda i izvršenje zločina, poimenično se spominju njegovi izvršioci i priznaje da je zločin podmetnut ustašama. Na početku tog Izvještaja se navodi: Mi smo oformili partijsku komisiju za ispitivanje Josipa Špiranca, upravnika Lepoglave, Augusta Šoštareka i Uršanić Andriju u vezi sa ubijanjem četvorice mještana u Lepoglavi. U komisiji su bili drugovi Galic Josip, sekretar K.K. Ivanec, Kolar Josip i Tucman Josip, članovi našeg Komiteta. Na ispitivanju se utvrdilo da inicijativa za takovo obraćavanje nije potekla samo od drugova Lepoglavljanaca, već je i Kotarski komitet donio zaključak na svojoj sjednici 27. ožujka, koji je omogućio ovakav postupak. U vezi sa kampanjom čišćenja naše zemlje od banditskih naoružanih grupica drugovi su održali sjednicu, ali se nisu pridržavali same onoga, što je postavljano, da se ubiju samo oni ljudi, koji se tateku sa oružjem u šumi ili se selu bježe sa oružjem, već su na sastanku postavili, da se može ubiti i pojedine ljude u selu za koje se zna, da imaju vezu sa kršćanima i rovare protiv pokreta. Kod toga su postavili da to mogu izvršiti samo dobitni članovi Partije, da bi to ostalo konspirativno. Na osnovu takovog zaključka Komiteta drug Špiranc je učinio plan sa navedenom dvojicom drugova, kojeg je pomoći narodne odbrane proveo u djelu.

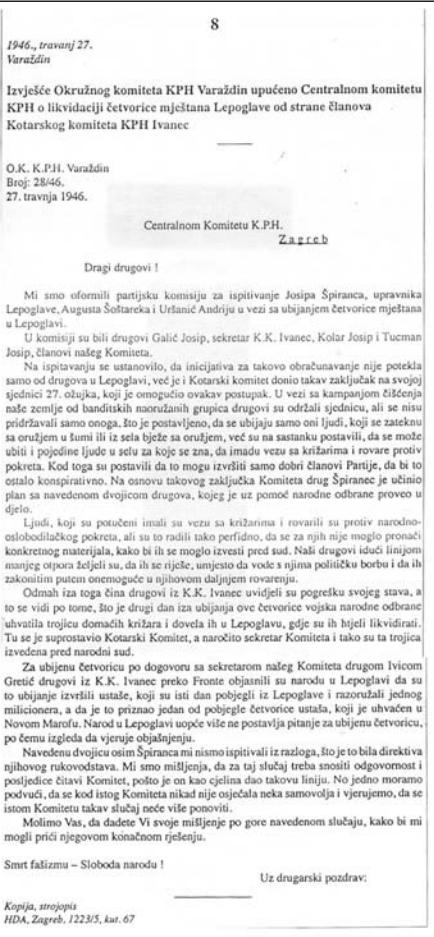
Ljudi, koji su potučeni imali su vezu sa kršćanima i rovarami su protiv narodnooslobodilačkog pokreta, ali su to radili tako perfidno, da se za njih nije moglo pronaći konkretnog materijala, kako bi ih se moglo izvestati pred sud. Naši drugovi idući linijom manjeg ojsraželi su, da ih se riječe, umesto da vide s njima političku borbu i da ih zakonitim putem onemoguće u njihovom daljnjem rovarenju.

Odmah iza tega elna drugovi iz K.K. Ivanec uvijek su pogrešno svojeg stava, a to se vidi po tome, što je drugi dan izbačuju ove četvorice vojska narodne odbrane u svrhu trojicu domaćih križara i doveša ih u Lepoglave, gde su ih hajdi likvidirati. Tu se suprostavio Kotarski Komitet, a naročito sekretar Komiteta i tako su ta trojica izvedena pred narodni sud.

Za ubijenu četvoricu po dogovoru sa sekretarom našeg Komiteta drugom Ivicom Greljić drugovom iz K.K. Ivanec preko Fronte objasnili su narodu u Lepoglavi da su to ubijanje izvršili ustaše, koji su isti dan pobegli iz Lepoglave i razoružali jednog milicionera, a da je to priznato jedan od pobjede četvorice ustaša, koji je uhvaćen u Novom Marofu. Narod u Lepoglavi uopće više ne postavlja pitanje za ubijenu četvoricu, po čemu izgleda da vjeruje objašnjenju.

Navedeno dvojicu osim Špiranca mi nismo ispitivali iz razloga, što je to bila direktiva njihovog rukovodstava. Mi smo mišljeli, da za taj slučaj treba snositi odgovornost i posljedice čitavi Komitet, pošto je on kao cijelina dao takvu liniju. No jedno moramo podvući, da se kod istog Komiteta nikad nije osjećala neka samovolja i vjerujemo, da se istom Komitetu takav slučaj neće više ponoviti.

Molimo Vas, da dадете Vi svoje mišljenje po gore navedenom slučaju, kako bi mi mogli prići njegovom konačnom rješenju.

pridržavali samo onoga, što je postavljeno, da se ubijaju samo oni ljudi, koji se zateknu sa oružjem u šumi ili iz sela bježe sa oružjem, već su na sastanku postavili, da se može ubiti i pojedine ljude u selu za koje se zna, da imaju vezu sa kršćanima i rovare protiv pokreta. Kod toga su postavili da to mogu izvršiti samo dobitni članovi Partije, da bi to ostalo konspirativno. Na osnovu takvog zaključka Komiteta drug Špiranc je učinio plan sa navedenom dvojicom drugova, kojeg je pomoći narodne odbrane proveo u djelu.

Lepoglava 1941.

U nastavku tog Izvještaja licemjerno se zaključuje:

Za ubijenu četvoricu po dogovoru sa sekretarom našeg Komiteta drugom **Ivicom Greljić** drugovi iz K.K. Ivanec preko Fronte objasnili su narodu u Lepoglavi da su to ubijanje izvršili ustaše, koji su isti dan pobegli iz Lepoglave i razoružali jednog milicionera, a da je to priznato jedan od pobjede četvorice ustaša, koji je uhvaćen u Novom Marofu. Narod u Lepoglavi uopće više ne postavlja pitanje za ubijenu četvoricu, po čemu izgleda da vjeruje objašnjenju.

Dokumenat o ovom zločinu završava rečenicom: No jedno moramo podvući, da se kod istog Komiteta nikad nije osjećala neka samovolja i vjerujemo, da se istom Komitetu takav slučaj neće više ponoviti. Molimo Vas, da dadete Vi svoje mišljenje po gore navedenom slučaju, kako bi mi mogli prići njegovom konačnom rješenju.

Nije poznato kako je CK KPH u Zagrebu reagirao na taj Izvještaj, ali sudeći po kasnijim događajima u Lepoglavi, sa zločinima se i dalje nastavljalo. Posebno treba spomenuti zločin u lepoglavskoj kaznionici, koji se dogodio 5. srpnja 1948., kada su po nalogu već spomenutog upravnika KPD-oma, Josipa Špiranca,

ubijena tri politička uznika koji su pokušali pobjeći iz zatvora. U svom bijesu zbog toga pokušaja bijega stražari su u ime odmazde ubili još 11 zatvorenika. Upravitelju Špirancu ni to nije bilo dovoljno, pa je naredio stražarima da se na zatvorenicima iživljavaju još 24 sata. Očevidci su kasnije izjavili da je to bio "pravi pakao".

U spomen tog događaja Hrvatsko društvo političkih zatvorenika u Zagrebu odlučilo je da se na taj datum – 5. srpnja 2005. otkrije spomenik pred ulazom u KPD Lepoglava, koji će biti ujedno posvećen i svim političkim uznicima monarhističke i komunističke Jugoslavije. Spomenik *Ptica iz rešetaka*, djelo akademskog slikara **Mladena Markulina** već se u pripremnoj fazi našao na meti SAB-a (Saveza antifašističkih boraca Hrvatske). Prilikom radova na podizanju spomeničkog kompleksa oni su u jednom njegovom dijelu »prepoznali ustaško slovo« - U -! Zatim je uslijedila njihova intervencija na svim razinama kako bi se onemogućilo postavljanje spomenika. Kako je sva dokumentacija bila uredna, nisu uspjeli u svojem naumu, čija je prava svrha bila – sakriti istinu o zločinima. A upravo u toj Kaznionici robijali su **dr. Alojzije Stepinac**, **dr. Franjo Tuđman**, **Vlado Gotovac** i tisuće rodoljubnih Hrvata tijekom 20. st. Spomenik je ipak otkriven 5. srpnja 2005. i umjesto najavljenog predsjednika Hrvatskog sabora **Vladimira Šeksa**, otkrio ga je **dr. Augustin Franić**, dugogodišnji lepoglavski politički uznik, a blagoslovio ga je generalni vikar Varaždinske biskupije **mons. Ivan Godina**.

Spomenuti partizanski dokument u cijelosti glasi:

«1946., travanj 27.

Varaždin

Izvješće Okružnog komiteta KPH Varaždin upućeno Centralnom komitetu KPH o likvidaciji četvorice mještana Lepoglave od strane članova Kotarskog komiteta KPH Ivanec

O.K. K.P.H. Varaždin

Broj: 28/46.

27. travnja 1946.

Centralnom Komitetu K.P.H.

Zagreb

Dragi drugovi!

Mi smo оформили partijsku komisiju za ispitivanje Josipa Špiranca, upravnika Lepoglave, Augusta Šoštareka i Uršanić

Unutrašnjost lepoglavske kaznionice

Andriju a u vezi sa ubijanjem četvorice mještana u Lepoglavi.

U komisiji su bili drugovi Galić Josip, sekretar K.K. Ivanec, Kolar Josip i Tuckman Josip, članovi našeg Komiteta.

Na ispitivanju se ustanovalo, da inicijativa za takovo obračunavanje nije potekla samo od drugova u Lepoglavi, već je i Kotarski komitet donio takav zaključak na svojoj sjednici 27. ožujka, koji je omogućio ovakav postupak. U vezi sa kampanjom čišćenja naše zemlje od banditskih naoružanih grupica drugovi su odrali sjednicu, ali se nisu pridržavali samo onoga, što je postavljeno, da se ubijaju samo oni ljudi, koji se zateknu sa oružjem u šumi ili iz sela bježe sa oružjem, već su na sastanku postavili, da se može ubiti i pojedine ljude u selu za koje se zna, da imaju vezu sa križarima i rovare protiv pokreta. Kod toga su postavili da to mogu izvršiti samo dobri članovi Partije, da bi to ostalo konspirativno. Na osnovu takvog zaključka Komiteta drug Špiranec je učinio plan sa navedenom dvojicom drugova, kojeg je uz pomoć narodne odbrane proveo u djelu.

Ljudi, koji su potučeni imali su vezu sa križarima i rovarili su protiv narodno-osllobodilačkog pokreta, ali su to radili tako perfidno, da se za njih nije moglo pronaći konkretnog materijala, kako bi ih se moglo izvesti pred sud. Naši drugovi idući linijom manjeg otpora željeli su da ih se riješe, umjesto da vode s njima političku borbu i da ih zakonitim putem onemoguće u njihovom dalnjem rovarenju.

Odmah iza toga čina drugovi iz K.K. Ivanec uvidjeli su pogrešku svojeg stava, a to se vidi po tome, što je drugi dan iza ubijanja ove četvorice vojska narodne odbrane uhvatila trojicu domaćih križara i dovela ih u Lepoglavu, gdje su ih htjeli likvidirati. Tu se je suprostavio Kotarski Komitet, a naročito sekretar Komiteta i tako su ta trojica izvedena pred narodni sud.

Za ubijenu četvoricu po dogovoru sa sekretarom našeg Komiteta drugom Ivićem Gretić drugovi iz K.K. Ivanec preko Fronte objasnili su narodu u Lepoglavi da su to ubijanje izvršili ustaše, koji su isti dan pobegli iz Lepoglave i razoružali jednog milicionera, a da je to priznao jedan od pobegle četvorice ustaša, koji je uhvaćen u Novom Marofu. Narod u Lepoglavi uopće više ne postavlja pitanje za ubijenu četvoricu, po čemu izgleda da vjeruje objašnjenju.

Navedenu dvojicu osim Špiranca nismo ispitivali iz razloga, što je to bila direktiva njihovog rukovodstava. Mi smo mišljenja, da za taj slučaj treba snositi odgovornost i posljedice čitavi Komitet, pošto je on kao cjelina dao takvu liniju. No jedno moramo podvući, da se kod istog Komiteta nikad nije osjećala neka samovolja i vjerujemo, da se istom Komitetu takav slučaj neće više ponoviti. Molimo Vas, da dадете Vi svoje mišljenje po gore navedenom slučaju, kako bi mi mogli prići njegovom konačnom rješenju.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Uz drugarski pozdrav...»

Pogled kroz rešetke

NAJSTARIJA HRVATSKA DIJASPORA–JANJEVO (II.)

(Od prvog spomena do 1918. godine. Povodom 700. obljetnice dolaska Hrvata na ove prostore)

Topografija (mjestopis) Janjeva

Ako pogledamo zemljovid Kosova i za orijentir uzmememo glavni grad, Prištinu, jugoistočno od Prištine naći ćemo na karti gradić Janjevo, najstariju dijasporu (iseljeničku skupinu) hrvatskog naroda. Južnije od Janjeva nalazi se gradić Lipljan (lat. Ulpian). Lipljan je stari gradić kojega su naseljavali stari Iliri/stanovnici Dardanije (današnjeg Kosova). Kroz Lipljan prolazi Ibarsko-vardarska željeznička pruga, kojom se stiže u Skopje. Iz Lipljana vodi asfaltirana cesta za Janjevo.

U Janjevo se ulazi kroz klanac rijeke Janjevke zvan Žabica. To je jedini ulaz i izlaz iz Janjeva autom. Gradić Janjevo je okružen bregovima. Sa sjeverne strane nalazi se Boralin, lijevo od njega je vulkanski vrh Veletin. Istočno od Boralina je Banjica i brije Pažić. Desno od Pažića nalazi se Bijela zemlja, koja se nastavlja na Kovčevac, a ovaj prelazi u Grab. Kada se ulazi u Janjevo, Grab je s desne strane klanca, a s lijeve je brije Teća. Na njemu je i istoimeno selo. Drugo selo u neposrednoj blizini Janjeva nalazi se na Veletinu i zove se Šaškovce, a dobilo je ime po Sasisma, koji su radili u tom dijelu janjevačkog rudnika. Zapadno i neposredno iznad Janjeva nalazi se brije Glama. Na njemu se nalaze janjevački vinogradi. Ambrož Matušić, salezijanski provincijal, o Glami je ispjевao pjesmu, koje prva kitica glasi:

«Nigdje nema ljepšeg kraja, / Nego što je Glama brije. / To je pravi kutak raja, / Domovine naše stijeg. / Živio, živio Glama brije! / Još ljeta sto!»

Janjevo pod osmanlijskom vlašću

Osmanlijska ekspanzija na Balkan ostvarena je uz pomoć i suradnju s kršćanskim vladarima. Grk Oikonomides u svojoj knjizi: »Turks in Europe» (*Turci u Europi*) (str. 159.-162) tvrdi, da su prvi turski vojnici prešli na Balkan na poziv stanovitoga komandanta Catalana 1305. Nekoliko godina kasnije, Turke koji su ušli u Srbiju kroz učinjenu «fisuru» (putotinu), srbski kralj Milutin namjeravao je upotrijebiti protiv bizantske vojske. Naselili su srpski teritorij. Pomoću ovih naseljenih 1500 Turaka u Milutinovoj kraljevini, moguće je razjasniti zagonetku u jednom dubrovačkom dokumentu od 1353., da je jedna kosovska kršćanska djevojka, Yeni iz Lipljana bila kupljena od Turčina Yunana.

Piše:

Primo PALIĆ

I car Dušan je zapošljavao i upotrebljavao Turke protiv Bizanta. U Turskoj je vladao otomanski vladar Orhan. Turci su pljačkali u okolini Constantinopola (Carigrada, današnjeg Istanbula). Kada je Orhan 1354. zaposjeo obalu, ona je postala uporišno područje za daljnje osvajanje Europe. Orhana 1360. nasljeđuje mladi sin Murat, koji nastavlja ekspanziju u Trakiji, Bugarskoj i Makedoniji. Osvajanjem ključnog grada Hadrianopolisa (Jedrene), Turci ga nazvaše Edirne, postao je prva

turska prijestolnica u Europi, 1361.-1453., tj. do pada Carigrada pod osmanlijsku vlast i odskočna daska za daljnja osvajanja. Slijedile su bitka na Marici 1371. i Kosovska bitka 1389.

Turskim osvajanjem Kosova, sva rubarska mjesta i dubrovačke naseobine dolaze pod tursku vlast, osim Novog Brda, koje je nakon dugog opsjedanja palo 1. lipnja 1455. Nakon pokolja i stradanja, životne prilike Janjevaca i ostalih Dubrovčana, u ostalim naseobinama: Novom Brdu, Letnici, Trepči, Prizrenu i Prištini postale su teže. Radi važnosti rudnika i podpore Dubrovniku, Turci Novom Brdu i Janjevu dopuštaju da zadrže neka prava u administraciji, da izaberu vlastitu upravu i vlastiti sabor. Oslobođeni su plaćanja takse za nemuslimane (harač). Ova prava imali su i poljoprivrednici, jer su istodobno bili i pomoćni radnici u rudnicima. U svemu tome imali su podporu Dubrovnika. U sudsko-pravnom pogledu za Janjevo i Novo Brdo postojao je jedan kajluk (sud) u Novom Brdu.

Legenda da je Janjevo dobilo ime po nekoj Janji «nedokoljki» ne stoji, jer se Janjevo spominje još 1303. u pismu Benedikta XI. barskom biskupu Marinu i ponovno u pismu pape Klementa VI. caru Dušanu 1346., a Kosovska se bitka dogodila 1389.

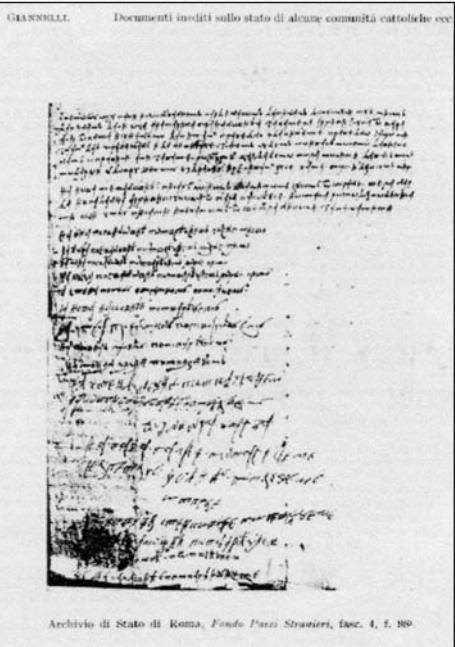
Pored srebra i zlata iz Janjevačkog rudnika, kao uzgredni proizvod dobivalo se i olovo. Turci su olovo upotrebljavali za prekrivanje krovova džamija, kupališta (hamama), tržnica (bazara) i u vojne svrhe kao topovsko olovo. 1573. iz Janjeva je poslana određena količina olova u Sofiju. 1574. veliki vezir Mehmed - paša Sokolović daje nalog kadijama (sudcima) u Skopju, Kratovu, Velesu i Štipu, da iz rudnika u Janjevu pribave određenu količinu olova. (Rizaj Skender, Rudarstvo Kosova od XV-XVIII veka; Priština; 1968. str. 128.)

Vjerske prilike u Janjevu i na Kosovu

Za vladavine srpskih kraljeva, Sasi i Dubrovčani su imali slobodu prakticirati svoju vjeru. U crkvama, u bogoslužju je upotrebljavan latinski jezik. Misu i sve crkvene obrede obavljal su katolički svećenici i redovnici. Janjevački Dubrovčani su radi latinskog jezika nazivani Latinima. Saksonce su nazivali Sasisma. Sasi u Novom brdu su imali svoju vlastitu crkvu, koju su sami izgradili i u njoj se okupljali na bogoslužju. Misa se služila na latinskom, a pjevalo se na njemačkome i latinskom. Već je spomenuto da su imali i svoje sudstvo. Sve je to bilo moguće jer ih je u tome štitila Dubrovačka Republika.

Jedino za vladavine cara Dušana, vjerska sloboda je ukinuta. Svojim zakonom car Dušan je ukinuo vjerske slobode i uveo stroge kazne za sve osobe, koje se podvrgavaju latinskom obredu. U zakonik je unio posebni paragraf protiv «katoličke hereze». Bilo je i nasilnog pokrštavanja i prevodenja na pravoslavlje.

Za vrijeme turske vladavine, u vrijeme ratnih pohoda, pokolja i neposredno nakon turskih osvajanja, nije bilo vjerskih sloboda nego prisilnog islamiziranja i poturčivanja. Srbijom i Smederevom upravljao je Đurađ Branković, ali je priznavao tursku vlast. Nije se slagao da Hunjadin Janko (lat.: Iancu de Hunedoara) upadne sa svojom vojskom u Srbiju i da napadne Turke. Mavro Orbini, dubrovački kronicar, bilježi, da kad je Đurađ Branković

Archivio di Stato di Roma, Fondo Paesi Stranieri, fasc. 4, f. 389.

Dio pisma katolika iz Janjeva, Novog Brda, Letnice i Trepče papi Grguru XIII od 31. kolovoza 1578. g., s podpisima 15 vjernika.

saznao za namjere Hunjadina Janka, to je dojavio turskom sultanu Muratu II. Hunjadin Janko je krajem rujna 1448. prešao u Srbiju, ignorirajući Brankovićevu zabranu i marširajući dolinom Morave 17. listopada iste godine stigao na Kosovo, gdje ga je dočekala turska vojska. Hunjadin se morao povlačiti. Povjesničari su ovu bitku na Kosovu nazvali II. Kosovska bitka. Prvoj Kosovskoj bitci bila je slična i po izdaji. Postoji podatak da je Janko Hunjadi boraveći na Kosovu bio na misi u crkvi sv. Nikole u Janjevu. O tome svjedoči i jedan izvještaj skopjanskog Nadbiskupa Matije Mazareka 1762. (Archivio congregazioni de Propaganda Fide).

Nakon pada Novog Brda, Turci su sakonsku katoličku crkvu pretvorili u džamiju 1460. Uhitili su 320 dječaka i odveli ih u Anatoliju, gdje su ih školovali za janjičare. Janjičarske jedinice su bile sultanova osobna stalna vojska. Janjičari su bili gori od samih Turaka. Oni su činili zulum (nasilje). Poznata je srbska izreka: *Poturica gori od Turčina*. To potvrđuje i pjesma iz doba I. srbskog ustanka 1804: «*Trči Đorđe od grada do grada / I gradane Turke dovikuje. / Čujete li vi turski građani, / Na gradove otvarajte vrata, / Izmeđ sebe dajte zulumćare.*»

Uhićenje i odvadanje dječaka nazvano je danak u krvi. U kasnijem periodu dolazilo je do poboljšanja vjerskih sloboda, posebno nakon Otomanske reforme. Dobar prikaz vjerskih sloboda dao je Ciro Giannelli u svom djelu: «Documenti inediti sullo stato di alcune comunità cattoliche ecc. Chatholiche dela Serbia meridionale nel 1578» (Neizdani dokumenti o stanju nekih katoličkih zajednica u srednjostoljetnoj Srbiji 1578.) Radi se o dva originalna dokumenta (pisma) u državnom arhivu u Rimu, pod oznakom Fond stranih zemalja, svezak 4 (Originale nell' Archivo di stato in Roma, sotto la signatura Fondo paesi strani eri fasc 4.).

Prvo pismo počinje sa «Isus i Maria, na 25. mjeseca augusta, na 1578, u lannev ... » Pismo je bilo upućeno dubrovačkom vikaru, kojega mole da se zauzme da papa imenuje fra Marina Brajanovića za barskog nadbiskupa ili za leškog biskupa. Slijedi 15 potpisa: «la Nia Plebanović, potvrđujem gorne pismo ... » i tako redom do petnaestog potpisa.

Drugo pismo počinje sa «Isus i Maria, na 1578., na 31. mjeseca augusta u lannev ... » Pismo je opširno i u njemu predlažu papi Grguru XIII., da fra Marina Brajanovića imenuje za barskog nadbiskupa ili biskupa. Ponudili su da bi Janjevcima sami izdržavali biskupa, tri popa i tri đakona. Na kraju pisma slijedi 15 potpisa: «la Nia Plebanović potvrđujem gorne pismo ... » i tako redom do petnaestog potpisa.

Na molbu Janjevaca i katolika Novog Brda, Letnice i Trepče i nakon pribavljanja mišljenja, papa Grgur XIII. imenovao je 15. listopada 1578. fra Marina Brajanovića za biskupa u Leshu. (Ovo je kratki prikaz sadržaja pisama iz «Dокументи inediti» Cire Giannellija.). Kako je pismo dospijelo u državni Arhiv, ne može se reći (nije jasno).

Iзвještaj barskog nadbiskupa Marina Bizzija o stanju vjerskog života katolika na Kosovu papi Pavlu IV 1577. iznosi dojmovo s puta od albanske luke Lesh do Novog Brda. Opisujući crkvu u Janjevu istaknuo je da su s tornja skinuta i skrivena 4 zvona da ih Turci ne odnesu. Petar Mazarechi u svom izvješću kongregaciji predlaže da osnuje biskupiju u Prizrenu, a biskup da stoluje u Janjevu. Predložio je Papi Urbanu VIII osnivanje Ilirskog kolegija u Loretu Italija. Papa Klement X. imenuje Franju Sojmirovića prizrenskim biskupom 1650., a 1651. Andriju Bogdaniju imenuje za ohridskog nadbiskupa. Listopada 1655. Andrija Bogdani je imenovan za skopjanskog nadbiskupa, a toj je biskupiji priključena i prizrenska biskupija. Franjo Sojmirović je imenovan za ohridskog nadbiskupa. Nadbiskup Andrija Bogdani 1677. u svojoj 80. godini zbog bolesti, podnosi ostavku papi Inocentu XI. Papa prihvata ostavku i iste godine imenuje Petra Bogdanija za skopjanskog nadbiskupa.

Dne 24. rujna 1677. Petar Bogdani izvješće kongregaciju o teškom položaju i zlostavljanju katolika u cijeloj nadbiskupiji. Petar Bogdani stolovao je u Janjevu, gdje je bio siguran i imao mir, pa se dao na pisanje, te je tako u Janjevu napisao značajno teološko filozofsko djelo: »Cuineus Prophetarum de Christo Salvatore mundi» (Zbor Proroka o Kristu Spasitelju svijeta) na latinskom i albanskom. Rukopis je dovršen 10. listopada 1683. Kasnije je djelo prevedeno i na talijanski. Djelo je imalo veliki odjek u kulturnom svijetu, pa je među hvaliteljima bio i Pavao Ritter Vitezović i ličko-krbavski župan i knez od Like, Petar Rikardi, koji je napisao hvalospjev na hrvatskome.

Iste godine, 1683. Turci su poraženi pod Bečom, koji je bio opsjedan od velikog vezira Kara Mustafa - paše. Nakon poraza pod Bečom nastalo je još gore stanje za kršćane, koji su bili pod turskom vlašću. Radi osvete ubijani su svećenici i vjernici, a česte su bile i otimačine i paleži kuća i imovine. Ulaskom carske vojske u Beograd i prodiranjem kroz Srbiju prema jugu, pod zapovjedništvom generala Ottavija Piccolominija 1689., carska vojska stigla je i na Kosovo. Nadbiskup Petar Bogdani se nalazio u Prizrenu, gdje je stigao i General Piccolomini. U Prizrenu se general razbolio od kuge. Kraj samrte postelje uz generala Piccolominija bio je nadbiskup, koji mu je udjelio bolesničku pomast. Od kuge je obolio i sam nadbiskup Bogdani. Odvezen je u Prištinu i 3. prosinca 1689. preminuo. Pet dana prije smrti sačinio je oporuku, koju je potpisalo 7 svjedoka, koji su s generalom Piccolominijem stigli u Prizren. Fridrich Prinz von Aspermon je bio određen za izvršitelja oporuke.

(nastavit će se)

PORUKA

*Oh, djedovi moji!
Što ste nam ostavili
posljednji boj?*

*Zar niste mogli
ili znali više?
Na rodnom kamenu poruka piše:
- S hrvatskog lica suza se ne briše -*

*Grobovi vaši više se ne broje
i nisu tamo gdje treba da stoje.*

Ivan DUJMOVIĆ

SLAVKO MILETIĆ: ZA DOSTOJANSTVO I SLOBODU

Ovih je dana iz tiska, u izdanju HDPZ Mostar, u biblioteci "Sjećanja i svjedočenja", knjiga br. 3, izšla knjiga Slavka Miletića, pod nazivom Za dostojanstvo i slobodu.

Knjiga se sastoji od proslova kojeg je napisao **mr. sc. Ivan Kraljević**, koji je ujedno i urednik ove knjige, dok je lektor i korektor prof. **Ilija Drmić**. Valja spomenuti da je autor grafičke obrade prof. **Dragana Zovko**, a knjiga je objavljena u mostarskoj tiskari "Grafičar". Knjiga je također za naše prilike objavljena u visokoj nakladi od 1000 primjeraka.

Knjiga se sastoji, osim uvida (proslova), od prvog dijela koji sadrži ova poglavla: Neka sjećanja iz djetinjstva i mlađenštva, Pokušaji razbijanja komunizma, Osnivanje Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, Sudski proces protiv mene, Utemeljenje Hrvatske demokratske zajednice u Zenici 24. siječnja 1990., Razapinjanje na krž u istražnom postupku.

Drugi dio (kao dodatak) sastoji se od sljedećih poglavla: Susret s generalom **Zvonimiro Červenkom**, Razgovor Venite Popović s Ignacom Koštromanom, Katolicizam i Hrvati u viđenju **don Bože Markotiće**, **Nikola Pišker** o Slavku Miličeviću, Hrvatski vitez **Marko Ćavar**, Činjenicama protiv nekrofilije, Heroj na štakama, Sabrani spisi **Brune Bušića**, S fra **Ferdom Vlašićem** u zatvoru.

Knjiga je bogata i slikama, a pri kraju je dodatak u kojem prof. **Stjepan Galić**, u poglavju koje nosi naslov "Prometejske patnje za vrhunske ideale", govori o Slavku Miletiću, njegovu životu i stradanju te ljubavi prema hrvatskoj domovini i svojoj katoličkoj vjeri. Na kraju je i kazalo osoba spomenutih u ovoj knjizi.

U ovoj knjizi nalazimo svjedočanstvo o stradanju samog pisca kao pripadnika hrvatskog naroda, ali i o svim drugim poz-

Piše:

prof. Bruno ZORIĆ

natim Hrvatima koji su stradavali u vrijeme komunističke strahovlade na području Bosne i Hercegovine, te osjetili sve nedaće **Titovih** robijašnica i onih koji su sprovodili ideologiju komunističke par-

tje. Biti Hrvat u BiH u vrijeme od 1945. do devedesetih godina, značilo je svaku vrstu ponižavanja, tamničenja, batinanja, teške robije, spavanje na golom betonu bez pokrivača i kraj otvorenog prozora.

Osnutak HOP-a 1953.

Što znači biti Hrvat najbolje je osjetio Slavko Miletić, koji je rođen u Zenici, selo Gradišće-Podnožje, 9. kolovoza 1926. godine, od oca **Luke** i majke **Ruže r. Ivanković**. Osnovnu školu završio je u Zenici, pa je još kao dječak osjetio torture srpskih učiteljica i to samo zato što je

Hrvat. Odgajan u nacionalnom i vjerskom duhu, Slavko Miletić je već tada, u najranijoj mладости, bio vjeran svome hrvatskome narodu i svojoj katoličkoj vjeri. Kao Hrvat od najranije mладости, radeći teške fizičke poslove u Zenici i Njemačkoj, prijavio se u Crnu Legiju **Jure Francetića**. Zbog mладости, tada je imao samo 16 godina, nije prihvaćen u Legiju, već ga je Francetić uputio da malo odraste, pa kad navrši 18 godina, da mu se prijavi. To je vrijeme kada su u BiH partizani počeli sve intenzivnije ratovati i kad su pripadnici raznih naroda u BiH ubijali jedni druge. To je najbolje osjetio Miletić, koji je neko vrijeme u tim teškim danima otišao i na rad u Vojvodinu, a 10. studenoga 1945. zaposlio se ponovno u željezari u Zenici.

Kao osviješteni Hrvat, zajedno s pojedincima koje poimence spominje, 10. travnja 1953. osnovao je Hrvatski oslobodilački pokret, zbog čega je nakon Udbina otkrića bio uhićen i zajedno sa svim pripadnicima ovog pokreta zatvoren. Bio je uhićen 7. listopada 1958. U ovoj skupini, kako auktor spominje, bili su uhićeni: **Anto Đapić**, **Ilija Marinić**, **Alojz Miletić**, **Jure Opačak**, **Ilija Jandrić**, **Matan Udovičić**, **Mijo Sičanica**, **Marijan Kosić**, **Mato Adžić**, **Ivica Blažević**, **Nikola Mijatović**, **Stipo Blažević**, **Josip Blažević**, **Drago**

Udovičić i Slavko Miletić. Svi su oni osuđeni na dugogodišnje robije i tu robiju izdržavali u KPD Zenica.

Slavko Miletić je bio u prvi mah osuđen na smrt strijeljanjem, a kasnije je odobrilo 19 godina strogog zatvora. Bio je osumnjičen da je spremao atentat na Tita, iako on to nikada nije priznao. Bio je prisiljavan to priznati, pa su mu pripadnici Udbe prijetili da će ga živog zakopati. Redovito su ga batinali, bacali na pod koji je bio pokriven lomljenim stakлом, pa je

često bio krvav, modar i ozljedivan. Neki su osudenici bili osuđeni na kazne zatvora i sprovedeni na Sv. Grgur, kao Anto Đanić, Marijan Kosić, Drago (Ćire) Udovičić, Stipo i Josip Blažević, Pero Vidović i

U vrijeme kad je Titova tira nija bila pri kraju i kad su došli vjesnici novih demokratskih promjena, Slavko Miletić bio je jedan od utemeljitelja HDZ-a u Zenici i to 24. siječnja 1990. Svoj domoljubni rad nastavio je u

HDZ BiH u Zenici

drugi, a on je svoju robiju od-

robio u Zenici.

Junaštvo ovog čovjeka najbolje se može osjetiti u njegovim nadljudskim patnjama koje je sproveo u krvavim robi jašnicama u BiH. Redovito batinan, izgladnjivan, mučen, često vođen na strijeljanje, a preko dvije godine proživio je u okovima, nogu i ruku zavezanih teškim verigama. Ali, vjera u bolje sutra za hrvatskog čovjeka hrabrla ga je i živio je u nadi, da će hrvatski čovjek doživjeti svoju slobodu i svoje uskrsnuće. Slavko Miletić s takvom vjerom i takvim hrvatskim odgojem u ljubavi prema svome narodu i katoličkoj vjeri, nije mogao biti uništen i savladan ni tjelesno, niti duševno.

BiH, ali je za vrijeme ratnih sukoba bio prisiljen pobjeći u Hrvatsku, naselio se u okolini Zadra, a sada trenutno boravi u Vodicama kod Šibenika.

Kao što je spomenuto, knjiga sadrži i neka druga poglavla iz života i rada Slavka Miletića, pa tako on spominje svoj susret s gen. Z. Červenkom, razgovor Venite Popović s Ignacom Koštromanom, kao i druga zanimljiva štiva i viđenja. Knjiga je osobito obogaćena mnoštvom fotografija, što je samo čini bogatijom i zanimljivijom. Kao i mnogi drugi Hrvati tako je i Slavko Miletić doživio svoju Golgotu i to samo zato što se rodio kao Hrvat i što je volio svoj hrvatski narod i svoju katoličku vjeru. Ovaj čovjek sada ima 81 godinu, on i njegova supruga **Danica** žive u Vodicama od 75 KM, te jedva životare. Za ono što je on učinio za svoj hrvatski narod, zaslужio je da se i ovaj naš narod bolje odnosi prema njemu u njegovoj starosti i bolesti.

Stoga preporučujemo da se ovomu našem uzornom i velikom Hrvatu pomogne barem kupnjom njegove knjige i to po cijeni od 80,00 Kn, narudžbom na broj tel. 022/ 441-187 ili na adresu: Slavko Miletić, Stabljinac 2, br. 25, 22211 Vodice. Time ćemo se barem odužiti i poštovati njegovu patnju i njegovo stradanje. •

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom prva tri tjedna prosinca 2006., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Duro	Crljenko	Zagreb	500,00 KN
Marijan	Čuvalo	Zagreb	200,00 KN
Milica	Alić	Zagreb	200,00 KN
Vladislav	Musa	Munchen	100,00 KN
Ante	Mažuran	Zagreb	100,00 KN
Ljubica	Bujanović	Zagreb	300,00 KN
Mira	Petrak	Zagreb	800,00 KN
Stipan	Mušterić	Zagreb	300,00 KN
Ratimir	Mlinarić	Rijeka	200,00 KN
u k u p n o			2.700,00 KN

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

ISPRAVAK

U Političkom zatvoreniku za studeni 2006. (br. 177/XV.) potkralo se nekoliko pogrešaka koje valja ispraviti. Prva fotografija na str. 8. snimljena je «na grobištu Pod Krenom», a ne «pod Krenom». Potpis ilustracije na str. 17. trebao je glasiti: «**Dr. Miloš Obrknežević...**», a ne: «Dr. Milan Obrknežević...». na str. 18. nalazi se «metropolit Hrvatske pravoslavne crkve **Germogen**», a ne «mitropolit». Ispričavamo se čitateljima. (Ur.)

U POVODU VIJESTI O JEDNOJ BEATIFIKACIJI (2.)

(Ili: Marica Stanković - "Godine teške i bolne", treći put)

O s. **Marici Stanković** dosad sam pisala u ovom našem listu tri puta. Vrlo opširan članak objavljen je prigodom četrdesete obljetnice njezine smrti 1997. (br. 66 na str. 43.-44.), pa opet 2001. (br. 107, str. 48.-49.) nakon izlaska njezine knjige, na koju se i sad osvrćem.

Naime, u prethodnom, 176 br. našega *Političkog zatvorenika* objavljen je veliki članak pod gornjim naslovom. Kako sam prozvana da se izjasnim, evo to i činim.

U svojoj knjižici s. Marica je opisala

Piše:

Kaja PEREKOVIĆ

lo onih koji bi pomogli vražjem odvjetniku, kako se obično naziva osoba koja će na procesu govoriti protiv beatifikacije".

Ne mislim pobijati **Višnjin** stav, jer svatko ima pravo na vlastito mišljenje, pa u tome ne bi trebalo biti ništa sporno. Ali zlo je tek onda ako bi se govorila neistina. Vjerujem da se Višnja ne bi time služila. Vjerljivo je ona napisala istinu koju je čula od osobe koju spominje glede "žličice ulja".

Malo je čudan dio članaka koji glasi:

"U taj čas dolazi u sobu jedna supatnica iz sobe kraj naše i nosi u ispruženoj ruci žličicu s uljem. Kaže: 'Kriminalka iz susjedne sobe šalje vam ulje'. Bilo je više milosrđa u gesti jedne kriminalke".

Također ne mogu vjerovati što piše na istoj stranici o **Kati Lončarević**. Znam da je s. Marica Katu poznavala puno prije no što je upoznala na primjer mene, Višnju i druge.

Kata i Marica su se poznavale još iz orlovske organizacije i prvih dana Križarstva. Kako u tekstu piše o sebičnosti i škrrosti s. Marice, sve da je i bila škrtka, vjerujem da takva ne bi bila prema Kati. Što se, pak, tiče navoda da Marica napada "mlade socijalistkinje", ne mogu se oteti dojmu da su preosjetljive one, koje su spomenute, pa time i pogodjene. Ona tek govorila što su žene morale prolaziti u tom paklu logora i "preodgoja". Ne znam zbog čega autorica tako uporno brani npr. **prof. Benešić**, ako je znano ne samo s. Marici i **Vlasti Arnold**, nego i drugima, kako je bolna i ranjena bila duša bolesne Jelke što je popustila pod pritiskom "preodgoja" (v. na str. 68., u knjizi "Godine teške i bolne").

Kako je u prošlom broju jedno drugo razmišljanje izložila potpisnica toga članka, mislim da je to dobro, jer prigodom prikupljanja podataka o punoj istini treba biti mjesto i za ulogu "đavoljeg advokata" (*advocatus diaboli*). Upravo pred sobom imam isječak iz Večernjeg lista od 8. prosinca., str. 14.: "Vatikan: Javni poziv protivnicima proglašenja Ivana Pavla II blaženim. U Vatikan je stiglo 20.000 potpore beatifikaciji Ivana Pavla II... Kauza beatifikacije (...) mora voditi računa i o svjedočenjima koja se tome protive (...) Naime za dobar proces ima čini se prema-

Nevenku, zanima se za moje poglede i dospio čak sasvim zbijenom učiniti inače tako čestitu i dobру **Kaju Pereković**, ipak mu nije uspjelo ništa..."

Iz ovoga ja vidim samo njezinu zabrinutost da se, ne daj Bože, skrene s ispravnog puta. Što se tiče "kulturne ekipe", Višnja Sever to nekako previše idealizira. Izgleda kao da nam je baš bilo lijepo u logoru. Eto, bilo je prilika za zabavu i kulturno uzdizanje, čitanje knjiga koje poželiš, sviranje glasovira i - pjevaš, pjevaš što želiš. Ovo što je Višnja spomenula, odnosi se uglavnom na "Rebeku". Zna se da je "Rebeka" bila izolacija iz koje se nije susretalo s ostalim zatvorenicama. Čak su naše šetnje bile strože nadzirane. Istina je da su inteligentne mlade osobe koristile svaku priliku da sačuvaju mentalnu ravnotežu, pa su samoinicijativno pripremale igrokaze i skečeve, kako bi prikratile vrijeme, jer smo čitav dan bile zaključane u "Rebeki" (bivšoj štali).

S obzirom na to da je Višnjin članak ponukao mnoge da me začuđeno pitaju: "Što to Višnja hoće?", i mene je ponukao, da dam svoje mišljenje. Zato zainteresirana preporučujem da pročitaj u moje prethodne članke u Zatvoreniku ili na bave knjižicu s. Marice Stanković "Godine teške i godine bolne". Sami prosudite...

Višnja je svoj članak završila riječima: "Ne sudite da ne budete osuđeni". I ja tako mislim. •

SPECIJALNI I SVJETOVNI PREGLED

U POVODU VIJESTI O JEDNOJ BEATIFIKACIJI

(Osvrt na knjigu Marice Stanković "Godine teške i bolne", Zagreb, Glas Končila, 2000.)

Piše: **Hrvoje SEVER**

DRAGO LJURČIĆ (DOSEŽ)

*Molim da pređete pratile
u redakciju i u noge,
ti si ostale ista
ko buje u nekakvoj dragi.*

*Jeste hrvoje Čeljek i nude
u svetu i u temnoj pozadini,
čak i u nečemu u kojem
uz potrebu voleći vježbati.*

*I molim da ne budete žaliti
za ovu lenu vježbeni novac,
jer vodim danas blizu
u trake na pane ruse.*

*I molim ne vježbeni širi
i historički poključi svježaju
i jave ne more breći,
ti je i nekih u koju je.*

ZATVORENIK Br. 176, studeni 2006.

Osvrt V. Sever na knjigu M. Stanković

teške dane svoje i ostalih političkih osuđenica u logoru Slavonska Požega. Na svakoj stranici, iz svakog retka treperi plaha duša plemenite osobe, koja je čitav život posvetila odgoju hrvatske ženske mlađeži pod geslom "Za vjeru i dom".

Kako je u prošlom broju jedno drugo razmišljanje izložila potpisnica toga članka, mislim da je to dobro, jer prigodom prikupljanja podataka o punoj istini treba biti mjesto i za ulogu "đavoljeg advokata" (*advocatus diaboli*). Upravo pred sobom imam isječak iz Večernjeg lista od 8. prosinca., str. 14.: "Vatikan: Javni poziv protivnicima proglašenja Ivana Pavla II blaženim. U Vatikan je stiglo 20.000 potpore beatifikaciji Ivana Pavla II... Kauza beatifikacije (...) mora voditi računa i o svjedočenjima koja se tome protive (...) Naime za dobar proces ima čini se prema-

teške dane svoje i ostalih političkih osuđenica u logoru Slavonska Požega. Na svakoj stranici, iz svakog retka treperi plaha duša plemenite osobe, koja je čitav život posvetila odgoju hrvatske ženske mlađeži pod geslom "Za vjeru i dom".

Kako je u prošlom broju jedno drugo razmišljanje izložila potpisnica toga članka, mislim da je to dobro, jer prigodom prikupljanja podataka o punoj istini treba biti mjesto i za ulogu "đavoljeg advokata" (*advocatus diaboli*). Upravo pred sobom imam isječak iz Večernjeg lista od 8. prosinca., str. 14.: "Vatikan: Javni poziv protivnicima proglašenja Ivana Pavla II blaženim. U Vatikan je stiglo 20.000 potpore beatifikaciji Ivana Pavla II... Kauza beatifikacije (...) mora voditi računa i o svjedočenjima koja se tome protive (...) Naime za dobar proces ima čini se prema-

br. XLV / 1682

ZAGREB Otvoren kanonski postupak beatifikacije Marice Stanković

Potpore laicima, ženama i odgoju

U prepujnj »plavoj dvorani« Nadbiskupske dvorane Zagreba, pod predsjedanjem zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića, u četvrtak 16. studenoga održana je svečana sjednica otvaranja dijecetskog informativnog kanonskog postupka za beatifikaciju Marice Stanković, utemeljiteljice svjetovnog instituta Srdnice Krista Kralja, za koju u crkvenoj javnosti postoji snažno uvjerenje da je umrla na planu svetosti.

Na svečanoj sjednici nakon pjesme bogoslova i kardinalne uvedine riječi Marice Stanković predsjedao je kardinal Bozanić.

Glas Končila u br. od 26. studenoga 2006. izvješće o postupku beatifikacije M. Stanković

SJEĆANJE NA SESTRU MARICU

Člankom **Višnje Sever** u «Političkom zatvoreniku» od studenoga 2006., objavljenim pod naslovom «O jednoj beatifikaciji», ostala sam zatećena. Taj članak smatram uvredljivim iz mnogo razloga. Osoba kao što je bila sestra Marica nije nikako zaslužila da ju netko blati radi svojeg subjektivnog mišljenja, svoje taštine i neobrazovanosti, što je učinila Višnja Sever.

Marica Stanković

Sestruru Maricu znam još od 1943., kad sam kao djevojčica od 13 godina bila s jednom skupinom križarica iz Vinkovaca nekoliko dana na duhovnim vježbama u Palmotićevu, gdje nam je osim sestre Marice, držao predavanje i profesor **Gundulić** (ubijen u Macelju), pater **dr. Kozelj** i drugi. Jako zadovoljne smo se vratile u Vinkovce.

Taj dragi lik, te zvonke riječi i blage oči ostale su nam u trajnoj uspomeni. Dugo se poslije nismo vidjele (bio je rat), dok nije došlo do susreta u logoru u Slavonskoj Požegi, kod jednog dijeljenja ručka. Kad me je vidjela onako, pamtim ono njeno nasmijano i dobrodušno lice, samo je izustila: «Pa zar i djecu hapse?». Sreća da nije bilo glasnije, jer bi ona zbog te primjedbe završila u samici da ju je čula stražarica. Poslije toga sam nastojala da se susretнемo. Svaku sam moguću prigodu koristila, da izbjegnem nadzor stražarica ili «doušnika», kako bih s njom izmjenila nekoliko riječi. To mi je rijetko uspjevalo

jer sam radila na gradilištu, a nju su jako često premještali iz sobe u sobu (ili) u samicu.

Radila je na raznim mjestima da ne bi «loše utjecala» na nas. Bila je pod strogom prismotrom, jer su je smatrali opasnom klerikalkom. No, nekad je ipak uhvatila priliku da mi pruži koji keks ili bonbon, jer je ona dobivala pakete od časnih sestara iz Požege, a ja sam pakete dobivala vrlo rijetko. Moja je mama ostala vrlo mlada udovica s troje djece. Rat i poratne prilike teško je proživiljavala u siromaštvu. Nije dobila tatinu mirovinu, pa bi zbog toga moj pakte, i kad bi stigao, sadržavao tek nešto malo kruha i možda malo slanine i voća.

Bilo je još djevojaka koje nisu dobivale pakete. Ne sjećam se da je među njima bila Višnja. To mogu reći, jer sam par mjeseci bila u sobi zajedno s Višnjom. Ona nije radila na građevini. Mogla je vidjeti koliko sam ja bila umorna i iscrpljena, ali mi nikad nije pružila ništa. Znam da ni ona nije dobivala bogate pakete, ali i sitna pažnja ublaži bol, ako je od prijatelja...

Mislim da ona može najmanje pisati o «škrtostii» drugih.

Ali u logoru je bilo još divnih djevojaka i žena, koje su podijelile ono što su imale s drugima koje nisu imale... Ma tko bi ih sve nabrojio. Ja i ovom prilikom baš svima zahvaljujem. Rekla sam, da sam od mame dobila tek koliko je mogla otkinuti od usta moje braće. Ali, redovito sam jedno vrijeme dobivala bocu ribljeg ulja, što mi je slala jedna medicinska sestra, koja je znala da sam plućni bolesnik. To su ulje ambulante dobivale iz UNRR-inih pošiljaka za slabu djecu. Ja sam ga teško pila, jer je jako zaudaralo po ribi, ali kad je lijek - mora se. I, hvala Bogu, izdržala sam tri godine robije...

Slavica VINKOVIĆ-HAIM

STINA PRADIDOVА

*Ima jedna stina
U njidrima Knina.
Na njon stig vjori
Is buron se bori.
Ima jedna stina –
Tu je od davnina.
Pogled mi je žedan,
Pa je jutron gledan
Inikon je ne dan –
Inikon je ne dan.
Ima jedna stina
U njidrima Knina.
Ka i koru kruva,
Barbara je čuva.
Ima jedna stina –
Tu je od davnina.
Na vri svoje glave
Vije boje slave;
Crven, bil i plave –
Crven, bil i plave.
Tili su te i Ugari stari –
Tili su te i Turci i Mleci.
Tukli su te svakakvi barbari –
Čija li si – stino, svima reci?
Ja san stina kralja Zvonimira –
Hrvatska san od vika vikova.
Darujte mi, braćo, malo mira –
Ja san stina vaši pradidova.*

Ante Nadomir TADIĆ ŠUTRA

I TAKO HODAM PO NEKOJ NITI

*I tako hodam po nekoj niti
Korak po korak
Korak jedan
I gleda u me kao i uvijek
Kameno srce, kamen jedan
I ja gledam njega
Pa se čudim pa se ljutim i sav bjesnim
Što me gleda što me muči
Ja na glavi sjedine nosim
A ne svijeće
Pa sav drhtim pa sav stenjem
U meni vatra svijetli i plamen bjesni
I hodam pločnikom izlizanim
Kažem vremenu po kojem gazim
Tvrđ je ovo kamen koji podnosi moja
stopala
I nosi me pločnikom punim soli
A mene dok hodam srce boli
Jer sam u ovom gradu progledao
Teške misli nosim i stenjem i brodim
Zajašio sam na valu i jedrim bijelim
jedrom
I jedrim i hodam i mislim
I mislim da će negdje stati
I tih zajecati
Da me ne čuju
Jer sramata je odraslu čovjeku
zaplakati.*

Bruno ZORIĆ

nastavak sa str. 34

križarskoj organizaciji tako da je i nakon oslobođenja učestvovala u pomaganju križara i radi toga osuđivana.

8. Bauker Drago, penzioner iz Vrbovskog. Za vrijeme čitava rata bio glavni ustaški obaveštajac i izdao nekoliko aktivista NOB-e gdje su neki i ubijeni, zbog čega je osuđen bio na 20 godina zatvora.

9. Glad Štefa, nalazi se privremeno u Njemačkoj na radu. Za vrijeme rata bila je član ustaške mladeži, a poslije rata jatak križara, zbog čega je osuđena.

10. Mužević Mihovil, penzioner iz Vrbovskog. Za vrijeme rata bio u ustaškim vojnim formacijama, a 1942. godine izdao Josipa Kraša u Karlovcu, zašto je bio osuđen 20 godina robije.

11. Grgurić Franjo, radnik kod Šumarije Vrbovsko. U toku rata nalazio se u ustaškim formacijama, radi čega je i osuđivan na 20 zatvora.

12. Kovačević Nikola, penzioner u Gomirju. Do kapitulacije Italije nalazio se u četničkim vojnim formacijama, a nakon kapitulacije Italije mobilisan u Partizane.

13. Mamula Đoko, sada zaposlen u poduzeću „Šuma“ Split u Splitu. U toku rata nalazio se u četničkim vojnim formacijama kao obaveštajac i učesnik u raznim akcijama protiv NOP-a. Povremeno dolazi u Gomirje gdje i sada širi razne revanšističke i četničke parole.

14. Mamula Stevo, zaposlen u Šumariji Gomirje. U toku rata bio u neprijateljskim vojnim formacijama kao četnik i vršio razne obaveštajne dužnosti protiv NOV-e.

15. Mamula Bogdan, nalazio se u četničkim vojnim formacijama za vrijeme rata.

16. Masulin Stevo, penzioner u Gomirju. Nalazio se do kapitulacije Italije u četničkim formacijama.

17. Mamula Božidar, iz Gomirja. Za vrijeme rata nalazio se kao četnik u Gomirju.

18. Mamula Jovo, iz Gomirja. Za vrijeme rata bio četnik.

19. Matić Nikola, iz Srpskih Moravica, nalazio se u četničkim formacijama.

20. Barbarić Albin, sa Jablana. U toku rata nalazio se u ustašama.

21. Trbović Rade, iz Gomirja, nalazio se u četničkim vojnim formacijama.

Isto tako napominjemo da je većina ovih lica navedenih u ovoj grupi kažnjena za krivična djela protiv Naroda i država koja su počinila u toku II svjetskog rata.

IV**Politički emigranti-uključeni u ekstremne ustaško-četničke organizacije**

1. Vujnović Sava
2. Maravić Đoko
3. Trbović Nikola
4. Trbović Miloš
5. Mance Nikola
6. Muhvić Dragutin
7. Ršler Viktor
8. Vrbanec Ivan
9. Tadej Marijan
10. Štajduhar Slavko
11. Štajduhar Željko
12. Fabac Franjo
13. Maljevac Julko
14. Pavičić Franjo
15. Špehar Bogoljub
16. Šragalj Josip
17. Domitrović Marko

Na kraju ovog popisa možemo navesti sljedeće:

1. Na području općine sada imamo ukupno 104 lica, koja su u toku rata, poslije rata učestvovala u raznim neprijateljskim formacijama, odnosno koji su na bilo koji način kažnjeni zbog šovinističko-nacionalističkih ispada i koji su neprijateljski djelovali. U spisku je navedeno i 19 lica koji se nalaze u raznim ekstremnim organizacijama kao emigranti u raznim državama van naše zemlje.

2. Napominjemo da je u toku drugog svjetskog rata za područja općine Vrbovsko bilo ukupno u neprijateljskim vojnim formacijama 380 lica i to uglavnom u četnicima i ustašama. Od tog broja pobjeglo je preko granice u završnim operacijama 94 lica, od 57 četnika i 37 ustaša.*

U SPOMEN**LEONARDO HAIM**

1925. - 2006.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ

U SPOMEN**PETAR ĆUSA**

1.11.1928. - 8.11.2006.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Zadar

U SPOMEN**STJEPAN DEVEĐIJA**

1929. - 2006.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica

Sisačko-Moslavačka

U SPOMEN**JURAJ BELANČIĆ**

1925. - 2006.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ

IN THIS ISSUE

It has been well-known since long ago that the worst consequence of a totalitarian regime is not violence as such, but rather the spiritual and moral wasteland that remains behind the totalitarian regime. The proof of this statement can be found in all former communist countries. **Prof. Dr. Branimir Lukšić** holds in his text that this problem is particularly acute in Croatia

The reason for that is that, after the fall of communism in the world, Croatia did not have a chance for peaceful and democratic development, but was imposed brutal aggression at the very beginning of its independence. The governing structures at the time considered that in such circumstances lustration or exclusion of communist elements from the public and political life could be dangerous and result in dividing the nation. The so-called idea of reconciliation was promoted. The facts that the representatives of the government then also came from among communists probably contributed to such decision. In the government of the national unity, which was created at the time of the Greater-Serbian aggression, only one fifth of the members did not have a communist past.

But the idea of reconciliation did not really mean reconciliation; it turned into a process of tacit rehabilitation of the communist rulers, officers of the Yugoslav communist army, agents of the Yugoslav communist intelligence service and communist commissioners in companies. These structures formally turned their backs to their Yugoslav and communist past, and have pretended to be promoters for national freedom, fighters for human rights, freedom of media and market economy. In fact, all those are just instruments of their remaining in force, regardless of their ideological, political and party affiliation.

The fact that they managed to remain in power and that there are no open objections or resistance against their today's worship for the capitalist divinity clearly implies a deep moral crisis of the Croatian society. The author gives much impor-

tance in overcoming this problem to the religious communities, especially the Catholic Church, to which vast majority of Croats belongs nominally. The world without God is a world of violence. After the secular religions of communism, fascism and national-socialism have been exhausted, and the liberal democracy proved to be an instrument of a godless globalism and consumerism, it is only the return to moral and religious roots that can bring about people's and national healing .

* * *

Another illustration of the situation in Croatia is the fact that the National Fund for Civil Society has again rejected as unnecessary or unclear the requests and proposals of the Croatian Association of Political Prisoners. The Association President **Alfred Obranić** has analysed the arguments of the National Fund, stating that it is not a coincidence that the support and assistance is given to the associations of homosexuals and some marginal groups, while the association of political prisoners, which wishes to mark the locations of mass crimes is in fact considered to be unnecessary, and its work is

being hindered by denying any form of material support.

* * *

Seven and half years ago, the Association *Hrvatski domobran* filed criminal charges against four prominent members of the Yugoslav communist partisan army for killing around 300 captured Croat soldiers and civilians in 1943, without trial. The criminal charges were supported by a number of partisan documents, which describe the very crime and analyse its political repercussions. Since May 1998, nothing has been done against the suspects, and two of them died in the meantime. Moreover, in November this year, it has become clear that the Public Attorney's Office has misplaced the file. At the same time, the Public Attorney's Office is praised by the ICTY Prosecutor and the left-oriented media and politicians in Croatia. Although since 1944/45 several hundred thousand Croats were killed, none of the criminals was held responsible. Croatia, Europe and the entire world keep silent about those crimes...

Ozalj

IN DIESEM HEFT

Seit langem ist bekannt, dass die schwerste Folge des totalitären Systems nicht das Gewalt als solche, sondern geistliche und moralische Verwüstung die das totalitäre System hinterlässt ist. Es scheint, dass diese Behauptung fast in allen postkommunistischen Staaten den Beweis findet. Dass in Kroatien dieses Problem besonders zugespitzt ist, beurteilt **Prof. Dr. Branimir Lukšić** in seinem Text.

Nach dem Weltzusammenbruch des Kommunismus eine die friedliche und demokratische Entwicklung für Kroatien wurde nicht ermöglicht, sonder gleich am Anfang ihres selbständigen Daseins einer brutalen Aggression ausgesetzt. Damalige Regierungsstrukturen haben beschlossen, dass in solcher Lage eine Lustration bzw. Ausschluss der kommunistischen Ablagerung aus dem öffentlichen und politischen Lebens gefährlich ist und dass dieses zum Spaltung der Nation führen könnte. Deswegen wurde so genannte Idee der Befriedung promoviert. Bei dieser Entscheidung war wahrscheinlich die Tatsache, dass die Vertreter der damaligen Regierung selbst aus den ehemaligen kommunistischen Reihen kamen, nicht von unbedeutsame Wichtigkeit. So gar in der Regierung der nationalen Einheit, die zurzeit der großserbische Aggression gebildet wurde, war lediglich ein Fünftel ihrer Mitglieder die nichtkommunistische Vergangenheit hatten.

Nun, die Idee der Befriedung bedeutete eigentlich nicht Befriedung, sondern wurde zum Prozess der stillschweigende Rehabilitierung gestriger Parteifunktionäre, Offiziere der Jugoslawischen kommunistischen Volksarmee, Agenten der jugoslawischen Geheimpolizei und kommunistischen Vertrauensleute in der Wirtschaft. Diese Strukturen haben formell die Rücken ihrer jugoslawischen und kommunistischen Vergangenheit gekehrt und sich in Scheinfürsprecher der nationalen Freiheit, Kämpfer für Menschenrechte, Medienfreiheiten und Freie Wirtschaft, transformiert. Tatsächlich, all dies sind nur Instrumente zum ihren Erhalt an der Macht, ohne Rücksicht auf ideologischen, politischen oder parteilichen Vorzeichen.

Die Tatsache, dass sie sich an der Macht halten konnten und dass es heutige Beugen ihrer kapitalistischen Gottheit keinen lauten Unwillen oder Widerstand

gibt, zeigt klar auf eine tiefe moralische Krise in der kroatischen Gesellschaft hin. Zur Überwindung dieses Problems legt der Autor besondere Aufgabe an die Glaubensgemeinschaften, hauptsächlich an die katholische Kirche, der überwiegende Mehrheit der Kroaten angehört. Die Welt ohne Gott ist die Welt der Gewalt. Nach der Abnutzung der weltlichen Religionen des Kommunismus, Faschismus und Antinationalsozialismus und die liberale Demokratie die sich als Instrument des gottlosen Globalismus und Konsums gezeigt hat, kann nur der Rückkehr zum moralischen- und Glaubenswurzeln nationale und staatliche Genesung bringen.

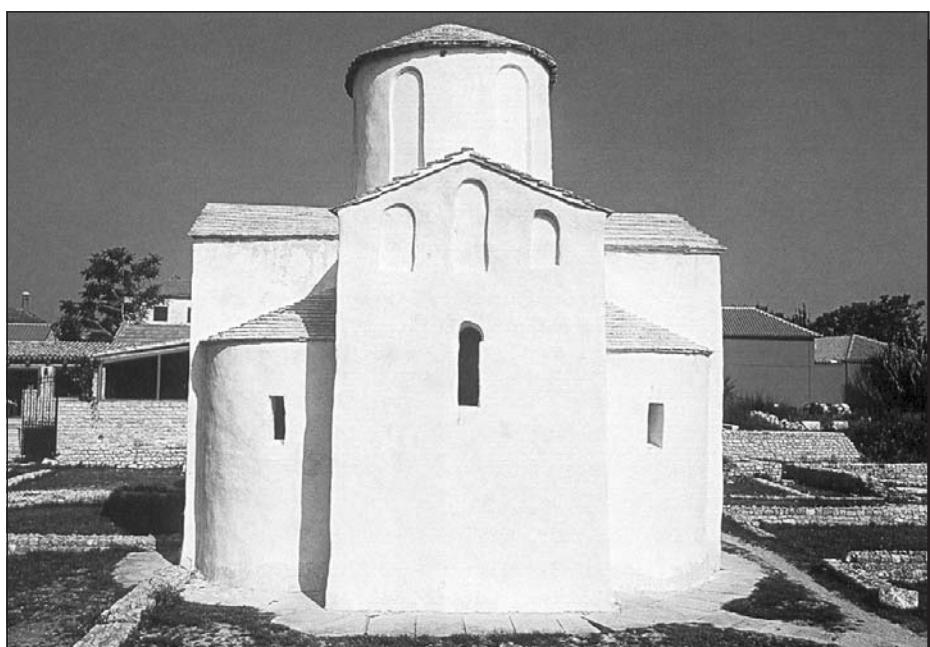
* * *

Über die Lage in Kroatien spricht beispielhaft die Tatsache, dass die Nationale Stiftung für zivile Gesellschaft (Nacionalna zaklada za civilno društvo) die Anträge und Vorschläge des Kroatischen Vereins ehemaliger politischer Häftlinge (HDPZ) erneut als überflüssig, unnütz oder unklar abgewiesen hat. Der Präsident des Vereins **Alfred Obranić** analysiert angebliche Begründung der Nationalen Stiftung, mit dem Hinweis darauf, dass das nicht der Zufall ist, dass die Unterstützung und Hilfe die Vereine der Homosexuellen oder einigen gänzlich marginalen gesellschaftlichen Gruppen bekommen und Verein der politischen Häftlinge, der die Orte des Massenverbrechens kennzeichnen und dokumentarisch

erfassen wollte als unnötig deklarieren und somit versuchen durch Vorenthalten jeglicher Art der materiellen Unterstützung, seine Arbeit auszulöschen.

* * *

Vor sieben einhalb Jahren erhob der Verein „Hrvatski domobran“ gegen vier bekannten Angehörigen der jugoslawischen kommunistischen Partisanenarmee Strafanzeige wegen des Verdachtes 300 gefangene kroatische Domobranen und Zivilisten 1943 ohne Gericht und Verurteilung umgebracht zu haben. Die Strafanzeige wurde mit einer Reihe ausschließlich Partisanendokumenten, in denen das Verbrechen beschrieben und seine politische Reperkusien analysiert wird, gestützt. Seit dem Einreichen der Anzeige im Mai 1998 bis heute wurde gegen der Verdächtigen nichts unternommen und zweier sind inzwischen gestorben. Vielmehr, im November dieses Jahres wurde klar, dass die Staatsanwaltschaft die Akte verloren hat. Gleichzeitig erntet diese Staatsanwaltschaft von der Staatsanwältin des Haager Tribunals und linksorientierten Medien und Politiker in Kroatien großen Lob. Obwohl seit 1944/45 einige Hunderttausend Kroaten umgebracht wurden, wegen diese Verbrechen wurde bis heute niemand zur Rechenschaft gezogen. Von allen diesen Verbrechen schweigt Kroatien, schweigt Europa, schweigt die ganze Welt ...•

Kirche des hl. Kreuzes in Nin

CENTAR SDS VARAŽDIN

Varaždin, 11.05.1990.god.

Za uspješan lo-godišnji rad u OUP - Službi državne sigurnosti daje se priznanje MILKI BUKVIĆ, JANZEK NENADU, PUŠAC BORI, MARKOVIĆ-DJURIN STJEPANU, SAMBOLEC MARIJI i SABOLEK ŽELJKU.

Za uspješan 20-godišnji rad u OUP - Službi državne sigurnosti daje se priznanje HORVAT VINKU.

Na temelju odluke SIV-a dodjeljuje se plakete sigurnosti drugu HORVAT VINKU, kao priznanje za izuzetan doprinos zaštiti samoupravnog socijalističkog društva, sigurnosti i nezavisnosti SFRJ.

Ukazom predsjedništva SFRJ za zalaganje i postignute uspjehe u radu MEDALJOM RADA odlikuje se PUŠAC BORO.

Navedena priznanja bit će predana radnicima na Zboru radnika Centra SDS, danas u 14,30 sati.

GRAĐANSKA INICIJATIVA
Udruga, organizacija i pojedinaca

GRAD ZAGREB
Gradska skupština
Odbor za imenovanje naselja, ulica i trgova

Pokrenuto u studenom 2006.

ZAHTJEV

Potaknuti prijedlogom gradskog zastupnika gospodina Antuna Mateša te sukladno temeljnim vrednotama i standardima postupanja civilnog društva, a

pozivajući se na čl. 3. Ustava Republike Hrvatske u kojem su poštivanje prava čovjeka i demokratski višestrački sustav proglašeni najvišim vrednotama ustavnog poretku Republike Hrvatske

pozivajući se na Rezoluciju 1096 (1996.) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o mjerama za uklanjanje naslijeđa bivših komunističkih totalitarnih sustava i

pozivajući se na Rezoluciju 1481 (2006.) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe kojom se traži jasno distanciranje od zločina totalitarnih komunističkih režima te njihova potpuno jasna osuda,

zahtijevamo od Odbora za imenovanje naselja, ulica i trgova, gradske skupštine grada Zagreba, da najljepšem trgu u gradu Zagrebu preimenovanjem vrati njegov stari naziv **Kazališni trg**, te ga na taj način trajno depolitizira i distancira nas od nasljeda jugoslavenskog totalitarnog komunističkog sustava koji je tom trgu nasilno promijenio naziv u Trg maršala Tita, koji je bio čelna osoba zločinačkog komunističkog režima.

Jure Knezović,
predsjednik Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma

